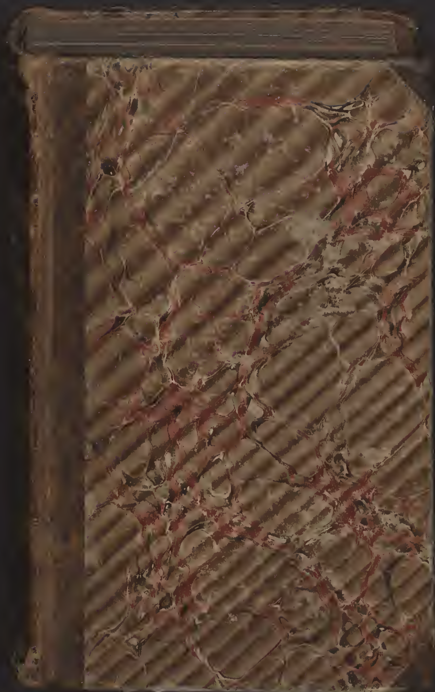

1740

Aftan við:

Danska þýðingin

Kh. 1733

En kort og eenfoldig
Underviisning
Om
Christendommen,

Sammendragen efter den Evangeliske Kirkes Lære-Bøger.

Af

Mag. JON TORKELSEN WIDALIN,

Fordum Biskop over Skalholts Stift.

Trykt i Kiøbenhavn paa det Islandske Sprog Aar 1729.

Og nu, formedelst dens herlige Indhold, oversat i det Danske Sprog af

Hans Becker.

Kiøbenhavn, Trykt udi H. K. M. privilegerede Bogtrykkerie Aar 1733.

Joh. 17. v. 3.
Det er det evige Liv, at kiende dig, den eeneste sande GUD, og den du udsendte JEsum Christum.

1. Cor. 12. v. 3.
Ingen kand kalde JESUM en HErre, uden ved den Hellig Aand.

1. Joh. 3. v. 23.
Det er hans Bud, at vi skulle troe paa hans Søns JESU Christi Navn, og elske hver andre, som hand haver befalet os.

Imprimatur,
M. WÖLDIKE.

Til Læseren.

St. Peder siger i hans første Epistels 2.Cap.v.23. Saa begiærer nu, som nyfødde Born, den fornu tige u-svigelige Melk, at I kunde voxe derudi, efterdi I have smaget, hvor sød HErren er. Der er ingen Tvil paa, at jo Apostelen kalder Guds hellige Ord, Melk, paa dette Sted, og dog fornemmeligst den første Begyndelse til den Christen Lære; Med hvilke Ordsprog den hellige Skrift ofte stemmer overeens: Jeg gav eder Melk, og ikke Mad, siger Paulus 1.Cor.3.v.2. Og er dette meget vel troffet; Ligesom Born opholdes af Melken, saa opholdes det Aandelige Guds ny Creatur, i Christo af hans Ord. Bornene kunde ikke leve uden Melk; De ere og den Aandelige Dod visse, som ikke have deres Føde af Guds Ord; Ved Guds Ord ere vi igienfødde, med Guds Ord vorde vi fornyede, og af Guds Ord

opvoxe vi til Christi fuldkomne Alders Maade, som Paulus siger, Ephes. 4. v. 13. Udi Daaben, og ved Guds Ord smage vi først, hvor sød HErren er, thi der annamme vi Troen, som Frelseren siger, at de smaa Børn troe paa hannem, og at deslige hør Guds Rige til; Men naar vi tilvoxe, da tilbydes os denne reene Melk i vor Børne-Lærdom, og det allerførst i den Sälige Lutheri liden Cathechismo, vor Kirke Lære-Faders, som vel indholder alt det, som et Christen Menniske har fornøden at troe sig til Naade og Salighed. Men eftersom den er ligesom en Begyndelse til den Christen Lærdom, Hebr. 5. v. 12. og giort vaa det at Børnene strax i deres Ungdoms Aar skulle lære den uden ad, saa er den temelig kort, og for Børnene i førstningen ikke saa tydelig, at de kunde føre sig de Guds Gaver saaledes til Nytte, som de burdte, uden den bliver tydelig forklaret for dem; Hvorfore mangen gudfrygtig og lærd Mand haver giort Forklaring over denne Lærdom, og ere nogle deslige Bøger ud-

gaaen

gaaen paa vort Sprog: Der er en Bog kaldet, Lægfolks Bibel, trykt 1599. som Salig Herr Gudbrand, Biskop over Hole Stift, haver oversat, som vel forklarer denne Catechismi Indhold, og jeg ønsker at den Bog maatte komme til Trykken igien, thi det er een af de nyttigste til Christendommens Kundskab. Der er Enchiridion eller de lærde Mænds D. David Chytræi og D. Martini Chemnicii Haandbog, iligemaade oversat af Hr. Gudbrand, trykt paa Hoole 1600. den Bog er herlig, men dog længer end saa, at de kunde fatte den, som enten ikke have got Næmme, eller ikke have Tiid til at øve sig meget i at læse i Bøger, saasom de der maa arbeyde for deres og andres Brød. Der er og den store Catechismus, som vi saa kalde, iligemaade efter Hr. Gudbrands Forklaring, efter min Tanke; Men den Bog er meget lang, og neppe tienlig, uden for dem, som have god Tiid; Men af disse trende Bøger og de Fortaler, som de indeholde, er det got at fornemme, hvor stor Begiærlighed den Guds Mand har haft til at forfremme Christendommen i vort Land. Der ere og Hoved-Artik-

tiklerne til den Christelige Troe, som Sl. Hr. Jon Aresen, Provst i Isefiords Syssel haver oversat, det er en god Bog, men noget lang, saa vel som de andre. Jeg veed ikke om her ere andre slige saa mærkelige Bøger. Som nu disse Bøger meestendeelen ere opslidte og forgaaed, saa haver jeg sammensat denne lille Bog, som jeg kalder **Underviisning om Christendommen**, og følger derudi, med tydelige og klare Ord, saa viit som GUD har givet mig Naade, de Ting, som læres i den lille Lutheri Catechismo, og dertil hører. Om det er gaaed mig an, lader jeg andre dømme om; Men det vidner min Samvittighed, at jeg har ikke kundet bedre. Jeg har vel ville oversat Lutheri store Catechismum, thi der er ingen bedre og kortere end den, men derudi er en Deel af det, som fornemmeligen anrører Tydskland og de Tider, som den Guds Mand levede udi, derfore syntes det mig raadeligere at følge den og andre vore Kirke-Læreres Bøger, det meeste jeg kunde, end at oversætte den Ord fra Ord. Kand nu denne liden Bog holdes værdig til, at

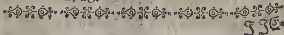
at den kunde hielpe til at legge een Steen til Christi Kirke her i Landet, saa vil jeg have ombedet alle Forældre, Husbonder og enhver, som enten have at befale over Børn og vanvittige Tieniste-Folk, og skulle svare GUD for deres Siæle, og ikke have andre bedre, at de gaa den ofte igiennem for dem, som Gud har betroed dem; Thi jeg formoder, at hvo som læser den med Andagt, skal ved den Hellig Aands Medarbeyde, faa saa stor Forstand i sine Saligheds Sager, som hand har fornøden, om hand ellers forlanger god Lærdom baade hemmelig og aabenbare. Saa beder jeg nu Eder, i gode Christne, til Slutning, for vor Guds Barmhiertighed og JESU velsignede Vunders skyld, forbarmer eder over eders, eders Børns og Tieneste-Folkes Siæle, paa det at I eller de ikke skulle komme i den Qval, hvorfra ingen Forløsning er: Ja, jeg beder eder med græ-dende Taare, med St. Pauli Ord, som hand skriver 2.Cor.5.v.20. og lyde saaledes: **Vi ere Sendebud i Christi Sted, ligesom GUD formanede eder, formedelst os. Saa bede vi i Chri-**

Christi Sted, lader eder forlige med Gud; Thi den som ikke vidste af Synd, haver hand giort til Synd for os, paa det vi skulde vorde Guds Retfærdighed i hannem; Og der er ingen anden Vey til at forliges med Gud, uden at kiende hannem at være en sand GUD, og den, som hand udsendte JEsum Christum; uden hvilket vi ikke kunde faa Forstand om vor Børne-Lærdom. Derfor, om J have eders Salighed kiær, og om de Misgierninger gior eder ont, som have piint den u-skyldige Guds Søn, da hand bar vore Synder paa Kaarset, da lærer at kiende GUD og hans Christ, og lever derefter i Kiærlighed til hannem og indbyrdes Kiærlighed til hver andre, og giører værdige Frugter, som hører til Omvendelse. Men GUD, alles vor Fader, som kand giøre alting overflødigere, end min syndige Tunge kand udsige, hand styrke eder i alle gode og hannem behagelige Gierninger, sit ærefulde Navn til Lof og Ære, og os alle til Siæls og Livs Nytte? Det ønsker af all Hierte

Eders Tiener og Broder i Christo

J. WIDALIN.

Skalholt den 20. Martii
1718.

I JESU Navn!

Den Sande Christendom.

Hvad er Christendommen?

Det er den Tilstand i hvilken et Menniske er, som troer paa Christum, og i sit Levnet efterfølger Christi Exempel.

Hvorledes er GUD?

Hand er ingen liig i sin Værelse, thi hand er høyere og større end alle, som hand selv siger: **Hvem ligne I mig ved? eller hvo skal da være mig liig.** Esa.46 v. 3. **GUD er en Aand**, ævig, allmægtig, allvidende, allesteds nærværendes; Joh.4. v.24. Intet Menniske kand tænke eller sige, hvorledes hand er, og hand bliver best forklaret med de Ord, som tillige med bekiende vor Skrøbelighed og Eenfoldighed til at udgrandske hans Værelse, som er: At hand er u-begribelig, u-udsigelig, u-endelig, u-synlig, og for al-

1 Cor. 2.v.11. le Engle og Menniskelig Forstand gandske u-randsagelig.

Er denne GUD ikkun een?

Hand er ikkun een i Værelse.

Hvorfor tillegger du dette Ord: J Værelse?

Fordi hand er tre-eenig i Personer.

Hvilke ere de Personer?

GUD Fader, GUD Søn, og GUD den Hellig Aand.

Hvorledes kand jeg troe, at GUD er baade tre-eenig, og dog ikkun Een?

Det kand intet Menniskes Fornuft begribe, dog bør vi troe det, om vi ville kaldes Guds Børn; Thi hand haver aabenbaret sig selv paa denne Maade, som siden skal siges i Forklaringen over Troens Artikler, som herefter følge.

Hvorfore haver GUD aabenbaret sig?

Til at meddeele Menniskens Kundskab om hans Godhed og Retfærdighed: Godheden til at elske sig, og Retfærdigheden til at frygte hannem; men begge Deele til at troe paa hannem sig til Salighed.

Hvad er Menisket?

Det første Menniske var et fornuftigt Cre-

Creatur, sammensat af Siæl og Legem, skabt af Gud i Begyndelsen efter hans Billede, fuldkommen, viis, hellig, retfærdig, og færdig til at udrette de beste Gierninger, hvilke hand gaf Magt og Regimente over alle Creature under Himmelen, sig selv til Lof og Ære, men Menniskem til den herligste Saligheds Nytte. Hvad er det: Fornuftig?

Det er fuld af Viid og Forstand, den som haver Forstand paa at kiende Gud og alle Creatur som GUD havde skabt, og deres Beskaffenhed og Gierninger, og saadan var Menniskem i Begyndelsen; Hand kiendte GUD sin Skabere mærkelig, og heele Naturen fuldkommelig; thi gav hand alle Dyr Navne, uden Tvisl, efter et hvers Beskaffenhed, thi Gud, som selv havde skabt dem, lod dem beholde det Navn, som Menniskem gav; Hand kiendte og, at Qvinden var Been af hans Been, og Kiød af hans Kiød: Gav hende derfore Navn derefter, at hun skulde kaldes Mandinde, der af er det læt at vide, at hand noye har kiendt andre Tings Natur. Gen. 2 v. 23.

Hvoraf er Menniskets Legem giort?

Adam, det første Menniske blev giort

Gen. 2 v. 7. af Jord: Saa siger Moses: Og Gud
Gen 2. v. 22. giorde Mennisken af en Jordklimp,
men Qvinden er bygt af Mandens Rif-
v. 7. been.

Hvoraf er Siælen skabt?

Af Intet; thi Skriften siger: Gud
Gen. 2. blæste en levende Aand i Menni-
v. 7. skens Næse. Hvilket vel er sagt efter Menniskelig Maade, men bør dog ikke forstaaes saasom naar mand blæser Aanden fra sig, men her tales saaledes derom, thi Siælen er en Aand, og bør saa at forstaaes, at Gud haver bereed den, og indgivet Mennisken den, ikke af nogen anden Ting, ligesom Menniskens Legeme, men af Intet, ligesom Englerne, som og ere Aander. Derfore er Siælen ikke af samme Beskaffenhed som Legemet, eller nogen anden følelig og synlig Ting, og den kiendes ikke uden af sine Gierninger.

Hvad er det som du sagde, at Mennisken blev skabt efter Guds Billede?

Guds Billede, hvorefter Mennisket blev skabt, bestaar ikke i den udvortes Anseende, thi GUD er en Aand, og haver hverken Kiød eller Been, er ey hel-

heller synlig eller følelig for noget Menniske, men det Guds Billede bestaar i dette efterfølgende: 1. I den herlige Kundskab om GUD og alle Creature, som Gud saa herlig skabte, som før er sagt. 2. Bestaar den i Villiens Retfærdighed og Hellighed; thi Menniskken var saaledes skabt, at det kunde være fri for all Synd, og havde ey fornøden at være tilbøyelig til noget Ont, thi GUD skabte Menniskken opret, siger Salomon, og der var ingen Tilbøyelse til det Onde, hvorfor de skulle skamme sig. Thi Skriften siger: De vare begge nøgne, og skammede sig ikke, derfor var og Legemet efter sin Maade deelagtig i dette Guds Billede i Hellighed; thi det som et igienfødt Menniske fornyes til efter Syndfaldet, det samme har det første Menniske været skabt med, men Paulus befaler, at vi skulle holde vore Lemmer, som Retfærdighedens Vaaben, for GUD, og til at tiene Retfærdigheden og Helligheden: Formedelst dette Guds Billede, blev Menniskket skabt u-dødeligt, og i

Eccl.7. v.29.

Gen.2. v.25.

Rom.6 v.13.

dets Skabning og Legemets Herlighed og Beskaffenhed var der ingen Aarsag til Døden, eller nogen Modgang, saa længe det holdt dette Guds Billede; Men det var dog saaledes skabt, at det kunde blive dødeligt, om det syndede, som gives tilkiende af det Bud-Ord, som Gud gav hannem, som lyder saaledes:
Gen. 2. v. 17. Hvilken Dag du æder af det Træ, som giver Forstand paa Got og Ont, da skal du visselig doe. Heraf kom den Magt, som Gud gav Menisken over alle Creature under Himmelen, saa siger GUD: Haver Magt over Jorden, og regierer over Fiskene i Havet, og Fuglene i Luften, og over alle Dyr, som krybe paa Jorden, og jeg har givet eder alle
Gen. 1 v. 28. 29. Urter, som give Sæd af dem, og alle Træer. Derforuden satte hand Mennisken i den skionne Hauge i Eden, som Gud selv havde prydet med alle slags kostelige Blomster og Frugter, at hand skulle dyrke den, ikke med Møye eller Arbeyde, thi den Plage var da ikke endnu paalagt Mennisken, men til Lyst

og Fornøyelse for dem, og hand gav dem dette Bud-Ord at leve efter: At hand skulde ikke æde af det forbudne Træ, til dermed at lade see sin Lydighed og Underdanighed imod GUD deris Skaber.

Jeg forneēmer at Menniskē har ikke længe beholdt dette Guds Billede, men hvorledes kom det at hand tabte det?

Det skeede formedelst den treedske Dievels Tilskyndelse, som udi en Slange talede med vor første Moder Eva, og raade hende til at æde af den forbudne Frugt, og hun kom hendes Mand der til, og da de saaledes havde overtraad Guds Bud, da tabte de dette herlige Guds Billede, og til et Tegn derpaa, saa fornam de strax, da de havde syndet, at de vare nøgne, skiulte sig med Figen-Blade og gik i Skiul for GUD; Heraf formørkedes Fornuften, saa at det naturlige Menniske forstaar ikke 1 Cor. hvad Guds Aands er, og Villien 2. v. 14 blev omvendt fra Gud, og tilbøyelig til alt Ont, saa at Gud siger, at Menni- Gen. 1. skens Tanker ere onde hver Dag, v. 5. hand meener fra Syndfaldets Begyndelse, men ikke Skabelsens. Formedelst

denne Synd bleve Adam og Eva uddrevne af den Hauge, som Gud havde sat dem udi, og Jorden blev forbandet for Syndens skyld, Torne og Tidsler skulle den bære, og Manden skulle nære sig deraf med Arbeyde, alle sine Livs Dage, men Qvinden blev særdeles paalagt, at hun skulle føde sine Børn med Smerte, og skulde være hendes Mand undergiven, og hand skulde være hendes Herre; Med et Ord at sige: All Sygdom, Hunger, Kriig og Oprør, dyr Tiid, ont Veyr, og all den Modgang, som os møder her i Verden, er Frugten af denne første Synd, og omsider Døden, ikke alleene den timelige, som gior Skilsmisse imellem Siælen og Legemet, men end og den evige, og derfore have vi arved den tillige med den oprindelige Synd, efter vore første Forældre, som Paulus vidner: Ligesom Synden er indkommen i Verden ved et Menniske, og ved Synden Døden, saa er og Døden kommen
Rom. 5. v. 12 til alle Mennisker, i hvilket alle syndede.

Hvad

Hvad er den ævige Død?

Det er Frafkydelse fra Guds Ansigtes Beskuelse, og en u-endelig Pine, som aldrig faar Ende, som efter Døden er bereed for alle Vantroe og Ugudelige med Dievlene og alle hans Aander, som Frelseren vidner, hvor der skal være Graad og Tandgnidsel, om hvilken Pine HErren taler ved Esaiam: Og naar de Udvalde gaae ud, skulle de see de Folkes Legemer, som mig have forladt, og deres Orm skal aldrig døe, og deres Ild skal ikke udslukkes, og de skulle blive til en Vederstyggelighed for alt Kiød.

Matt. 25. v. 41.

Esa. 66 v. 24.

Hvorledes er Diævelen?

Hand var i Begyndelsen en herlig Engel, skabt af Gud i en sand Hellighed, men hand syndede frivillig, da hand dog var saa herlig, og tog ikke vare paa sin Oprindelse, men forlod sin Boelig, tillige med de andre Engle, som syndede med hannem; Derfore sparede GUD dem ikke, men bandt dem med Mørkhedens Lænker, og

2. Pet. 2. v. 2.

Judæ v.6. styrtede dem til Helvede, der at blive til Dommen. Siden er hand Guds svoren Fiende, saa og Menniskens, og legger all Vind paa, at drage de fleeste fra Gud med at bedrage det Mennifkelige Kiøn til ikke at troe hannem, eller paa hannem, og at bryde hans Bud.

Skulle alle Mennisker døe for det første Menniskes denne eene Synd?

Rom.5 Visselig; thi alle syndede i hannem, baade fordi den Gierning som hand giorde, blev alle Adams og Evæ Børn tilregnet, og fordi de avlede syndige Børn, ligesom de vare, som der staar:

Gen.5 v.3. Og Adam avlede en Søn efter hans Billede, da maatte det alt blive Kiød, som fødes af Kiød, det er syndigt, som er kommen af de Syndige, saa at vi skulle nu døe for vore egne Synder, som komme af den oprindelige Synd, som vi arvede, som og forskyldte Døden i sig selv, om ikke Gud af sin u-sigelige Naade havde forbedret vore Vilkor igien paa ny.

Hvorledes giorde hand det?

Det giorde hand først strax efter Fal-

Faldet, da hand forjættede det Menniskelige Kiøn Forlig, med det første Evangelio eller Naadens Budskab, at Qvindens Sæd skulle sønderknuse Slangens Hoved, det er, at Guds eenbaarne Søn skulle antage den Menniskelige Natur, og fødes af Qvinden, og i det samme Kiød forstyrre Slangens, det er, Diævelens Gierning, og forløse det Menniskelig Kiøn fra hans Magt, og med sin Pine og Død betale det, som syndes i Kiødet. Formedelst denne Guds Forjættelse ere alle de bleven salige, som troede paa Christum, som skulle komme, og paa hans tilkommende Død, i det gamle Testamente; men vi, som siden have leved, formedelst hans Pine og Død, som hand allerede haver lidt, hvormed hand forhvervede os Salighed og de Midler som tiene dertil; Om alt dette vil jeg herefter tydeligere tale. Gen. 3 v. 15.

Har Menisken gandske forlöret dette Guds Billede, du talede om?

Ney, ikke aldelis, Menisken haver dette tilbage, at hand kand kiende, at GUD er til, derfore siger Paulus: Hans u-synlige Ting fra Verdens Skabelse, naar de forstaaes af

Gierningerne, da beskues de (som
Rom. 1.v.20 ere) baade hans evige Magt og
Guddom. Hand kand og ville traate
efter de Ting nogenlunde, som ere gode,
og skye det onde, hvilke vi end og see paa
Hedningene, hvoraf mange have talt
fornuftig om GUD og gode Dyder, og
øvet dem med stor Fliid; Men dog er
denne Kundskab ikke nok til Salighed,
men ligesom en Vey-Viiser, til den sande
Guds Kundskab, som Gud os selv har
aabenbaret, og virker det, at Menniskene
kand leve salig i den anden Verden.

Hvad er Saligheden, eller hvad er det, den anden Verden?

Jeg har før sagt dig, at Menniskens Natur bestaar af tvende Ting, som er Legemet, som vi see, og Siælen, som vi vi ikke see, men finde dens Gierninger, thi vi tænke, raadslaa og overveye de Ting i vore Tanker, som os forekomme, eller vi høre tale om. Legemet døer, naar Siælen skilles derved, indtil det sammenføyes dermed igien i Opstandelsen. Paa det nu, at dend skal kunde nyde den evige Salighed hos GUD, naar den farer bort af Legemet, da haver Gud

Gud aabenbaret Menniſken ſin Villie, uden hvilken Menniſken ey kand blive ſalig; Legemet ſkal og have ſamme Boelig efter Opſtandelſen.

Hvoraf kand et Menniſke have Kundſkab om GUD?

Deels af Naturen, deels af Guds aabenbarede Ord.

Hvad for en Kundſkab om GUD har Menniſket af Naturen?

Førſt denne, at Gud har indplantet i Menniſkets Natur denne Kundſkab, ſom fødes med ham, at der er en GUD til, og at den GUD ſkal dyrkes, derefter at Menniſket kand ſlutte dette ſamme af alle Tings Skabelſe, ſom vi ſee for vore Øyen, ſom ere Soel og Maane, og anden Himmelens Hær, ſom haver ſin u-foranderlig Gang, Aar ud og Aar ind, fra førſte Verdens Skabelſe, og ind til denne Dag; Jorden, ſom paa viſſe Tider bær ſin Frugt, hvilken og visner igien; Havet, ſom falder fra Jorden og til den igien, to gange om Dagen og Natten, og voxer og formindſkes med liden og ſtor Strøm, to gange hver Maanet; Ja Menniſken ſelv, ſom dannes ſaa herlig i Moders Liv, og ſaa un-

derlig leedes der ud fra, voxer siden og tiltager i Alder og Viisdom, allerhelst Siælen, som optænker saa store Ting, og kand naae, om ikke den fuldkommen, saa dog en meget ypperlig Kundskab om disse Ting. Naar et Menniske nu overveyer, hvor kosteligt alt det er, saa og at ingen Ting haver giort eller skabt sig selv, saa seer og klarlig fornemmer det, at der er et u-dødeligt Væsen, uden Begyndelse og Ende, som har giort alt dette, og regierer det (hvilket vi kalde GUD) hvorfor der har ikke væred nogen Folk til i Verden, at de jo haver dyrket GUD paa en Maade. Og efterdi at vi see baade Guds Viisdom, Magt og Godhed i alle disse Ting, saa have de Viise, end og iblant Hedningene besluttet, at GUD var allvidende, allmægtig og en oprindelig Kilde til alle gode Ting, ligesom jeg seer at een er viis, fordi at hand kand giore det, som andre ikke kunde, at een er stærk, fordi at hand kand løfte meget, een er god, fordi at hand giver de Ting, som hielper mig og mig synes herlige: Og alt dette haver opvakt, end og i een deel Hedningers Hierter, en stor Forundring om Guds Viisdom, og

Kiær-

Kiærlighed til hans store Godhed; Derfor kaldes denne Betænkning GUDS naturlige Kundskab, hvilken alle Menisker skal have, som rettelig tænke derpaa og have deres fulde Fornuft: Og er dette de Levninger af Guds Billede i Menisken, som jeg nylig talede om.

Er denne Guds Kundskab nok til at naae den Salighed efter Livet, som du nylig talede om?

Den er ikke nok i sig selv, men den er en Veyviiser til en anden langt fuldkommeligere, som for er sagt.

Hvilken er da den anden?

Det er den, som GUD haver aabenbaret os i den Hellige Skrift.

Hvad er den Hellige Skrift?

Det er Guds Ord, som er skrevet af Mose og Propheterne i det gamle Testamente, men af Evangelisterne og Apostlerne i det Ny, som lærer os Guds sande Kundskab, og rette Dyrkelse, baade i Troen og Gierninger, os til ævig Salighed.

Hvad er dette Gamle og Ny Testamente?

Det er 1. tvende slags Forbund, det gamle Testamente er det Forbund, som GUD

GUD giorde med Fædrene i de Dage paa Christum, som endda ikke var kommen; Men det ny Testamente er det Forbund, som hand giorde med os paa Christum aabenbaret i Legemet. 2. Er det tvende Tider, som de Christne saa kalde, den første er fra Verdens Begyndelse, indtil Guds Søn blev aabenbaret i Kiødet; Den sidste begyntes i hans Kiøds Dage, og holdes endnu ved, og varer til Verdens Ende. 3. Saa kaldes de og almindelige Parter af Skriften, det er de Bøger, som ere skrevne i et hver Testamentes Tid for sig.

Hvo var Moses?

Hand var et Menniske, som var en Megler imellem GUD og Mennisken, som androg Menniskens Nødtørft for Gud, og aabenbarede dem hans Villie, GUD leverede hannem Loven, det er de Ti Guds Bud, som mand skal lære og leve efter.

Hvad haver nu denne aabenbarede Guds Kundskab frem for den naturlige, som du før talede om?

Det er meget; Jeg kand ikke kiende af Naturen, at GUD er Een i Tre-Eenigheden, og dog Tre-Eenig i Eenighe-

den, ey heller at hand er saa retfærdig, at hand jo kand forlade Synden, uden ved fuldkommen Betaling, ikke at hand er saa naadig, at hand haver udsendt sin eenbaarne Søn til Verden, til at betale for Synden, eller begribe noget om Christo eller hans Fortieniste; Jeg kiender ey heller af Naturens Kraft den Hellig Aands Embede, eller kand forstaa noget om Menniskens Igienfødelse og Fornyelse, eller om Sacramenternis Kraft og Nytte, og dette kunde jeg ikke vide, om Gud havde ikke aabenbaret mig det i Skriften, og jeg har dog fornøden at være oplyst her udi, om jeg skal blive salig og leve med Gud ævindelig.

Hvorfor haver Gud saaledes aabenbaret sig for Mennisken?

Til at forbedre det for os igien, som vi havde forseet os i Adams Fald, saavidt som os kunde være nok til Salighed, om vi ikke forsømme hans Naade og Velgierninger, og paa det at vi skulle love og dyrke hannem, først her timelig i hans Naades Rige, og siden ævindelig i Himmelen i hans Æres Rige.

Hvor kand jeg lære dette?

I Forklaringen over Troens Artikler,

 som

som ere uddragne af den Hellige Skrift.

Hvorledes er den Guddoms Dyrkelse, som vi bør give hannem her i Livet?

Det er den Tieniste, som Mennisken bør beviise GUD, baade i at love, prise, takke, hædre og elske hannem over alle Ting, for alt det Gode, som hand haver beviist Mennisken, saa og i at troe alt det, som hand i Skriften haver aabenbaret om sig og sin Villie, og at sætte all vor Tilliid til hannem, og giøre de gode Ting, som hand har befalet, og skye det, som hand haver forbudet.

Hvor haver GUD befalet disse gode Ting og forbudet de Onde?

Først haver hand befalet og forbudet det i alle Menniskers Hierter, eftersom alle Mennisker kunde af Naturens Lys nogenlunde skille det Gode fra det Onde, og det Onde fra det Gode, som St. Paulus siger: Hedningene, som ikke have Loven, giøre af Naturen Lovens Gierninger, hvormed de viise Lovens Gierning skreven i deris Hierter; Men allerhelst og fuldkommeligst har hand aabenbaret sin Villie i sin hellige Lov, som hand udgav paa Sinai

Rom. 2. v. 14 15.

nai Bierg i Ørken, efter at hand havde udført Israels Børn af Ægypten ved hans Tiener Mosen.

Hvad indeholder denne Lov?

Den indeholder de Ti Bud-Ord, som du haver lærdt i Børne-Lærdommen, og kaldes **Ord**, hvor til alt det Gode, som GUD har befalet, og alt det Onde, som hand haver forbudet, kand henføres. Deut. 4.v.13.

Hvorfor haver GUD befalet det Gode, og forbudet at giøre det Onde?

Fordi hand er selv god, og en Begynder og Kilde til alt Got, men det Onde er hannem imod, derfore vil hand, at Menniskken, som i Begyndelsen blev skabt efter Guds Billede, til at tiene hannem i Retfærdighed og Hellighed, skulle vorde hannem ligest i alle sine Tanker, Ord og Gierninger.

Efterdi Guds Søn haver betalt for Synden, hvorfor har mand da behov at leve efter disse Ti Guds Bud?

Thi Guds Søn haver brudt Syndens Fremgang, og fyldestgiort for dens Straf, men ikke Loven, **hand er kommen til at opfylde Loven, men ikke at opløse eller til intet giøre den.** Matt. 5.v.17.

Gud saae, at Menniskfen kunde ikke opfylde det allermindste af Loven, efter at hand var falden, derfor udsendte hand Sønnen, til at opfylde den for os, dog vil hand, at vi skulle være Loven lydige.

Paa hvad Maade gav GUD Moses denne Lov?

Hand gav ham dem skreven paa tvende Steen-Tavler.

Hvor mange var der paa den første?

Derom have vi intet vist, der ligger ey heller Magt paa at vide det, men eftersom vor Frelser siger, at heele Loven og Propheterne ere indsluttede i disse Bud-Ord: Du skal elske HErren din Gud af dit gandske Hierte, og
Matt. af din gandske Siæl, og af dit
22. v. gandske Sind, og din Næste som
37. dig selv; saa slutter mand, at de Budord, som angaae Guds Ære, vare paa den første, men de andre, som angaae Kiærlighed til sin Næste, paa den sidste.

Hvor mange ere de da hver for sig?

De som besynderlig angaae Guds Ære, ere ikkun tre, men de andre ere syv.

Siig mig Forklaring over Budordene?

Det skal jeg, men dog skal du først betrag-

tragte disse efterfølgende Regler, om du vil ret forstaa og have Nytte af de Ti Guds Bud.

1. Budordene bør ikke forstaaes, ligesom at der var ikke meere der udi befalet eller forbudet, end det synes i sig selv, men som det beviises af den Hellige Skrift, at de bør forstaaes, og saaledes som GUD selv har forklaret dem i sit hellige Ord.

2. Hvor noget befales i et Budord, da forstaaes derved, at det forbydes, som strider imod det samme, og hvor noget forbydes, da befales derimod det, som er der tvert imod: For Exempel; I det fierde Bud befales at hædre Fader og Moder; Saa forbydes der tillige med at vanære dem: Og i det femte forbydes at slaa ihiel, derfor befales der fornemmelig at hielpe hannem til Livet, om det paagielder.

3. Bør der nøye at giøres Forskiæl paa det, som angaav alle Mennisker, som er: 1. Alt det som af Naturen er aabenbare for alle. 2. Det som af Christo og hans Apostler repeteres i det ny Testamentes Bøger, og befales alle, og det andet, som særdelis angik Israels Folk.

3. Lovens Truseler bør forstaaes paa den Maade, at de viist nok skulle skee, om mand ikke gior Poenitentze; thi om endskiønt at Loven fordrer fuldkommen Lydighed, saa borttages dog dens Forbandelse fra dem, som gior Poenitentze og troe paa Christum. 4. Lovens Forjættelse bør forklares paa de Vilkaar, at Menniskken, for hvilke Guds Søn har fyldestgiort Loven, er dog altid pligtig til at lide Kaarset: Thi Synderen haver fortient det, og langt meere end GUD hannem paalegger, end og dem, som hand elsker, til at tæmme Kiødets Lyster, paa det at Troen paa Christum og Christi Fortieneste, som er hos Guds Børn, i stæden for Lovens Fylde, kand dismeere tiltage, og hand at blive salig ved Troen, som formedelst Kiødets Skrøbelighed ikke kand blive ved Loven.

Dette vil jeg give agt paa, men dog maa jeg først spørge hvad disse Ord betyde: Lovens Truseler, og Lovens Forjættelser?

Lovens Truseler er den Straf, som Gud truer dem med, som ikke holde Loven, som dette: Forbandet være den, som ikke holder alt det som staar skre-

skrevet i Lovens Bog, at hand det Deut. 27. v. 26.
gior. Lovens Forjættelse, er alt det
som GUD har lovet dem, som fuldkommelig
holde Loven, saasom dette: Hvo
som dette gior, hand skal leve derudi, og
andet sligt.

Hvad betyder dette Ord: At Leve; mange leve længe, kommer det der af, at hand holder Loven?

Det er langt fra, men det kommer af Guds Miskundhed og Taalmodighed, som vil drage Synderen til Poenitentze og hans Kundskab, paa det at hand kand blive salig: Og om endskiønt at hand veed, at somme faar ikke nyde denne hans Naade, formedelst deres Haardnakkenhed og Skiødesløshed, dog tilbyder hand dem Naaden, saa at de ikke have nogen Undskyldning, men at Æren skal høre ham til: Men dette Ord, at leve, bemærker allehaande Lyksalighed, baade timelig og ævig, som siden skal siges.

Sig mig nu de Ti Guds Bud, og deris Forklaring?

Det skal skee, men giv agt paa det som jeg nu nyelig sagde. Læs det første Budord. Jeg er HErren din GUD, du

skal ikke have fremmede Guder for mig.

Du haver nogenledes sagt mig hvorledes GUD er, men hvad er det, at have fremmede Guder?

Jeg har vel saa; dog bør du mærke i dette Budord, at Gud sætter det allerførst af Budordene, til at viise alle Menisker, at hand haver Magt til at befale, baade det som befales og forbydes i dette Bud, saa vel som i alle de andre som efterfølge; Thi om hand er GUD, som regierer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden, og haver skabt baade Menisken og alle andre Ting, da er det og klart, at hand haver langt større Magt til at befale enhver hvad hand vil, end nogen verdslig Herre eller Konge kand have, og den Magt som de have, have de ikkun af hannem.

Jeg forstaar dette, men sig mig nu, hvad det er, at have fremmede Guder?

Først bør mand agte hvad dette Ord, at have, betyder, mand kalder det at have en Ting, som mand holder, bruger eller giemmer; saadan bør dette Ord ikke forstaaes her, thi GUD er u-gribelig og u-synlig, derfor bliver hand ikke giem-

giemmed eller indlukt i noget Giemme eller Herberg, eller tagen i Hænder ligesom legemlige Ting: Men dette Ord, at have, betyder i dette Bud, intet andet end at have noget i Hiertet, som Menniskens Tanker forlader sig fast paa, troer paa, haaber paa, og forventer sig Hielp og Bistand af, naar det gielder, og alt andet Got, baade i Medgang og Modgang, i Liv og Død. Men fremmede Guder vare fordum, 1. den heele Himmels Hær, Soel, Maane, og andre Stierner; Item firefodde Dyr, som mand havde Nytte af, hvorefter Hedningene giorde sig Afguder og Lignelser; Saa og døde Menniskers, Kongers og Fyrsters Billeder, som have været mægtige og lagt andre under sig; som vare hos os, Thor og Odin; hvilke deres Efterkommere, ved Satans Tilskyndelse, giorde til Guder, til at giøre eenfoldige Mennisker bange med, som ikke vidste af den sande GUD, og blev der af ikke liden Frygt, thi de meente, at de vare Gudernis Sønner, som gave Menn¡isken slig Vantroe ind; Saa bleve de og dyrkede som Guder efter at de vare døde,

som havde opfunden Ting og Konster Menneisken til Gavn og Nytte eller Fornøyelse; saasom Vers, spillende Instrumenter, Medicamenter, Sæd, Behændighed og andet sligt; Item krybende Dyr, ja og det allerringeste, som Hedningene dyrkede. Om alt dette taler Paulus, sigende: I have forvendt den u-forkrænkelige Guds Herlighed til et forkrænkeligt Menniskes
Rom. 1 og Fugles og firføddede Dyrs og
v. 23. Ormes Billede; og kort derefter siger hand: at de have forvendt den
v. 25. Guds Sandhed til Løgn, og ærede og dyrkede Skabelsen over Skaberen. 2. Er det alt, hvad mand giver den Hæder og Ære, som GUD alleene tilhører; saasom naar mand frygter for Menniskeu, ligesom, eller meere end Gud, og lyder dem i det, som Gud haver forbudet, eller forlader sig paa nogen Ting lige ved hannem, enten det er Gods, Magt, Rigdom, Styrke eller Forstand, eller alt andet som mand forlader sig paa. 3. Er det alt hvad mand takker for annammede Velgierningn-

ninger, lige ved Gud, eller meere: saa-
som, om nogen gior os got, da tragte vi
efter at være ham til Behag igien (som
er billigt) men mand takker Gud ikkun
lidet derfor, eller beflitte os paa at leve
efter hans Bud, (hvormed hand faar
den beste Tak,) og nogle takke sig selv og
sine Konster og Forstand, sit Laan og
Lykke, alt dette er, at have fremmede
Guder: Thi i hvad som helst got vi ny-
de, enten det kommer fra andre Menni-
sker, eller vi selv anvende vor Fliid og
Omhue derfor, saa kommer det dog alt-
sammen i førstningen fra GUD, og der-
for bør hannem den største Tak, ellers
vanære vi hannem og have fremmede
Guder. 4. Er fremmede Guder, alt
det, som mand elsker saa høyt, eller høye-
re end GUD, enten det er levende eller
døde Mennisker, eller andre hans Cre-
ature, Gods og Penge, og alt andet, som
Gud haver givet os til Nytte, end og
vort eget Liv; thi mand er snarere plig-
tig til at lade det, end med fri Villie at
giøre det som Gud haver forbudet, ellers
synder mand imod dette Bud; Thi Chri-
stus siger: Kommer nogen til mig,
og

og ikke hader sin Fader og Moder,
Luc.14. og sin Hustru og sine Brodre og
v.26. Søstre, ja end og sit eget Liv, da
kand hand ikke være min Discipel.
Men den værste Afgunds Dyrkelse er at
elske Kiødets Lyster, Synder og Laster,
og søle der udi imod Samvittigheden.

I dette Bud forbydes, at have fremmede Guder, men hvad befales derudi?

Derudi befales; først at kiende GUD, saa vidt som hand har aabenbaret sig udi sit Ord, og som kand være nok til Salighed; hvilken Kundskab mand faar i hans hellige Ord, og den som det forsømmer, bryder dette Bud. 2. At troe paa ham, og sætte all sin Troes Tilliid til hans Magt og Godhed, at hand baade vil og kand give os alt det Gode, men fornemmelig Syndernes Forladelse og det æv ige Liv. 3. Bør mand elske hannem langt over alle andre Ting. 4. Bør vi haabe paa hannem, og vente Hielp og Bistand fra hannem, og alt Gode, i hvor slet det end seer ud. 5. Bør vi frygte hannem, det er at grues ved frivillig at fortørne hannem med at giøre noget af det som hand haver forbudet, og at

lære at kiende hans Villie, saa at vi selv ikke ere Aarsag til at vi ere u-vidende, og af U-videnhed giøre det, som hand har forbuddet. 6. Bør vi ydmyge os for hannem, og agte os mindre end intet værd for hans Ansigt, som er helligt, mægtigt og retfærdigt, og dog saa barmhiertig og naadig. 7. Bør vi lide taalmodelig alt det hand os paalegger, og vide, at vi have det fortient med vore Synder, og om vi end leed u-skyldig ont af onde Mennisker, saa bør vi dog lide det med Taalmodighed; Thi det staar Gud frit for at tugte os dermed, for andre vore Synders skyld, eller at tæmme vort kaade Kiød, og leede os dermed til Poenitentze.

Hvad er Haabet? Mig synes det er det samme som Troen?

De ere vel lige; men dog ikke aldeles det samme. 1. Troen er først, og avler Haabet. 2. Troen annammer ikkun Christum, ved hvilken vi nyde alt det Gode, og bærer hans Fortieniste frem for Guds Æres-Throne, ved den forliges vi med Gud, og blive deelagtige i hans Naade; Men Haabet forventer det Gode, som er forhvervet, og GUD

haver

haver lovet de Troende, og beder derom med fuld Tilliid.

Forbydes der intet i dette Bud, uden det som du nu sagde?

Det bestaar vel alt i det, som før er sagt, men dog ere disse Synder særdeelis imod dette Bud: 1. Deres Ugude-
Ps. 14. v. 1. lighed, som sige; Der er ingen Gud. 2. Deres, som sige, at hand skiøtter intet om Verden, eller de dødelige Menniskers Væsen. 3. Afguds-Dyrkelsen, som var hos Hedningene, som tilbade deres Afguder, som før er sagt. 4. Deres Trolddom og indbildede Konster, som besværge og tilbede Satan, og bruge Trolddoms Væsen og u-bekiendte Bogstaver dertil, og troe derpaa. 5. Vrange Meeninger om GUD, og falsk Lærdom, naar mand troer eller lærer andet om GUD og hans Værelse, Ord og Sacramenter, end hand haver aabenbaret, og det som ikke kommer over-eens med det rette Ords Forstand, eller og om hans Regiering i hans Naades Rige. 6. Det er og imod dette Bud, naar mand har for stor Tilliid paa Gud i de Ting, som hand ikke har lovet sin Naade og Bistand udi; saasom at vove sig i Livs Fa-

re, uden Noden driver nogen dertil; det er at friste HErren; Eller at ligge i nogen vitterlig Synd imod Samvittigheden, i hvor liden den end kunde synes for vore Oyen, og dog tænke, at Gud skulle være sig naadig; det er at vancære Gud, og tænke, at hand er ikke lige saa retfærdig som barmhiertig. 7. Deris Skrømterie, som lade som de tiene Gud, have hans Ord i Munden, lade sig see i Kirken, og sige, at de troe paa hañem, men tænke dog langt andet, leve ingenlunde efter hans Ord, og om endskiont de sig saaledes anstille, for at lade lade see en Skinhellighed for Menniskken, saa er det dog ikke af Hiertet, og ikke af Kiærlighed til GUD eller deres Næste.

Er der nogen som siger, at der er ingen GUD til?

Det er troeligt, at der skulle ingen være, dog siger David: Den Ugudelige siger i sit Hierte: Der er ingen Gud, derfor kand det vel ikke nægtes, at der jo findes slige ugudelige Skalke, og kommer det der af, at de ikke give sig Tid til, formedelst Kiødets Kaadhed, at tænke paa Guds underlige Gierninger og allviise Raad, baade i Tingenes Natur, som mand

mand daglig seer for sine Øjen, og i Menniskens Vilkor, som vi ofte kunde klarlig finde paa, men dem synes vel om, at der skulle ingen GUD være til, eller og, at hand skiøtter intet om forgængelige Ting, og der skulle ingen være, som straffer onde Gierninger, paa det at de kunde leve efter deris egen Villie.

Her staar: Du skal ikke have fremmede Guder, ligesom der blev ikkun talet til een?

Det er skeed derfor, at ikke alleene alle i Almindelighed, men endog enhver skal vide, at hand er pligtig til at holde et hvert af disse Bud, ikke alleene Jøderne, men enhver af Adams Børn, derfore
Rom. 11.v. 32. siger Apostelen: At GUD har indsluttet alt under Ulydigheden, det er, under Ulydighedens Kundskab, som kommer af Loven.

Hvorfor følger denne Artikel med et hvert Bud: Vi skulle frygte og elske GUD?

Det paaminder os om vor Skyldighed imod et hvert Bud. Vor Kirke-Lærere Lutherus siger først, Vi, hvor GUD siger, Du, for at viise, at det er ikke befalet een af nogen, men alle. Dernæst siger hand: Vi skulle; det er, for at viise os, at vi ere pligtige her til, vi skul-

skulle, om endskiønt vi ikke kunde. Guds Villie og Lov er u-foranderlig; Hans Retfærdighed seer ikke til det som vi kunde, men til det, som vi er pligtige at giøre, og det, som Mennisken kunde holde, da hand af Gud først blev skabt i Retfærdighed. At frygte; Dette Ord tiener dertil, at naar vi ihukommer et hvert Bud, eller noget af det som derudi er forbudet, da skulle vi grue og skiælve ved at fortørne slig forskrækkelig Majestet med at giøre det, som hand haver forbudet, tvert imod Samvittigheden. Og for det andet, naar vi prøve os selv, og finde at vi have forseet os mangfoldigt imod samme Bud, ja og imod alle, at vi da grue for hans Vrede, som vi have fortient, og fortryde det i Hiertet, lære at ydmyge os, og bede om Syndernes Forladelse med en bedrøvet og sønderknuset Aand: Dette skal ikke være nogen tvungen Frygt, ligesom naar en Tiener løber fra sin Herre, fordi at hand frygter for Straffen, men en Sønlig, som virker det hos os, som før er sagt, og at grue for at synde videre, at vi ikke skulle miste Guds Naade, og aldeles forkastes. At elske GUD; Intet er herligere til

at holde Guds Bud, end Kiærlighed til hannem; Thi mand tager sig vare for at fortørne den som mand elsker, og mand lider alting for den som vi af Hiertet have Yndest til, og om endskiønt at alt det som vi kunde giøre efter Guds Bud er u-fuldkommet, saa ansees det dog langt høyere, naar det skeer af Kiærlighed til hannem, og fuldkommes ved Troen, ved hvilken Kiærlighed stedse følges. Herforuden erindrer dette Ord os om hans Guddommelige Kiærlighed, Godhed og Taalmodighed over os syndige Orme, saa at vi af den idelige Tanke, drages, end og nødes, til at elske hannem, og faae Afskye til at giøre det som er hannem imod: Og formedelst dette, som jeg nu haver sagt, saa følger denne Artikel med et hvert Bud i den Christelige Lærdom; og dette er det fornemste og største Bud i Loven; og saasom det er det første i Tallet, saa hænge og alle de andre derved; Thi alt det som bydes eller forbydes der udi, det bør vi at giøre og lade for Guds skyld, saa at om nogen hædrer Fader og Moder, lever retfærdig i Ord og Gierninger og andet sligt, og frygter eller elsker dog ikke Gud,
saa

saa kand den samme ikke behage GUD, og har brudt dette Budord, om endskiønt at hand kunde holde alle de andre, og ligeledes alle de andre, naar hand ikke holder dette, ikke alleene fordi at den som holder heele Loven og bryder et Bud, bliver skyldig i alle, som Jacob vidner, men og fordi at HErrens Frygt og Kiærlighed skal vandre igiennem alle Budene, det er, at hvad vi giøre eller lade u-giort, da er Frygten og Kiærligheden Aarsag dertil.

Siig mig Forklaringen paa det andet Bud?

Du skal ikke tage HErrens din Guds Navn forfængeligt. Ligesom GUD i det første Bud befalede at frygte og elske hannem (som ikkun skeer med Hiertet) saa befaler hand og i det andet Bud, hvorledes mand skal hædre hannem med Mund og Tunge.

Hvad betyder det Ord: Guds Navn?

Det er alt det, som bliver lærdt af hans hellige Ord, 1. betyder det hans Guddommelige Værelse, som er Een, og hans Personer, som ere Tre. 2. Hans Egenskab, som er, hans Godhed, Retfærdighed, Allmagt, Allvidenhed, og an-

det stigt. 3. Er det hans Gierninger/ saa som Skabelsens og Regieringens/ at hand raader og regierer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden: Alle Tings Vedligeholdelse/ at hand holder alle Ting ved Magt/ baade i Himmelen og paa Jorden/ at de ikke skulle legges øde eller forgaae. 4. Igienløsningens og Helligelsens Gierning/ hvorom siden skal tales i Forklaringen over Troens Artikler; Intet af dette bør tages forfængeligt.

Hvad er det, at tage forfængeligt?

Det er/ at have det i Munden/ naar mand taler om forfængelige Ting/ som der ligger liden eller ingen Magt paa/ thi da bruger mand Guds Navn/saasom til intet/ og derimod synde alle de/som i daglig Tale nævne GUD til andet/ end at tilbede/ love og dyrke hannem/ og at sværge de Eeder/ som ere u-nødvendige/ om endskiønt at de vare sandfærdige.

Er dette saa stor en Synd?

Det er sandelig en raabende Synd; Thi Guds Navn er den herligste Ting/ som kand optænkes/ derfore skulle vi ikke bruge det uden med største Værdighed; Saa at endog de som lade som de tilbede Gud/

Gud, eller siunge hannem Lof, og giøre det ikke af Hiertet, de misbruge Guds Navn; og dette Bud har en streng Trussel i Loven, som ikke er indført i Børne-Lærdommen.

Hvorledes er denne Trussel?

Den er saaledes: **Thi Gud skal ikke holde den u-skyldig, som tager hans Navn forfængeligt.**

Er denne Trussel saa streng?

Ja visselig, thi hvo som Gud ikke holder u-skyldig, den holder hand skyldig, og den som hand holder skyldig, hand er skyldig til Helvedes Ild.

Forbydes da intet andet i dette Bud?

Derudi forbydes meget andet, men Gud har begyndt paa det mindste, som er, at tage hans Navn forfængeligt, og lagt Straf der paa, til at viise, hvor vederstyggelige andre Guds Bespottelser ere i Guds Aasyn, og om endskiønt at alle Buds Overtrædelser fortiene Fordømmelse, saa er der dog ikke lagt nogen udtrykkelig Trussel paa nogen af de andre, uden paa dette, baade for at viise hvor store de Synder ere i hans Aasyn, som bedrives der imod, som og ellers, at mand agter saa lidet at misbruge Guds

Navn, fordi det er saa allmindeligt, og neppe nogen Synd meere brugelig iblant Folk.

Hvad er der meere forbudet i dette Bud?

I dette Bud forbydes udtrykkeligen all Guds Navns Misbrug, men derunder forbydes: 1. Trolddom og indbildede Konster; det er, naar mand bruger Guds Ord, hellige Psalmer eller Skriftens Ord til at dyrke Satan med, og beblander det med giekkelige Vers og slemme Ord. 2. Er det alle slags Guds Bespottelse, som skeer med Tungen, enten om mand láster Gud, eller taler ilde og med Utaalmodighed om hans Regiering eller Beskikkelse; men ikke mindst, naar mand lærer eller taler Uret om hans Væsen eller Guddoms Personer, saa og om hans Egenskab, Godhed, Retfærdighed, Allmagt og andet deslige. 3. Forbydes u-nyttige Eeder, om endskiønt at mand siger Sandhed, og skal mand ikke alleene vogte sig for at sværge ved Guds Værelse og Guddoms Person, men og ved hans Egenskab, saa at mand maa aldeelis ikke sværge:. Saa sandt Gud er god, retfærdig, allmægtig, i hvor vel at mand siger Sandhed; En

hel-

heller ved hans Gierninger; for Exempel: Saa som, Gud haver skabt mig, saa som, jeg er et Christen Menniske; thi det angaar Skabelsens, Igienløsningens og Helliggiørelsens Gierninger, og ved ingen Ting, som Gud haver skabt, thi hvad som mand sværger ved, og vil bekræfte Sandheden med, det giør mand til en Gud; thi Gud har befalet at sværge ved sit Navn, hvor der bør sværges: Derfore staar det fast, som Christus sagde til Disciplene: I skulle aldelis ikke sværge, men eders Tale skal være Ja og Ney. Matt. 5. v. 34. 37. 4. Ere det Forbandelser og onde Forbønner, for sig selv eller andre, enten mand tilbeder det Onde af Gud selv, eller og at hand ville tillade Satan eller onde Menniskær at straffe nogen, og paa hvad Maade mand tilbeder sig selv eller nogen anden nogen U-lykke; Men her undtages de Forbandelser, som ikkun kommer af Hævn paa Guds og hans Navns Vegne; saasom, naar mand beder, at Gud skulle straffe sin Christen Kirkes Fiender, som mand kand læse sommestæder, at Guds Mænd have giort, baade i det gamle og ny Te-

stamente. Dog skal mand vogte sig vel, at slige Forbandelser ikke skeer af Had og Hævngierighed for sig selv, men langt snarere bede, at Gud vilde omvende dem til Sandhedens Bekiendelse. 5. Bede-Stundens Forsømmelse, naar mand forsømmer at paakalde GUD, tilbede, love, prise og takke hannem; thi alt dette forstaaes ved Bønnen. 6. Utaknemmelighed imod Gud, naar mand aabenbare ere u-taknemmelige for hans Gaver, og tilreigner dem sig selv eller andre, med egen Fortieniste, eller u-nyttig Roes for andre. 7. Naar mand ikke tilstaaer og bekiender Gud og den sande Troe, naar det giores fornøden, eller og naar mand bekiender andet med Munden, end mand meener, af Frygt eller ved Fordeel 8. For det sidste, at lyve eller bedrage ved Guds Navn, hvilket er en stor Synd i sig selv, men bliver langt større, naar Guds Navn bruges dertil. Hertil hører og vrange Eeder.

Hvilke Dyder befales i dette Bud?

Det er klart at see af det, som forbydes, men dog ere disse de fornemmeste: At paakalde GUD, ikke alleene, naar vi have noget fornøden, men stedse. 2. At be-

bekiende Guds Navn, og sin Troe for enhver, naar det gioris behov, og om mand end skulle vove Livet derved, ligesom Apostlerne giorde. 3. At takke Gud idelig for sine Velgierninger, Aandelige og Legemlige. 4. Den fierde Dyd som befales i dette Bud, er ikke alleene, at holde det for den største Synd, at sværge falskelig, men og at holde sin Eed fast, som mand har svoret Gud.

Du sagde nylig, at mand skulle aldeelis ikke sværge; Er der da ingen Eeder tilladte?

Der ere nogle, først alle de Eeder, som en Dommer paalegger nogen med Rette, til at bekræfte Sandheden og igiendrive Løgn. For det andet, de Eeder, som Øvrigheden paalegger sine Undersaatter, saasom naar mand sværger Kongen Huldskab, eller naar Præster og Øvrigheds Mænd sværge deris Embeds Eed: Alle disse Eeder ere tilladte; thi dermed dyrkes GUD.

Paa hvad Maade dyrkes Gud dermed?

Først der med, naar mand tager ham til Vidne om sin Sag, saa bekiender mand hannem allvidende, at hand veed det, som ingen kand vide; og saa retfærdig, at hand skal ikke holde dem u-straffe-

de, som sværge falskelig ved hans Navn; Og herforuden tiene slige Eeder til at befordre Retten og Sandheden med, og igiendrive Løgnen, til at fælde den Skyldige og frelse den Uskyldige, til at giøre Ende paa Trætter, og til at giøre Forliig imellem Folk, om dermed rettelig handles, hvilket alt tiener til Guds Ære; Derfore forbyder og HErren at sværge ved fremmede Guders Navn. Men de sidste Eeder ere til at holde Menniskene til at holde deris Løfter, saa at naar de fristes af nogen Synd, som er derimod, saa paaminder Eeden dem at grues ved at fortørne Gud, hvorved de have svoret.

Exod. 23. v. 13.

Forklar mig det Tredie Bud?

Ihukom at du helliggiør Hviledagen. Her falder først at betragte dette Ord, Ihukom, som ikke er sat forgiæves, thi 1. hører Ihukommelsen til Siælen, derfor viises hermed, at GUD fordrer ikke alleene den udvortes Tieniste af os, men langt meere den som er indvortes i Hiertet. 2. At det er en Anledning til alle Synder og Laster, at glemme Guds Dyrkelse og forsømme hans Ord. 3. Til at lære, at vi bør ikke

lade

lade dette bortfalde for hver Mund, thi det er som et slags særdelis Skat, som Gud har sig forbeholden af Menniskens Siæl og Legem, og følger ikkun dette Ord med dette Bud: 1. Fordi at denne Ting er saa høyværdig og u-mistelig for Mennisken, at hand dis uden (det er, uden Guds Ords Hørelse) ikke kand blive salig, og derfore repeteres dette Bud oftere i Skriften end noget andet. 2. Fordi at Gud haver forud seet, at den udvortes Guds Tieniste hos adskillige skulle beblandes med Skromterie og et udvortes Skin, derfore bruges her dette Ord, til at viise, at Hviledagens Hellighed ikke bestaar i Ledighed, Forandring paa Klæder, eller udvortts Ceremonier, men udi at ihukomme Guds herlige Gierninger, Velgierninger og Kiærlighed til Mennisken, og andre Ting, som tiene til Salighed. 3. Formedelst vor Hiertes Ondskab og Ladhed, som besværges af Sorg for denne Næring, men lader sig saa lidet være angelegen om, at tænke paa sin Hellighed, som dog burde daglig skee, med Poenitentze og Bodfærdighed, men dog allermeest paa denne Dag, hvorfore os befales, at hvile

fra

fra ald anden Arbeyde, saa at vi kunde giøre dette dis bedre.

Hvad betyder, her at helliggiøre?

Det er, at holde hellig. Denne Dag er i sig selv ikke helligere end en anden Dag, men den helliges os, naar vi hellige os selv paa den, og bruge den til at tiene GUD og befordre vor Salighed, hvilket skeer: 1. At hvile fra sædvanligt Arbeyde. 2. Ikke at bruge denne Dag til bare Ledighed, men til at høre Guds Ord og lære det, ikke alleene i Kirken, men baade for og efter Guds Tieniste, for Tienisten med Bøn til Gud, at hand vil give os Naade til at fatte hans hellige Ord, en sandfærdig Anger og Ruelse for vore Synder (hvortil vi har fornøden at randsage vort Levnet den forbigangne Uge) at hand vil stadfæste Troen i os, Kiærlighed og Taalmodighed, og med saadant et Sind bør gaae i Kirken; Efter Tienisten, at priise GUD med Psalmer og Lofsange, eller paa anden Maade at læse Guds Ord. Men fornemmelig burte denne Tid bruges til at oplære Unge og Eenfoldige i deris Christelige Lærdom, og de andre, som ere eenfoldige, om endskiønt at de ere gamle, skulle

skulle bruge den til at lære af dem, som bedre vide: Dette bør være vort Arbeyd paa de Hellige Dage: Derfore følger denne Artikel med det tredie Bud: Det er Hvile-Dag for din GUD, hvoraf sees, at den skal bruges til det Arbeyde, som GUD er behageligt.

Hvad er Hviledagen?

Det er hos os (som leve i det ny Testamentes Dage) Søndagen, eller den første Dag i Ugen; I det gamle Testamente var det den syvende Dag; thi Gud hvilede paa den syvende Dag fra Skabelsens Arbeyde, det er, hand holdt op at skabe alting, derfore befalede hand at holde den samme Dag hellig.

Hvorfore er denne Forandring skeed, at den første Dag om Ugen holdes nu hellig?

Her bør mand agte, at der ere tvende Ting ved denne Dag at agte, endeel det, som angaar Sædernes Lov, eller Loven om de almindelige Pligter, endeel det, som angaar Jødernes Kirke-Lov. Angaaende Sædernes Lov, er at holde en Dag hellig i Ugen, det er klart at see af den første Hviledags Indstiftelse, at Gud haver sig den forbeholden, saa og ikke at giøre noget Arbeyd, som mand

vel

vel kand være foruden paa denne Dag, paa det at Guds Tieneste og anden Guds Dyrkelse ikke skulle hindres: Angaaende Kirke-Loven, at holde denne Hvile
Exod. 2 v. 10. paa en vis Dag, som var den Syvende, saa og aldeelis intet at arbeyde paa den-
Deut. 5. v. 1. ne Dag, Ja endog ikke at lauge Mad til, thi det skulde Joderne giøre Dagen tilforne: Denne Kirke-Lov haver vor Frelser JEsus afskaffet, saa at vi Christne ere ikke bundne ved den, og derfore haver Apostlerne, eller de første af den Christen Kirkes Forstandere udvaldt den første Dag i Ugen, i stæden for den syvende, til en Ihukommelse om den
Joh. 20. v. 1. HErres JEsu Opstandelse; thi hand stod op paa den samme Dag: Saa og er det stedse bleven tilladt i Christenheden at lauge Mad til, at give Qvæg sit Foder, og andet deslige, som hører til daglig Brug paa denne Dag.

Maa mand da intet giøre noget Arbeyde paa denne Dag, uden dette, og andet deslige?

Intet, uden stor Nød det udkræver: Det er tilladt at drage det Creatur op,
Luc. 14 v. 5. som falder i en Brønd eller Sump; hvilket Frelseren ikke lastede hos Joderne; saa og forsvare sit Liv mod Fiendens

dens Anfald, at redde sin Næstes Liv, at uddeele Allmisser, at gaae en lang Vey til Kirke, at bierge sin Livs Næring.

Hvad befales videre i dette Bud?

Der befales 1. at holde Helligdagen hellig, som før er sagt, og det med største Værdighed, baade i Aandens Gudsfrygt og i Legemens Skikkelse, med all Ydmyghed og Ærbarhed. 2. Alle andre hellige Dage, Hoytids- og Bede-Dage, eftersom den Christen Ovrighed har befalet, thi Gud har befalet at være Ovrigheden lydig, og det bør mand allerhelst at giøre i de Ting, som angaaer Guds Dyrkelse og vor Salighed. 3. At høre Guds Ord og bruge det, lære andre det, og lære det selv, naar vi have Tid og Leylighed dertil, og holde det størst i Ære, thi det er Guds Ord og ikke Menniskens; stedse at gaae det igiennem, og tragte efter at stille vort Levnet derefter. 4. At lære Guds Ord reent klart med all Fliid, handtere Sacramenterne rettelig, og tragte efter at der holdes god Skik og Fremgang i Meenigheden, hvilket sidste tilkommer Præsterne fornemmelig og andre, som ere satte i Guds Sted, enhver efter sit Embedes Pligt.

Hvilk

Hvilke Synder forbydes i dette Bud?

1. All Forargelse, hvormed Lærdommen kand blive fordærvet, og Sacramenterne vanhelligede; saasom Guds Ords Misbrug, og at tale ringe eller foragtelig derom, at forklare det vrangelig, at foragte og lidet agte Sacramenterne, og holde dem for en almindelig Ting. 2. At hade eller foragte de hellige Tider, og Guds Ords Tienere, helst naar de straffe Synden, og ikke agte deris gudelige Paamindelser. 3. Slemme Leege og ugudelig Tidsfordriv; Item Arbeyde, som mand vel kand undvære: Drukkenskab, Letfærdighed, og anden deslige Verdens Ugudelighed, som disværre allermeest bruges paa de hellige Dage, da Gud dog haver forbu-
Es. 58. v. 13. det at giøre hvad os lyster paa hans hellige Dage.

Hvad er fornemmelig at agte i det Fierde Bud?

Du skal hædre din Fader og Moder, at du maa længe leve paa Jorden. Det Fierde Bud er det første i den sidste Budordenes Tavle, som taler om vor Skyldighed imod vor Næste, og

og ligesom det forste Bud staar for ved begge de andre i den forste, fordi det er meest angeleget, thi det angaar Guds Værelse og Guddommens Personer og hans Ære, saa sættes og dette forst af dem alle i den sidste, thi det som derudi befales, bør meest agtes, nest Guds Dyrkelse, og er, saa at sige, paa en vis Maade, en Rod til alt det, som befales i de andre, som siden skal siges.

Hvad er det at hædre Forældrene?

Det er at giøre Forældrene allehaande Ære, Kiærlighed, Tieniste, Lydighed, Underdanighed, Hielp, Godvillighed og Taalmodighed, som Syrach befaler, at hædre Forældrene med Ord, Gierning og Taalmodighed; og dette ikke alleene med udvortes Skikkelse og Lader, men end og af Hiertet. Cap. 3. v. 8. 9.

Viis mig at i dette Ord, Du skal Hædre, og befales at elske?

Det kundgiøres deraf, at Gud udkræver af Menniisken, ikke alleene den udvortes Lydighed i Budene, men langt heller den indvortes, som før er sagt; Nu kand ingen hædres i Hiertet, uden Kiærligheden følger med; thi mand hader mangen een, som mand dog hædrer

D med

med udvortes Skikkelse, og Syrach befaler at hædre Forældrene med Taalmodighed, som haver sin Boelig i Hiertet, og kand aldrig være uden Kiærlighed.

Hvorfor skal mand hædre een meere end en anden?

Det skal mand giøre 1. for Guds skyld; Vi ere vel alle lige for Guds Ansigt, efter Naturen; men efterdi at Gud haver meddeelt somme af os nogen Lighed af sin Høyhed, og har befalet at hædre og ære den, saa bør vi derudi at lyde hans Befaling, saa vel som i alt andet. 2. Saa som Gud meest dyrkes med denne Hæder, og det næst ved den Dyrkelse, som hand har sig selv forbeholden, thi hand har sat disse i sit Sted paa Jorden, saa at alt det som befales i de andre Bud, er mindre af Værdie end dette, baade fordi, at GUD særdeelis dyrkes her med, som før er sagt; saa og at den som er gode Forældre og god Ovrighed lydig, hand beflitter sig paa, at giøre det som befales i de andre Bud; og derfor sagde jeg nylig, at det er paa en vis Maade en Rod til det som befales derudi. 3. Fordi det er ret i sig selv, og naturligt, thi intet er rettere, end at lønne dem

vel,

vel, som os giøre til gode, og det i Begyndelsen; Men der er ingen Velgierning saaledes som Forældrenes imod Børnene, af hvilke de have Siæl og Legem, det er den heele Menniskelig Skabning, og dis uden Klæder og Føde i deris unge Aar, da de kunde ikke forsørge sig, og det samme kand siges om andre, som ere i Forældres Sted, som siden skal siges. 4. Fordi at det er nyttigt for enhver, ikke alleene thi det giør en god Samvittighed, og den som hædrer Fader og Moder, hand kand fordre det samme af sine Børn med dis større Ret; Men end og, at dette Bud haver Forjættelse: At du maa længe leve paa Jorden, som jeg skal siden forklare. 5. Formedelst den Skade, som Ulydigheden foraarsager, thi om alle vare lige, og ingen underdanig i Verden, da kunde Verden ikke bestaae, men enhver Mands Haand var imod den anden, og den eene lagde den anden øde.

Skal mand da hædre fleere end Forælderne?

Ja visselig.

Hvilke ere de?

Det er Øvrigheden, Lære-Fæderne

baade i Kirkerne, som ere Præsterne, og i Skolerne, som ere Skolemesterne, saa- og Hosbonderne, Formyndere og andre som ere satte i Forældres Stæd, næst GUD, bør mand beviise Kongen den største Hæder, thi hand er hans Fuldmægtig paa Jorden, og næst hannem, dem som hand haver sat til Øvrighed, eftersom hand har befalet at hædre og ære enhver: Mand bør og at giøre Præsterne stor ære; thi vi ere dem ikke mindre skyldige end Forældrene, naar de gior deris Embede med Fliid, og opføde vores Siæle til det ævige Liv ved Guds Ord, og vaage over dem; derfor siger Paulus: De olde Fædre, som vel
1 Tim. 5. v. 17 foreestaae, ere dobbelt Ære værd, helst formedelst deris Arbeyde.

Hvorfor tales ikkun om Forældrene i dette Bud, siden de ere saa mange, som mand bør hædre?

Fordi at Egteskabs-Standen er som en Begyndelse til all Menniskelig Magt af Gud stiftet, og er derfor som en Moder til de andre Stænder; Men disse, som jeg nylig opreignede, kaldes Fædre i den Hellige Skrift, og GUD har befalet at hædre og ære dem.

Bør

Bør mand da være alle disse lydige i alt det som de befale?

Mand bør være dennem lydige i alt det, som de befale os paa Guds Vegne, og efter hans Ord og Bud, men ingenlunde i det, som hand haver forbudet, og før bør mand lade Livet, end at giøre noget Menniskes Befaling i deslige Ting.

Bør mand hædre ugudelige Forældre, og Øvrighed, og dem, som giøre Mennisken all U-ret?

Det er mand visselig pligtig til at giøre; thi mand bør ikke at ansee deris Væsen eller den U-ret, som vi lide af dem, men Guds Person, hvis Fuldmagt de have, og hans Bud, som hand haver udgivet herom, thi hand har ikke taget noget fra nogen, og hand giør os aldrig U-ret, i hvor stor U-ret hand end lader os lide af andre, men i det som er ugudeligt, bør mand ikke lyde dem, som før ble'o sagt.

Maa mand da ey klage Øvrigheden eller Præsterne, om de giøre U-ret?

Kongen haver ingen Dommere, uden GUD, over hannem maa mand aldelis ikke klage; alle de andre maa mand kla-

ge; thi derfore er Loven sat, som lige-saa vel er for Undersaatterne som Øvrigheden; Men dette bør dog skee med all Respect og uden Had og Vrede.

Du talede om Guds Tienere i det tredie Bud, hvorledes tales da om dem i dette?

Det er ikke en Befaling, men til at viise, at mand bør hædre Guds Ords Tienere, baade efter den første og sidste Tavle i Budene; Ingenlunde i deris Skikkelse, at dem bør paa nogen Maade beviises gudelig Hæder, men mand bør ære dem efter det tredie Bud, fordi at de giøre den almindelige Guds Tieniste, som, om mand skal holde den i stor Hæder og Ære, da er det billigt, at mand bør hædre dem, som den forretter; Men efter det fierde Bud, bør mand giøre dem Ære, fordi de ere vore Siæles aandelige Fædre.

Ere Forældrene og Øvrigheden deris Underhavende intet pligtige?

Jo sandelig.

Hvad ere Forældrene Børnene skyldige, eller Hosbonderne deris Tienere?

Forældrene ere pligtige at give Børnene Klæde og Føde, og all den Tieniste og Forsorg, som de behøve til Legemens Nød-

Nødtorft. For det andet, bør de have Omsorg for deris Siæle, føre dem til den hellige Daab, opfostre dem siden i HErrens Frygt, lære dem deris Christendom, og holde dem til et gudeligt og skikkeligt Levnet. For det tredie, at sætte dem enten til Skolen, eller lære dem, eller lade dem lære noget ærligt Haandverk eller Arbeyde, hvoraf de kunde ernære sig. For det fierde, for alting gaae dem for med gode Exempler. Det samme ere Formynderne deris Foster-Børn pligtige.

Hvad er Øvrighedens Skyldighed imod Undersaatterne?

1. Bør Øvrigheden at giøre deris Embede med Fliid og Omsorg, baade i at forestaa Retten og andet, som angaar Landets Regiering. 2. At giøre enhver Ret, og straffe de Onde og forsvare de Gode. 3. At lade sig være angelen, at den Christen Troe og Guds Dyrkelse rettelig holdes ved Magt og faar Fremgang, saa og at søge Landets Nytte og og det almindelige Beste med Raad og Daad. 4. At gaae andre for med gode Exempler. Rom. 13. v. 4.

Hvad ere Præsterne deris Sognefolk pligtige?

1. De bør lære Guds Ord reent og klart, og handtere Sacramenterne efter Christi egen Indstiftelse. 2. Bør de beflitte dem om at kiende deris Tilhøreres Levnet, og stille Lærdommen derefter, baade uden og inden Kirken, saa at de straffe de Haardnakkede, paaminde de Skiødesløse, underrette den Eenfoldige, og trøste den Angerfulde og Bedrøvede, og give enhver Guds Huusfolk det som dem tilkommer i rette Tid. 3. At de ikke tage nogen visvidende til Alterens Sacramente, som dertil ere u-værdige, paa det at de ikke skulle giøre sig skyldige i hans Doms Affigt. 4. At de ikke udelukke nogen derfra, som ere værdige dertil, formedelst Had, eller nogen anden egen Nytte. 5. At de pryde Lærdommen med et gudeligt og ulasteligt Levnet.

5. Hvad ere Hosbonderne Tienerne pligtige?

De bør 1. at forsørge dem ærlig med Klæde og Føde. 2. Betale dem deris Løn uden Affkortning. 3. Give dem Tid til at øve dem i deris Christendom, holde dem dertil, og paaminde dem om et gudeligt Levnet. 4. Ikke at bebyrde dem med for meget Arbeyde, ey heller at tillade

lade dem, at legge sig til Ladhed og Liderlighed. 5. At være deris Forbillede i Liv og Levnet. Og af dette, som jeg nu haver sagt om Ovrighedens og Undersaatternes Pligt, er det læt at see, hvad der befales og forbydes i dette Bud.

Hvad betyder det, at leve længe, som Gud lover dem, som holde dette Bud?

At leve længe, betyder allehaande Lyksaligheder og Velstand.

Hvor af beviises det, at dette Ord betyder saaledes?

Først deraf, naar GUD lover Fædrene i det gamle Testamente, at leve længe, saa lover hand dem og Fred og Rolighed: Men om den Retfærdige døer seent, da er hand i Rolighed, siger den Viise. For det andet, fordi at St. Paulus forklarer det saaledes, da hand siger: Paa det at dig skal vorde vel, og du skal leve længe paa Jorden, det er og at agte, at, at leve længe uden Velstand, er snarere en Straf, end en Velgierning, og derfore er det troeligt, at naar GUD lover at leve længe, da lover hand og Velstand.

Deut. 5. v. 16. Gen. 15. v. 15. Cap. 4. v. 7. Eph. 6. v. 2.

Nu leve de ikke alle længe og lide ey heller vel, om de leve længe, som hædre Forældrene og Øvrigheden?

Mand bør først at agte, at ingen holder dette Bud fuldkommelig, og derfore giør Gud ingen U-ret, om hand bortkalder nogen tiilig, eller paalegger ham Modgang, om hand lever længe; Men at leve længe, forstaaes paa tvende Maader: 1. Naar een haver levet saa længe, at hand ønsker sig ey længer at leve, og forlanger at forløses her fra og
Phil. 1 v. 23. være med Christo, som er meget bedre, som Paulus siger. 2. Naar et Levnet er hæderligt, omendskiønt at det varer ikke saa mange Aar, og at dette Ord, at leve længe, er saaledes blevet forstaaed af lærde Mænd i det gamle Testamente, kand mand see af den Viises
Cap. 4 v. 8. Ord, da hand siger: Alderdommen er hæderlig, ikke den som lever længe, eller er gammel, men Viisdommen, som hædrer Menniskem, og et u-besmittet Levnet er den rette Alderdom. 3. For det tredie, er det at leve længe med allehaande Lyksalighed:

hed: Om nu endskiønt, at dette ofte slaar Guds Børn feyl, da gives dem dog det andet, som før er sagt; Men GUD har Magt til at udvælge hvad vil for sine Børn, og det er vist, at hand udvælger det, som tiener dem best. Rom. 8 v. 28.

Hvad er at agte i det Femte Bud?

Du skal ikke slaae ihiel.

Her forbydes ikke alleene at tage Livet af sin Næste, men og 1. At blive vred paa hannem, og allermeest at bære Had til hannem i Hiertet; Thi saa siger Johannes i hans første Epistel: **Den som hader sin Broder, hand er en Manddraber.** Cap. 3. v. 15. 2. At give hannem onde Ord af vred Hu, eller Skiælds-Ord, saa og at raade nogen til at aflive eller giøre nogen Skade. 3. At giøre ham Skade i nogen Maade paa hans Legem. 4. At be-ængste eller bedrøve hannem i nogen Maade. 5. At lade sig see vred af Alvor. 6. At give andre Leylighed eller Middel til at giøre sin Næste Skade paa Siæl eller Legem, eller Samtykke der til.

Hvad befales i de'te Bud?

1. Godhiertighed, som bestaar udi, at mand

mand er færdig til at vove sig og sit Liv for sin Næstes og Fædernelandets Velfærd, om det paa gielder, derfor siger
Cap. 3. v. 16. Johannes i sin første Epistel: **Derfore bør vi at vove vort Liv for Brødrene.** 2. Spagfærdighed, at mand er sagtmodig og ikke vredagtig. 3. Retfærdighed, at mand ey gior sin Næste Skade. 4. Barmhiertighed, at mand hielper hannem i alt det, som hand har nødig til Livs Ophold, med Raad og Daad, Gods og Penge, og alt det som kand være hans Liv til Hielp. 5. Godhed og Fromhed. 6. Mildhed, at mand forlader dem som giøre os imod. 7. Hævn i sit Embede, at mand ey sparer dem, som Gud befaler at straffe. 8. Længsel efter Eendrægtighed.

Maa mand ey slaa nogen ihiel?

Mand maa tage Livet af dem, som af Øvrigheden ere dømte til døden for deris Forseelse, saa og sine Fiender i Krigstider, for at forsvare Fædernelandet, saa og den som vil myrde nogen, om mand ikke paa anden Maade kand slippe derfra (som mand kalder Nødværge) thi ingen er pligtig at elske nogen meere end

sig

sig selv: Moses Lov tillader at dræbe en Tyv, som bryder ind i en andens Huus om Natten. Exod. 22.v.1.

Er all Vrede u-tilladelig?

Øvrigheden maa vredes over Synder og Laster og paa dem, som dem bedrive, saa maa og et hvert Menniske blive vred af Hævn paa Guds Vegne, naar hans Navn, Ord eller Sacramenter lastes eller vanæres: Men all den Vrede, som skeer af den Uret som giores vor egen Person, er Synd imod dette Bud, som Frelseren siger: Hvo som bliver vred paa sin Broder, hand er skyldig for Dommen. Matt. 5.v.22

Forklar mig det Siette Bud?

Du skal ikke bedrive Hoer.

I dette Bud forbydes ikke alleene Legemlig Omgængelse med en anden Mands ægte Hustru, men end og 1. forbydes en gift Mand at beligge nogen som er u-gift. 2. Forbydes u-gifte Personer at have legemlig Omgængelse med hver anden. 3. Forbydes her letfærdige Tanker, Ord og Syn eller andre Facter, hvor med mand enten aabenbarer Hiertets Tanker, eller kommer an-

dre til letfærdige Lyster; Her om taler
Matt. 5. v. 28. Christus, sigende: Den som seer en
Qvinde med Begiærlighed til hende, hand har allereede bedrevet
Hoer med hende i sit Hierte. 4. All
Anledning til Løsagtighed; Saa som
slem Sælskab og Omgiængelse, Drukkenskab, thi der af kommer et letfærdigt
Eph. 5. v. 18. Levnet, siger Apostelen, saa og all løsagtig Klædedragt. 5. Og med et Ord
at sige, her forbydes all U-reenlighed,
i hvad Navn det have kand, hvormed
mand kand besmittes.

Viis mig, at det er lige saa stor Synd, at Manden gaar uden for sin Hustru, som at Hustruen gaar uden for hendes Mand?

Det er vitterligt nok, thi hand har lige saa vel lovet hende Sikkerhed, som
Cor. 7. v. 4. hun hannem, derfore siger Paulus:
Manden er ikke mægtig over sit
eget Legeme, men Hustruen. Og
Cap 5. v. 28. hos Matthæum siger Frelseren: At
den som seer en Qvinde med Begiærlighed, hand har allereede bedrevet Hoer med hende i sit Hierte;
Hvor dette Ord, Qvinde, bemærker ikke allee-

alleene en gift Kone, men endog en Ugift, som klarlig kand sees af Texten, og hos Matthæum siger Frelseren, at i Begyndelsen blev det saaledes giort, at de To, Manden og Qvinden, skulde være et Kiød; Til hvilken Guds Beskikkelse hand henviiser Phariſæerne; Og om de To skulle være et Kiød, da kand ikke Manden tillades, at have nogen Qvinde, foruden hans egen ægte Hustru, thi om hand tager en anden, da bliver hand og et Kiød med hende, og med saa mange, som hand tager foruden Hustruen; thi Paulus siger: Vide I ikke, at hvo som bliver ved Skøgen, hand er et Legem med hende. Derfore haver den, som det gier, ligesaa vel brudt Guds Beskikkelse, som Qvinden, som legger sig hos en anden. Cap. 19 v.4. Gen. 2. v. 24. 1. Cor. 6. v. 16.

Viis mig, at letfærdige Ord og Miiner og forbydes?

Det udviiser de Frelserens Ord, som jeg nylig sagde, Matth. 5. hvor baade Hiertet og Øynene have ikke større Frihed.

Hvad befales i dette Bud?

1. Et u-besmittet Levnet, baade i Egteskab

skab og uden. 2. Maadelighed, at mand holder sig fra alt det, som kand føre en til Laster og Letfærdighed. 3. En reen og u-forfalsket Kiærlighed imellem ægte Folk, og at den eene ærer den anden, som det sig bør, hvilket om mand flittig giør, da skal de siden ikke lettelig bryde deris Troe med hver andre.

Lad mig høre Forklaringen over det Syvende Bud?

Du skal ikke stiæle.

Tyverie skeer paa mange Maader: 1. At tage hemmelig fra sin Næste hans Eyendom, i hvad Navn det have kand. 2. At tage det fra hannem med Vold, uden Lov og Dom, om endskiønt at hand var os dobbelt saa meget skyldig, som vi tage. 3. At bedrage anden i Kiøb og Sal, med falske Vahre, Vægt eller Maal, paa hvad Maade det end kunde skee, eller og at holde sine Vahre for dyre, enten fordi at den Kiøbende nødes til at kiøbe dem, eller og at hand har ikke Forstand paa, hvad hand kiøber, eller at hand vil gierne have det, det er et slemt Tyverie; Thi det er at sælge sin Næste enten sin Nød, Begiærlighed eller Eenfoldighed. 4. At tage større

Skat og Skyld end Ovrigheden haver paabudet. 5. At udlaane sine Penge til Aager, og tage u-lovlig Rente deraf, og at tage for stor Huus-Leye. 6. At sidde inde med vitterlig Gield, og ikke betale. 7. At søge nogen for den Gield som er betalt, eller for noget, som mand veed, at mand har ingen Ret til, om mand kand faa det med nogen slags Underfundighed. 8. At komme nogen til at trænge til at kiøbe en Ting af os; For Exempel: Jeg veed, at een har noget fornøden, og jeg kiøber det til mig altsammen, for at sælge ham det igien saa dyrt som jeg vil. 9. At bedrage sine Tienestefolk i deris Løn, eller betale dem med Svig og U-retfærdighed, item at lade dem hungre og handle ilde med dem sig til Profit. 10. At være bedragelig i sit Arbeyd, og dog tage fuld Arbeyds-Løn derfor. 11. Om en Tiener er u-duelig til sit Arbeyd, og tager dog sin fylde Løn. 12. Om hand handler ilde med det som hand skal giøre, og giør det ikke det beste hand kand sin Hosbond til Nytte. 13. Om hand sælger Hosbondens Gods over den satte Priis, omendskiønt at Hosbonden har ingen Skade deraf. 14. Ikke

at giøre den Fattige got, eller give dem saa lidet, at det ikke kand hielpe dem, om mand har at give af; thi det er at stiæle det, som Gud har befalet at give de Fattige; Og med et Ord at sige: at giøre sin Næste Skade paa det som hand eyer i nogen Maade, hemmelig eller aabenbare. 15. At stiæle, betyder og her all Overdaadighed, og forøde det mand har, u-nødvendig, saa at mand intet har at give den Fattige, eller og selv at nødes til at stiæle. 16. At tage Allmisse, naar de ey ere Allmisse Lemmer. 17. U-taknemmelighed udi ikke at erkiende det os giøres til gode. 18. At hielpe eller hæle i noget af dette, eller rose dem som det giøre. 19. At hindre sin Næste i noget, som kand lænde til hans beste, eller at lyve for ham, for at tilbringe sig hans Gods eller Penge; Saa som om nogen siger, at en Ting er ikke at faa uden hos ham, for at sælge det dis dyrere.

Hvad befales i dette Bud?

1. Retfærdighed i Kiøb og Sal i all Handel. 2. Rundhed imod de Nodtørftige, og besynderlig imod de Fattige. 3. Sparsommelighed, saa at mand kand hielpe andre dis bedre, og giøre andre Kiær-

Kærligheds Gierninger, den Christen Kirke og Fædernelandet til Nytte. 4. At være taknemmelige imod dem, som os have giort got. 5. At hielpe sin Næste, end og med en liden Skade, at hans Formue kand tilvoxe og forøges. 6. Gierne at laane den Trængende, og ikke at fordre det igien, saa længe hand har det nødig til Livs Ophold; Thi GUD siger: Om du tager din Næstes Klæder til Pant, da skal du give ham dem igien, forend Solen gaar ned, thi det er hans eeneste Skiul; Det er hans Klæder til at skiule sine Fødder, hvor i hand skulle ligge; Ellers vil jeg bønhøre ham, naar hand kalder paa mig, thi jeg er naadig. Exod. 22. v. 26. 27.

Hvad er der at agte i det Ottende Bud?

Du skal ikke være falsk Vidnesbyrd imod din Næste.

I dette Bud forbydes all Tungens og Hiertets Misbrug, sin Næste til Skam og Skade: Først all Løgn, vor Næste enten med eller imod, som skeer 1. I Lov og Ret, naar nogen vidner

Løgn imod sin Næste eller med hannem, andre til Fald: Naar nogen fortier Sandheden og vil ikke udsige den, den Uskyldige til Frelse; Naar en Dommer fælder en u-retfærdig Dom over nogen, u-lovlig spilder hans Vidner og Beviis, u-nodvendig opsætter Sagen, den Brøst-holdne til Skade og U-leylighed, og paa hvad Maade at hand vrier og opholder Sagerne, enten med aabenbare U-ret, eller med Lovens Overtrædelse. 2. Skeer det i Kirke-Standen, naar Guds Ords Tienere vrangelig lyve, i det som de skulle lære, hykle for andre, eller skiule Sandheden; Item, naar deris Lære vrangelig fortolkes, eller gode og strenge Lærere lastes og kaldes Selvkloge og U-roelige, fordi de straffe Synder og La-ster. 3. I det almindelige Levnet og Omgiængelse; Naar Beslutninger, For-liig og Venskab ikke holdes eller falskelig udtolkes: Naar mand enten aabenbare lyver eller skiuler Sandheden, som mand bør sige, imod sin Samvittighed, hvad heller det skeer af Forsæt til at skade sin Næste, eller af Bagtalelse, at mand er færdig til at lyve, andre til Behag, eller mand har Vane til at sige U-sandhed,

sig selv til Fornøyelse, eller mand lyver for at have noget Nyt at sige, som ofte er andre til Fald, men den selv til Spot som gior det.

For det Andet, forbydes her, at aabenbare det, som bør at holdes hemmeligt: 1. At sige det som os betroes, og mand ey har nødig at sige, eller lauge det saa, at andre faar det at vide. 2. At sige den, som forfølger anden, hvor hand er, eller give ham Vink eller Videnskab om ham. 3. At bagtale sin Næste, som bestaar derudi, naar nogen udraaber det som nogen kand paakomme, laster og bebespotter ham derfor, og dømmer derover, det er at falde ind i Øvrighedens Embede, som alleene bør domme over Menniskens Forseelser. 4. At legge sin Næste større Lyder til end hand har fortient, det skeer, naar mand taler ilde om ham, udlegger hans Forseelse til det værste, gior lidet af hans Dyder, eller tie, naar der tales om. Her henhører den skadelige Forvidenheds Synd, som dog ikke agtes for Synd: Naar mand snuser efter, hvad andre giøre, for at føre det ud igien, og har sine Spioner ude allevegne derom, staar paa Luur, som mand

det kalder, og bruge andre til at faa at vide sin Næstes Gierninger, spørger sig for, og udlokke af de Eenfoldige, det som bør holdes hemmeligt, synes vel derom, og vil gierne høre sligt, og bruge andre der til, for at kunde lyve. Alle disse Udyder forbydes i det Ottende Bud, og forbydes ikke alleene Ordene, men end og alle Miiner, Peegen og Menniskens Legems Vinken, som hensigter til vor Næstes Fald og Forkleinelse, og kand bringe ham i et slet Rygte, iligemaade onde og vrange Tanker om voris Næste.

Hvad befales i dette Bud?

1. Sandhedens Udsigende, baade for Retten, i Rettergangen og i daglig Omgiængelse. 2. Oprigtighed, at mand ikke taler andet, end mand meener, eller undholder sig fra, at sige sin Næste sine Feyl i Tide, og med all Sagtmodighed. 3. At være færdig til at forsvare sin Næste, naar ham skeer U-ret, eller der tales om ham. 4. At tie stille med det som bor være hemmeligt. 5. Ikke at tale meget om det, som ikke er fornøden at tale om. 6. At bruge skikkelige Ord. 7. At tale og meene vel om sin Næste; Hvilket sidste Paulus siger om Kiærligheden, at den

den tænker intet Ont. 8. At vi skiule hans Feyl, undskylde dem, og tage alting op i den beste Meening, men giøre hans Dyder bekiendt, og ikke ville høre tale ilde om ham, men straffe dem som det giøre.

Maa mand aldrig dølge Sandhed?

Jo vist; saasom naar mand dølger det, som bør være skiult, vor Næstes Feyl, eller naar mand dølger eller nægter nogen for den, som forfølge hannem, saasom da Michol Sauls Daatter, sagde, at David hendes Mand var syg, for dem, som søgte efter hans Liv; Eller Jonathan, da hand sagde, at David havde bedet Forlov at reyse til Bethlehem; Saa og tillades, at nægte sig for at have Fred, naar mand forfølges for Uskyldighed, saasom David, da hand sagde til Achimelec, at hand var udsendt af Kongen, og i andre deslige Tilfælde. 1 Sam 19. 1 Sam 20. v. 25. 1 Sam 21.

Maa mand aldeles ikke sige Usandhed?

Ingenlunde, uden det kunde skee for at frelse sit eget eller sin Næstes Liv eller Velfærd, fra onde Menniskers U-ret og Forfølgelse, som jeg nyligen sagde, thi naar mand for slige Aarsagers skyld, si-

ger anderledes end det er, da kand det ikke med rette kaldes Løgn.

Maa mand ikke lyve sig til Fornøyelse, naar det ikke er vor Næste til Hinder?

Aldelis ikke, thi Sandhed er saa kostbar en Ting, at mand bør ikke bruge det til Fornøyelse, som strider der imod, og den som faar Vane til at lyve sig til Fornøyelse, hand lærer deraf at lyve skadelige Løgner for Alvor, og mand bør ikke alleene at vogte sig for Synden, men endog for all Anledning dertil: Men opdigtede Vers og Eventyr kommer ikke herved, thi det sælger mand ikke for Sandhed.

Er det Synd, at lyve u-vitterlig?

Vist er det Synd, og besynderlig om nogen røres derudi, uden om mand har saa vel randsaget Tingen, at mand ikke kunde vide bedre, og troer det selv, thi mand bør ikke sige det for vist, som mand ikke veed at være vist, enten det er sandt eller ikke.

Kand mand ikke uden Synd aabenbare nogen Hemmelighed?

Der ere de Hemmeligheder, som mand er pligtig til at aabenbare, saasom Bedragerie imod sin Herre, Forræder-

derie, Mord og Manddrab, og andre deslige Misgierninger, som ere dodelige; Saa og om mand truer een anden, at hand har sat sig for at giore hannem Skade, da bor mand raade ham derfra det meeste mand kand; Men vil hand ikke agte det mand raader ham, da er det billigt, at aabenbare det, og i andre deslige Tilfælde maa mand aabenbare hemmelige Ting: Det er og Ret, at advare sin Ven, naar hand har u-tro Tienere, dog skal mand ikke nævne Personen, om det kand skee hannem uden Skade.

Siig mig noget af det Niende og Tiende Bud?

Du skal ikke begiære din Næstes Huus. Du skal ikke begiære hans Hustru, Tiener eller Tieniste-Pige, ey Oxe eller Asen, eller noget som hannem tilhorer.

Er dette To Bud, eller Et?

Hvorfor sporger du der om?

Fordi der forbydes Begiærlighed i dem begge?

De ere To, derfore siger Moses, at GUD befalede Israels Born at holde de Ti Ord eller Bud; Men de blive Deut. 4. v. 13.

ikke Ti, uden disse Bud ere To, og ikke Et.

Hvad Forskiel er der paa dem?

Her maa først agtes, at Begiærlighed skeer paa tvende Maader: Først den som skeer med Villie og Forsæt, som mand samtykker, føder i Hiertet, og haver fuld Forsæt til at giøre, om mand kand; Denne Begiærlighed forbydes i alle de andre otte Bud; Men den anden er den som antændes foruden eens Forsæt i Hiertet, hvorved ingen syndig Menniske kand giøre, at den jo røver ham, i hvor vel at de ikke samtykke den, som føres af Guds Aand, og dempe den, førend den kommer til at blive en arbeydende Begiærlighed i Hiertet.

Beviis mig af Guds Ord, at den Begiærlighed, som du først nævnede, forbydes i dette Bud?

Det vidner Moses, først om den første Budenes Tavle, da hand siger: Du skal elske HErren din GUD af
Deut. 6. v. 5. dit gandske Hierte, og af all din Magt; Men om den sidste siger hand:
Lev. 19 v. 18. Du skal elske din Næste, som dig selv: Og Frelseren siger hos Matthæum:

um: At af disse tvende Bud, hen- ge heele Loven og Propheterne. Cap. 22. v. 40.

Hvorledes kand jeg deraf see, at Begiærlighed forbydes i disse otte Bud?

Det kand skee paa den Maade; At du veed, at den som elsker Gud og sin Næste af Hiertet, hand begiærer ikke det, som er GUD eller sin Næste imod: Og kand mand deraf see, at disse To Bud gaar igiennem alle de andre, i hvilke de Ting bydes og forbydes, som giøres med Ord, Gierninger og udvortes Væsen. For det andet, siger St. Paulus: Kiødet begiærer imod Aanden, og Aanden imod Kiødet: Og strax derefter opregner hand, hvad der ere Kiødsens Gierninger, som kommer af Begiærlighed, hvilke alle ere imod de otte Bud, og ere disse: Hoer, Skorlevnet, U-reenhed, U-teerlighed, Afguds-Dyrkelse, Troldom, Fiendskab, Kiv, Nid, Vrede, Trætte, Tvedragt, Parti, Had, Mord, Drukkenskab, Fraadserie, og deslige, og med disse Ord og deslige, meener Gal. 5. v. 17. og 19.

ner hand, uden Tvifl, de andre Budords Brydelse, som ikke her ere opregnede.

Jeg seer ikke endnu nogen Forskiæl paa disse tvende Bud?

Jeg sagde nylig, at den anden Begiærlighed var i Hiertet foruden Menniskens Forsæt, den er og paa tvende Maader, den første er den oprindelige Fordærv, det er den Vanart, som vi have fra Adam af, og kaldes den gamle Adam, og Kiød i det ny Testamen-
Rom. 7 te, hvor om St. Paulus taler, sigende:
v. 20. Men om jeg da gior det som jeg ikke vil, da gior jeg det ikke, (hand meener det ny Menniske, som er skabt efter Gud) men Synden, som boer i mig. Den sidste er de første Rørelser, som af den oprindelige Synd optændes i Hiertet, omendskiønt at Menni-sken ikke alletider samtykker dem, eller giver dem Rum: Paulus taler om beg-
Gal. 5. ge, sigende: Kiødet begiærer imod
v. 17. Aanden, og Aanden imod Kiødet: Kiødet er den oprindelig Synd eller Vanart til at begiære det Onde: Men dette Ord, at Begiære, afmaler os de før-

første Rorelser, som komme deraf: Ved ingen af disse kand det syndige Menniske giøre; thi Paulus siger strax her efter, saa at I giøre det I ikke ville: Og begge disse Ting bestaar ikke alleene i at længes efter det Onde, saasom Ordet almindelig lyder, at Begiære, men det betyder endog en Væmmelse og Kiedhed til det Gode: thi den som begiærer det eene, hand har en Væmmelse til det andet.

Endnu seer jeg ingen Forskiel?

Mange af vore Kirke Lære-Fædre meene saaledes her om, at i det Niende Bud forbydes den første Begiærligheds Rorelse, som antændes i Hiertet, omendskiønt at den faar ingen Roed eller Fasthed der; Men den oprindelige Synd forbydes egentlig i det Tiende.

Du sagde nylig, at intet syndig Menniske kand giøre ved disse Begiærligheder, hvortil nytter det da, at forbyde dem?

Det nytter til, at vi skulle vide, at omendskiønt at vi giorde alt det som vi burde giøre, da vare vi dog u-nyttige Tienere, og have fornøden at bede GUD om Forladelse endog i den oprindelige Synd og de første Rorelser, som deraf antændes,

des, thi de fortiene den timelige og evige Død, om Gud ikke forlader dem, det vidner David, gaa ikke i Dom med
Psal. 143. din Tiener, thi ellers er intet Menniske retfærdig for dig: Og det er de Begiærligheder, som Paulus klager
Rom. 7. saa haart over. Og Guds Lov (som ikke er andet end en Aabenbarelse om hans allerhelligste Villie og Retfærdighed) den befaler os, hvorledes vi skulle være, men siger ikke hvorledes vi kunde være.

Jeg forstaar ikke endnu fuldkommelig, at den oprindelige Synd forbydes i det Tiende Bud, og dens første Frugt i det Niende?

Det bekiender du dog, at begge Deele er Synd, og saaledes kalder Paulus og den oprindelige Synd fleere Steder i
Rom. 7. samme Epistel, og eftersom det er Synd, da maa den være forbuden i nogen af Budene, og nu er det ikke i de otte, thi er det i disse tvende, og ikke begge i begge; thi det er to Bud, som før er sagt, men et hvert for sig.

Hvorfor forbydes den oprindelige Synd sidst, da jeg dog mærker, at den er en Roed til alle de andre?

Det haver den alvidende GUD viis-
lig

lig giort, saa vel som alt andet, at hand
har ladet sin hellige Lov begynde paa de
Ting, som mand vel nogenledes af Na-
turens Lys kunde mærke at være Synd,
og leeder os saaledes til Syndsens
Kundskab, som ikke er aabenbar af Na-
turen, saasom deñe Begiærlighed, som
forbydes i disse tvende sidste Bud-Ord,
hvilke Paulus siger, at hand ikke havde
kundet mærke, om Loven ey havde sagt:
Du skal ikke begiære, og siger det Rom. 7. v. 7.
sig selv, at hand, som fra Barndommen Phil. 3 v. 6.
af var oplærdt i Loven, og u-straffelig
efter Loven, taler ikke disse Ord om den
Begiærlighed, som Menniskensamtyk-
ker, og haver faaet fuldkommen Vext og
Roed i Hiertet (hvilket end og af Hed-
ningene fordømmes) men om denne,
som nylig blev talt om. Men Apostelen
Jacob, da hand taler om, hvorledes
Synden gaar, ligesom ongefehr Trap- Cap. 1 v. 14. 15.
pegang i Menniskens af Synden for-
dærvede Natur, saa begynder hand ved
Roden, som er den oprindelige Synd,
sigende: Enhver fristes, naar hand
drages og lokkes af sin egen Be-
giærlighed, (det er den oprindelige
Synd)

Synd,) derefter, naar Begiærligheden haver undfanget, (det er, naar Synden først faar Liv,) da føder den Synd, det er onde Tanker, Ord og Gierninger,) men naar Synden er fuldkommen, da føder den Døden, som er Syndens Fortieneste, som
Rom. 6, 23. Paulus siger.

Forbydes da intet andet i disse Bud, end denne Begiærlighed?

Intet som jo tilforne er forbudet; thi i det Siette Bud tales om vor Næstes Hustru, og i det Syvende om Gods og Eyendom.

Hvorfor tales meere om dette, end om noget andet, i disse Bud?

Thi Begiærlighed hæfter sig meest paa disse Ting; Men ved Navn af Begiærlighed, bør ikke alleene forstaaes Længsel efter det Onde, men end og Kiedhed og Væmmelse til det Gode, som før er sagt, baade den oprindelige Synd i sig selv, og all Skrøbelighed baade i Forstand og Villie, saa og alle syndige Rørelser og vrange Indfald i Hiertet: Saa at her ikke alleene forbydes: Du skal ikke have slige Indfald og Rørelser, i det nien-

niende Bud, men endog, du skal ikke være tilbøyelig til sligt, i det Tiende, hvoraf mand seer, at all Verden skal være skyldig for GUD, som Paulus vidner, og alle Hellige have fornoden at bede hannem om Syndernes Forladelse; Og denne Begiærlighed, Misbrug eller Misforstand finde vi hos os i alle Budene, som opbrydes i vort Hierte, imod deris Villie som frygte Gud; For Exempel: J den første Tavle, vrange Jndfald om Guds Værelse, Regiering og Retfærdighed, som og er bleven funden hos de Hellige, som kand sees af Jobs Bog; Naar mand faar i Tanker at elske noget høyere end GUD, ikke tage hans Ære i agt, og blive kied af Guds Ord undertiden: J den sidste, Hastighed i Hiertet imod Forældrene, fast at det ikke skeer af Forsæt; Den første Vredes Gnist er Hævngierighed, og i at synde imod det ottende Bud, er Begiærlighed til at fælde eller bagtale sin Næste, og slige u-tallige Ting, som et gudfrygtig Menniske meget bedre kand finde i sin Samvittighed, naar hand den nøye randsager, end mand

Rom. 3. v. 19.

Ps. 32. v. 6.

kand det med Ord forklare; Og om vi finde at dette er Synd, da siger det sig selv, at Naturens Fordærv, hvoraf det andet antændes, er og Synd, og dempes vel alt dette hos Guds Børn, ved Aandens Kraft, i hvor vel at Kiødet undertiden faar Overhaand, og faar det ikke, da er der dog ingen saa hellig, at jo dette tiener hannem til at ydmyge sig daglig for GUD, og bede om Syndernes Forladelse, saa og at tage sig vare end og for den allermindste Satans Indskydelse og Kiødsens Pile, og til at vogte sig for Verden, at den ey skal give ham Aarsag eller Anledning til at begiære det Onde: Saa skulle de og vide, som ofte lade Kiødets Begiærlighed raade over dem, at de have nok andet til at giøre Poenitentse for, end disse smaa Synder (som Verden dem kalder) uden de fortryde disse med, og angrer at de saaledes ere solte under Synden, thi det er altid stort nok for Guds Ansigt, som fortiener den evige Død.

Om en Ting vil jeg endnu spørge:
Hvo er min Næste?

Det er alle Mennisker, onde og gode, Venner og Fiender, og bør mand giøre

enhver til gode i det, som hand best behøver: Giorer got mod alle, men meest mod Troens egne Folk, siger St. Paulus, der undtages ingen. Gal.6. v.10.

Skal mand da giore Forskiel derpaa?

Ja visselig: Mand bør giøre dem meest til gode, som ere os meest paarørende, og dem som lide Nød, thi de ere os nærmeest paarørende for Guds skyld; Thi den som giver den Fattige, hand laaner HErren, siger den viise Salomon. Prov. 19. v. 17.

Skal jeg giøre dem got, som jeg veed der hader GUD?

Ja visselig, i alt det som hannem ikke er imod, thi saa giør hand, hand giør alle alt det got, som ikke er imod hans Retfærdighed, og hand vil, at du skal være barmhiertig, ligesom hand er barmhiertig, hand lader sin Soel gaa op over de Retfærdige og Uretfærdige, og regne over de Gode og Onde, det er, endog over sine U-venner, og giør dem meget meere got, paa det at hand med sin Taalmo- Luc.6. v.36. Matt. 5. v. 45.

 dig-

Rom. 2 v. 4. digheds Rigdom kand lede dem til Omvendelse.

Du sagde, at mange af vore Kirke-Lærere havde udlagt Forskiellen paa disse Bud paa den Maade, som du sagde, men er der nogen, som har anden Meening derom?

Der ere de, som meener, at disse Bud bør deeles efter de Ting, som udi dem forbydes; Saa at i det niende Bud forbydes at begiære Gods og Huuse, og andre livløse Ting; Men i det tiende, Hustru, Tienistefolk og levende Qvæg; Af hvilken Meening Lutherus synes og at have været; Men enhver er dog eenig udi, at baade den oprindelig Synd, og den første Begiærligheds Rørelser, forbydes i disse Bud, og er det det samme.

Siig mig Forklaringen over de Ord, som følge efter Budene, Exod. 10.

Jeg er HErren din GUD, en stærk nidkiær GUD, som hiemsøger Fædernis Ondskab paa Børnene, i tredie og fierde Leed, iblant dem, som hade mig, men giør Miskundhed paa mange Tusende, iblant

blant dem som elske mig og holde mine Bud.

Denne Guds Trussel og Forjættelse følger med det første Bud i Exodi 20. Cap. som er Grundvolden til alle de andre, thi den som frygter og elsker Gud af gandske Hierte, hannem falder det læt at holde de andre Bud; men Lutherus haver sat dem allersidst, for dermed at viise, at de bør henføres til alle Budene; Thi 1. bør de erindre os at holde Budene af yderste Formue, og skulle stedse være os for Øyen, som et Erindrings-Tegn om hans strenge Retfærdighed over dem, som foragte hans Bud, saa og om hans Godhed imod dem, som hannem frygte. 2. Fordi at denne strenge Trussel hører alle dem til, som bryde imod Guds Bud. 3. Fordi Forjættelsen tilhører alle dem, som elske Gud og holde hans Bud, saasom her staar.

Hvad er der videre at agte i denne Artikel?

Jeg er Jehova din GUD, staar der i Texten: Dette Ord, Jehova, gior 1. Forskiæl imellem den sande GUD og fremmede, som saaledes kaldes, endskiønt at de ikke ere Guder, thi det er hans egent-

lige Navn, saasom hand det udi Skriften haver aabenbaret, og kand ikke gives noget Creatur. 2. Forklarer det hans Majestæt, thi det betyder den som var, og den som er, og den som skal blive, det er, hand som er Begyndelse og Ende, fra Evighed og til Evighed. 3. Dette Ord, Din GUD, skal erindre os, at hand ikke alleene er GUD, det er, en HERRE over alle Ting, men endog, da hand siger Din GUD, og haver all Magt til at straffe enhver, som giør hannem imod, og vil miskunde sig over alle dem som frygte hannem. En stærk Nidkiær: Her bruger Skriften det Ord, som bruges om en Mand, som inderlig elsker sin egen Hustru, men straffer hende med grumme Hævns Slag, om hun legger sig hos en anden Mand; Saa er da Meeningen i disse Ord: Jeg kand ikke lide, at nogen tages Lige imod mig, og vil hævne det haardelig, om nogen det giør. Og hiemsøger Fædernes Ondskab paa Børnene, i tredie og fierde Leed, iblant dem, som mig hade: Her bør ikke alleene forstaaes naturlige Fædre, men endog de som skulle være Fædernelandets Fædre, for hvis Synder

Gud ofte des hastigere straffer Efterkommeres og Undersaatters Synder, som have gaaed i deris Fodspor; Og eftersom Gud haver sagt med klare Ord: At Barnet skal icke bære Faderens Synder, da bør dette forstaaes om de Børn, som slægtes paa deris Forældre i deris Ondskab, eller ere af samme Sind, eller have styrket dem i det u-gudelige Væsen, eller ikke villet rette og bedre det, som Forældrene have giort u-ret: Og omendskiønt at de lide saaledes for deris Synder, saa lide de og for Forældernes Ondskab: 1. Fordi der kand være fleere Aarsager end een til en Ting. 2. Fordi der kand være en Aarsag til Straffen, og en anden Aarsag til Straffens Hastighed eller Forhaling; At hade GUD, er at foragte hans Bud og Befalinger, forlade sig paa sig selv eller nogen Menniskelig Magt. At besøge eller hiemsøge, bemærker her at straffe, og bør mand her agte, at her ikke meenes uden timelig Straf, thi ingen bliver dømt til Helvede for andres Synder; ellers er heraf klart at see, hvor høyelig GUD mishager Synden,

Ezech. 18. v. 17.

at hand vil ikke glemme at straffe den paa Børnene og Børne-Børn; som og er en skrækkelig Trussel, og maatte vel paaminde os om, at gaae vore Børn for med gode Exempler, som mangen elsker ligesom sig selv, saa at Chrysostomus meener, at Cham, Noæ Søn, faldt det tungere, at hans Søn Chanaan blev forbandet, end om hand selv var bleven forbandet.

Du siger, at Gud ikke hævner Forældernes Ondskab paa Børnene, uden de gaae i deris Fodspor, eller samtykker dem, eller ere deelagtige i Synden, hvorfor skeer det da, at ugudelige Forældres gudfrygtige Børn ofte lide ilde?

Naar Gud paalegger ugudelige Forældres gudfrygtige Børn nogen Modgang, da er det ikke en Straf, for Forældrenes Synder, meere, end naar gode Forældres gudfrygtige Børn tugtes af Gud; Men det er Guds Faderlige Revselse, som altid skeer dem til beste som frygte GUD.

Hvad er dette: Og giøre Barmhiertighed paa mange Tusende af dem, som elske mig og holde mine Bud; Om det er en fortient Løn for dem, som holde Guds Bud, hvorledes er det da af Miskundhed?

Om endskiønt at denne Forjættelse føl-

følger Loven, og det synes at være sat
her imod de Trusseler, som de tilhøre,
som ikke holde Loven, saa er det dog ikke
af Loven, men af Evangelio; Thi saa
siger Paulus om Abrahams Retfærdig- Rom.
hed, som var et syndig Menniske, ligesom 4. og 11
andre, om det er af Gierninger, da er det v. 6.
ikke af Naaden, og atter siger hand, at
der er ingen Lov, som gior levende: Saa Gal. 3.
er der da ingen Barmhiertighed efter v. 21.
Loven, og derfore er dette Naadens For-
jættelse, men var den af Loven, da var
den os ikke nyttig, thi ingen kand fyldest-
giere Loven. Lovens Trusseler faar altid
Fremgang og Forsæt hos alle dem, som
giore imod Guds Bud, og ikke troe paa
Christum, som haver giort Loven fyldest
for alle Mennisker. Forjættelsen ili-
gemaade hos dem, som troe paa han-
nem, fordi hand har giort den fyldest;
Men fordi at Christus er os given af
Guds Naade og Barmhiertighed allee-
ne, saa er den Forjættelse ogsaa af
Barmhiertighed, som er grundfæst paa
hannem og i hans Fortieniste: Og det
som hand her siger: At GUD vil giøre
Barmhiertighed paa dem, som elske han-
nem og holde hans Bud i Tusende Leed;

det bør ikke at forstaaes ligesom at Gud vil giøre Barmhiertighed paa dem, fordi de holde hans Bud, thi det kand ingen giøre fuldkommelig, men paa dem, som
[illegible] elske hannem og holde hans Bud, for-
[illegible] medelst Guds Forjættelser alleene, og ikke af Fortieniste; thi mand kand elske GUD af Hiertet, omendskiønt at mand formedelst Kiødets Skrøbelighed ikke kand giøre Loven fyldelst, men dog holde saa meget af Budene, som mand yderst kand, og det som derudi fattes, det fuldkommes ved Christi Fortieniste; thi de som troe paa hannem, ere ikke under Loven, det er under Lovens Forbandelse.

Om de, som troe paa Christum, ere ikke under Loven, har de da fornøden at leve efter Loven?

Ja sandelig, thi Christus kom ikke til Verden til at opløse eller afskaffe Loven,
Matt. men til at giøre den fyldest; men fordi
5.v.17 at de ikunde ikke opfylde den, da fortryde de daglig det som dem fattes, naar de randsage deris Levnet, og troe stadelig, at det dem ved Christi Fortieniste forlades, og omendskiønt at de undertiden have fared saa meget vild, og beflitte sig dog paa at bedre deris Levnet fremdeeles:

les: Og det kaldes at troe paa Christum og være i Christo, og de som ere i hannem, de ere ikke under Lovens Forbandelse, thi der er ingen Forbandelse i dem, som ere i hannem, men de ere under Lovens Lydighed, thi hand siger: De som ikke vandre efter Kiødet, men efter Aanden, som tydeligen skal blive sagt i Forklaringen over Troens Bekiendelse. Rom. 8. v. 1.

Hvad er det, som her staar: Paa mange Tusende?

Det betyder, Evindelig, saa længe som Efterkommerne ikke med et ugudeligt Væsen kaste Forældernes Velsignelse fra sig, som GUD har lovet dem; Men saa stor Forskiæl er der paa Guds Miskundhed og hans Vrede, at hand hævner ikkun i tredie og fierde Leed, men gior Barmhiertighed i Tusende Leed, som mand klarlig kand see paa Davids Huus, hvis Efterkommere Gud sparede (omendskiønt der vare mange Ugudelige) i saa mange Alders Aar, formedelst de Forjættelser, som hand gav hannem: Men hand lod see Miskundhed imod Kong Josias, den ugudelige Kong Manas-

nassis Sønne-Søn, i det at hand ikke
saae det Onde, som hand vilde lade kom-
2 Reg. 22. v. 20. me over Jerusalem, fordi hand frygte-
de hannem, og ydmygede sig for hans
Ansigt.

Hvad er dette Ord, dem som mig elske; Nu kand dog ingen fuldkommelig elske Gud?

GUD kræver ikke meere af det syndige Menniske, efter Syndfaldet, end hand kand efter Naaden. Det er og et, at elske Gud og holde hans Bud, men et andet, at holde dem fuldkommelig. Gud udkræver det første, men ikke det sidste af sine Børn, ikke i den Meening, at de skulle fortiene noget der med, men at de deraf skulle lade see deris Takfigelses Pligt, for hans mangfoldige Velgierninger, og give hannem Anledning og Leylighed til at beviise dem endnu større Velgierninger.

Gud har lovet dem, som frygte hannem, alt Got, hvad har de da den Forjættelse nødig, som Gud har givet deris Forældre?

Den er derfor ikke u-nyttig, men Gud vil meest forøge sin Miskundhed imod dem formedelst sin Forjættelse, og legge Velsignelse til Velsignelse; Saa giorde hand ved Kong Salomon, den Stund hand

hand gik paa Guds Vey, hand formeerede hans Rige med Fred og Rigdom, meere end hans Faders Davids. Men om det behager hannem at lade gudfrygtige Forældres gode Børn fattes noget i deris Velstand, da har hand sit Udseende dermed, som vi ikke altid forstaae, dem til gode, som hannem frygte.

Skulle de alle evindelig fortabes, som ikke holde Bud-Ordene?

Det er langt fra, thi da skulle ingen kunde blive salig, og har jeg nogenlunde sagt i Indgangen af vor Samtale, hvorledes dette er beskaffet, og kand det tydeligere fornemmes i Troens Bekiendelse, og er det ikke mindre angelegen, at lære den Part af Christendommen, end den første, thi i Bud-Ordene læres os, hvad vi skulle giøre, hvoraf ingen kand blive salig, men her læres os, hvorledes vi kunde opfylde Bud-Ordene, paa det at vi kunde arve Saligheden.

Du haver tilforn viist mig, at GUD er een i Væselse, og at Menniskern skulle troe det, som om hannem i Skriften aabenbares, men viis mig nu der udaf, at Guddommens Personer ere Tre?

Det vidner først de Skriftens Artikler,

ler, hvor udi GUD, som er een i Væ-
relse, taler om sig, saasom om fleere, saa-
Gen. 1 v.16. som: Lader os giøre Mennisken
efter vort Billede; Lader os gaae
need og beblande deris Maal, saa
Gen. 11.v.7. at den eene ikke kand forstaae den
anden; Og hos Esaiam, siger hand:
Cap 5. v.5. Dine HErrer ere dine Skabere,
Jehova Zebaoth er hans Navn;
Og atter, Derefter hørte jeg HEr-
Esa. 6. v.8. rens Røst, som sagde: Hvem skal
jeg sende, eller hvem skal gaae for
os. I de tvende første Artikler taler
GUD om sig, saasom om fleere end een,
hvormed ikke kand være andet meent
end Guddommens Personer, som er
Een; men i den sidste hos Esaiam, taler
hand om Eenigheden, da hand siger:
Jehova Zebaoth er hans Navn, og atter
6 Cap. Hvem skal jeg sende; og dog om
fleere i samme Artikler, sigende: Dine
HErrer, dine Skabere; item, hvem skal
gaae for os: Hvoraf kand sees, at GUD
er Een i Værelse, og dog fleere end Een
i Personer. Herforuden nævnes disse
Tre Personer ofte ved Navn i det gamle
Testa-

Testamente, saasom: Himlene ere giordte med HErrens Ord, og heele deris Hær med hans Munds Aand; I hvilke Ord der nævnes Tre, HERREN eller Jehova: Ordet, som er Guds Søn, Joh. 1. og Aanden, Sønnen siger: HErrens Aand, Jehova, er over mig, derfore haver hand salvet mig; Hvilken Prophetie HErren udtyder paa sig, hvor og HErrens Aand bliver tillagt nogen slags Gierning, som tilhører en Person, som er at salve; Ligesom hos Job, som siger saaledes: HErrens Aand haver giort mig; Dette kommer over-eens med Esaias, Cap. 63. da hand v. 7. og 8. nævner Jehova, v. 9. Ansigtets Engel, som er Christus, og hans Helligheds Aand, v. 10. hvilken og kaldes HErrens Munds Aand, og om Sønnens Guddom og Person er det saa klart i det gamle Testamente, at ingen kand tvisle derpaa: Saa siger David: Din Vældes Stoel, GUD, varer evindelig, hvilket Paulus udtyder paa Chri-

Ps. 33. v. 6.
Esa. 61. v. 1. 2. 3
Luc. 4. v. 18.
Cap. 33. v. 4.
2 Thes. 2. v. 8.
Ps. 45. v. 7

Christum, om hvilken Materie og det 9.
Hebr. 1. v. 8. og 10de Vers lyder, som ere uddragne
af forskrevne Psalme, saa og af den 102.
v. 26. Men i det ny Testamente ere saa
klare Beviis her paa, at ingen kand tvisle
der paa; Saasom da Faderen sagde
Matt. 3. v. 16. i Christi Daab: Denne er min elskelige
Søn; Sønnen stod synlig op af
Vandet, men den Hellig Aand kom over
ham i en Dues Lignelse; og hos Matthæum
befalede Christus Apostlerne
Cap. 28. v. 19. at døbe i Faderens, Sønnens,
og den Hellig Aands Navn: Og
om endskiønt at der kunde faaes fleere
Beviis af det ny Testamente om denne
Hemmelighed, da er det dog vist, at de
Artikler, som jeg her haver anført til
Sandhed derom, de bør saaledes forstaaes,
og saaledes have Guds Børn
forstaaed dem, som levede i de Dage,
thi Peder sagde aabenbarlig: Formedelst
Act. 15. v. 11. vor HErres JEsu Christi
Naade troe vi at blive salige paa
samme Maade som de (hand meener
Fæderne) hvor hand klarlig nævner
Guds Søn, som ingen kand kalde
en

en HERRE, uden ved den Hellig Aand, siger Paulus, og ingen kand tvifle, at jo Apostlerne, som døbte i den Hellig Tre-eenigheds Navn, troede Tre-eenigheden, og have de det troed, saa have og Fæderne i det gamle Testamente, som bleve salige paa samme Maade, saa som Peder siger. 1 Cor. 12.v.3.

Forklar mig Troens Bekiendelses den Første Artikel?

Jeg troer paa Gud Fader allmægtig Himmelens og Jordens Skabere.

Hvad er dette Ord: Jeg troer?

Troen er paa tvende Maader: Først bør mand stadeligen troe, det er, at holde det u-ryggelig sandt at være, som i Skriften om GUD og hans Villie er aabenbaret, som er hans Ord, som hand selv sagt haver ved hans Propheter og Apostler, thi det er u-mueligt at GUD kand lyve, og derfore slutter Lutherus enhver af de trende Troens Artikler, som ere indførte i hans Børne-Lærdom, med disse Ord: Dette er visselig sandt. For det Andet, bør mand Ebr.6. v.18.

sætte all sin Tilliid til GUD, baade i Aandelige og Legemlige Sager, og det kaldes særdeles at troe paa Gud, at fuldkommelig forlade sig paa, uden all Tvifl, at hand skal blive os, ligesom af hannem sagt er i hans Ord. Den første troer alt det, som om hannem i Skriften er aabenbaret, den sidste troer paa ham, at hand skal blive os, ligesom hand i Skriften har lovet: Ingen af Deelene kand en Christen være foruden, og begge læres i Troens Bekiendelse.

Hvorfore kaldes den første Person i Guddommen, GUD Fader?

GUD er Tre-eenig i Eenigheden og Een i Tre-Eenigheden, som før er sagt, Fader, Søn og den Hellig Aand, er vel vores og alle Tings Fader; Men den første Person i Guddommen, kaldes fornemmelig Fader, fordi at hand er en Kilde og Oprindelse til Guddommen; thi Sønnen er fød af hannem af Evighed, men den Hellig Aand udgaar af Fader og Søn, dog forstaaes det ikke saa, at Faderen er førend Sønnen eller den Hellig Aand, thi disse Tre Personer ere lige ævige, som siden tydeligere skal siges, og derforuden kaldes hand Fader, fordi at

han-

hannem tillegges særdeles Skabelsens Gierning, for at skille hans Person fra de andre Tvende, og til at afmale hans Gierninger, Allmagt og Godhed dermed, at ligesom legemlige Fædre ere den nærmeste Aarsag til deris Børns Fødsel, saa er og Gud Fader alle Tings Skaber baade i Himmelen og paa Jorden, synlige og u-synlige; Og naar jeg siger: Jeg troer paa GUD Fader, da bekiender jeg med det samme, at hand haver skabt mig i det første Menniske Adam og Eva, af hvilke alle Mennisker ere komne, thi min Fader eller Moder skabte mig ikke, men Gud regierede min Skabelses Gierning, og det med et Allmagtes Ord, da hand sagde: **voxer til og formeerer eder, og opfylder Jorden**, Gen. 1 v.28. og Job siger: **Du lod mig løbe sammen i min Moders Liv, ligesom en Ost**, Cap. 10 v.10. og det bekiender jeg ikke alleene, men endog, at hand med sin Allmagt og af sin Godhed vedligeholder alle skabte Creatur, saa vel de mindste som de største, saa vel Fluen som Elephanten, saa vel Hoved-Englene som Ormene som krybe paa Jorden, og at

hand ikke alleene vedligeholder dette, enhver i sin Gestalt, giver dem Kraft og Styrke til at giøre deris Gierning, ligesom hand befalede i Begyndelsen; men og at hand forsyner enhver, saa at endog ikke een Fugl falder paa Jorden
Matth. 10. v. 29. uden hans Villie, men dog tænker hand meest paa Mennisken; Thi siger
1 Cor. 9. v. 9. Paulus: Monne Gud haver Sorg for Oxen; hvilket Ambrosius forklarer saaledes: At Gud forsørger ikke Qvæget for hans skyld, men for vor skyld, hvorfor hand har skabt Qvæget, og eftersom baade Klæde og Føde, Huus og Hiem, og alt andet, som Lutherus opreigner i hans Forklaring over denne Artikel, gives os af GUD og ved hans Forsyn, i hvor vel at vi det annamme af Menniskens Haand, eller forhverve det med vor Forsyn, saa have vi dog hannem at takke for altsammen, som den første Aarsag til alle skabte Creatur, som tiener Menniskentil Nytte og Velsignelse, og fast at hand ofteſt lader Naturen have sin Gang efter den Lov, som hand satte i Begyndelsen, saa kand hand dog forandre den, naar hand vil, som er klart at

at see af hans underlige Gierninger; Hand haver givet os Foden til at forsørge og opholde Legemet med, dog kand hand forsørge Legemet uden Føde, ligesom Eliam i Ørken; hand kand lade Peder gaae med tørre Fødder paa Havet; hand kand skille Havet ad, naar hand vil, og lade det staa som en Muur paa begge Sider; hand kand forbyde Ilden at brænde, og Løverne at sønderrive Daniel. Dette maa vi tænke paa, naar vi lide Mangel, og ikke have det for Øynene, som vi kunde redde Livet med, eller naar vi ere stæd i nogen Nød og Fare, saa at omendskiønt at Gud ikke gior saa kiendelige Jertegn iblant os, som fordum, saa bør vi dog aldrig at tvifle paa hannem, som er saa mægtig og riig af Godhed, men fuldkommelig troe, at hand baade vil og kand hielpe os, og udfrie os paa en Maade, og at der er intet bedre, end det, som hand os lader vederfares, som troe paa hannem, i hvor tungt og uvanligt det end kommer os fore; og dette bør være Kraften af denne vor Bekiendelse: **Jeg troer paa Gud Fader allmægtig**, af hvilke Ord følger, at

1 Reg. 19.v.8. Matth 14.29. Exod.1 v.29. Dan. 3.v.27. Dan.6 v.23.

omendſkiønt at vi give os under hans Allmagt, naar all Forhaabning og Menniſkelig Hielp er ude, ſaa bør vi dog give os under hans Villie, og bede, at hand vil giore alting med os, ſit Navn til Ære, og ſom hand ſynes at tiene os til det beſte, thi hand forleener og giver os ikke alleene alle de gode Ting, ſom vi have fornøden i aandelige og legemlige Maade; men end og beſkiærmer og forſvarer os fra alt ont til Legem og Siæl, og derforuden frier os af all Nød, ſom vi kunde falde udi, enten det ſkeer af vore egne ſelvraadige Laſter; thi hand forlader os førſt vor Brøde, naar vi kiende den, fortryde den, og troe at hans guddommelige Miſkundhed ſkal forlade os den for Chriſti ſkyld, og vi aflade det Onde; Saa at hand lader end og Synden blive dem til gode, ſom elſke hannem og troe paa hannem: Hand forlader os førſt Synden, ſiger jeg, og ſiden udhielper hand os fra den Straf, ſom vi dermed have fortient; Eller og det ſkeer efter hans allviiſe Raad, end og af Sathan eller onde Menniſker til at prøve os: Og dette ſiger Lutherus, at hand gior, uden nogen vor Fortieneſte, ikkun af

Gu-

Gudelig Naade og Barmhiertighed: Af Naade forleener hand os de Ting som ere gode, og vi have forneden, af Barmhiertighed forbarmer hand sig over vor Elendighed, og forlader os Synden, og betaler os ikke efter vor Fortieniste, som David vidner: **HErren er barmhiertig og naadig, taalmodig og meget god.** Psal: 103. v. 8. Og derfor troe og bekiende vi, at hand er vor Fader, thi som en Fader forbarmer sig over sine Børn, saa giør og HErren imod dem, som hannem frygte: Af denne Guds store Høyhed, Allmagt og Barmhiertighed, bør vi ihukomme vor Skyldighed i at love og takke hannem, som skeer, naar vi kiende hannem for vor Skaber, fra hvilken alleene alt det Gode kommer, som vi nyde i aandelige og legemlige Maade, og lade hans overmaade store Kiærlighed til os syndige Mennisker (som daglig opirre hannem til Vrede) opvække en brændende Kiærlighed i os til hannem, at bruge all vor Fornuft, alle Siæls og Legems Kræfter, hannem til Tieneste, Lof og Ære, ligesom hand haver befalt i sin Lov, og vi yderst formaa, og naar vi ikke

kunde saaledes som vi burdte, den Stund vi drage dette af Synden fordærvede Kiød efter os, vi da dagligen ydmyge os, og bede om Forladelse, thi vi synde daglig med Tanker, Ord og Gierninger, ja med alt det som hand haver givet os til Siæls og Livs Nytte, og til at dyrke hannem selv med, hvilket skulle være vor største Glæde, og hans Skat fra os. Denne første Troens Artikel burdte stedse og hver Oyeblik være os i frisk Minde, thi vi annamme hans Naades Gaver hver Stund, og der gaar intet Oyeblik forbi, at hand jo giør enhver af os fleere Velgierninger, end heele Verden kand hannem fuldtakke æevindelig, da den gandske Natur, som hand haver skabt, tiener enhver af os, uden afladelse: Vi drage vor Aand i Legemet hvert Oyeblik, og derved vedligeholdes vort Liv i Legemet; Hand lader Solen, Maanen og heele Himlens Hær, Jorden, Havet, Luften og alle sine herlige Creature tiene os, end og midt i vore Synder; thi vi fortørne hannem stedse; og endog de beste og gudfrygtigste af os, ere ikke saa fuldkomne, at jo vore beste Gierninger ere Synd, om de skulle regnes efter Guds

Ret-

Retfærdighed, om de ikke bleve behagelige ved Christi Fortieniste, hvad skulle da ikke Laster og U-dyder være, som mangen vælte sig udi, uden Poenitense? dog lader hand sin Soel opstaa saa vel over de U-retfærdige, som de Retfærdige, paa det hans Taalmodighed kand føre dem til Poenitense; Men dette agter ikke mange, som have ikkun denne Troens Artikel i Munden og ikke i Hiertet; thi om mand gav nogen Agt derpaa, da skulle vi ikke fare saa hofmodig frem, og opblæse os af Hofmod og Stolthed, ligesom vi havde Rigdom, Værdighed, Magt, Viisdom, Legemens Styrke, Behændighed, og u-tallige deslige Guds Gaver af os selv, og ikke bruge dem til de værste Synder, som opirre saa hellig og mægtig, og dog naaderig og taalmodig en GUD og Fader til Vrede: Til Gierighed, Avind, Vold, Uskikkelighed, Løsagtighed, og de værste Synder og Laster, som den onde Verden er fuld af, men tænke aldrig paa at takke GUD for alt dette, eller giøre den Fattige til gode deraf, eller dem som lide U-ret, eller lade see andre Kiærligheds Gierninger, som hand har befalet at dyrke sig med: Derfore

fore burdte vi stedse at have denne Troens Artikel for Dyen, til at ydmyge vort Hierte, og at grue for Guds Vrede, som er alle dem vis, som ikke giøre Poenitense, og allerhelst at antænde en brændende Kiærlighed i os til hannem, som uden Afladelse giør os U-værdige og U-takmemmelige saa meget got; Og naar hand lader det gaa os vel, eller frier os af nogen Nød, da at takke hannem af Hiertet derfore, love, prise og elske hannem, og med all Ydmyghed og Taalmodighed tage imod alt det, som hand vil lade os vederfares, enten det synes os bittert eller suurt, thi hand er vor Fader, vores og alle Tings Skaber, saa at vi ikke have nogen Tvifl om hans inderlige Godhed, at det jo er til vort Beste, som hand giør ved os, og ikke formedelst hans Viisdom eller Allmagt, at hand jo kand hielpe os, om end Dievelen og heele Verden med hannem var os imod. Men allersidst bør vi tænke, at vi med U-taalmodighed, eller vore egne Raad, som ere imod hans Villie, kunde giøre noget, uden at fordømme os selv, og fordærve det som os er givet, lader os derfore sige

med

med David: Jeg blev maallos, for- Psal.
di du giorde det. Nu haver du no- 38.v.10.
genledes hørt tale om den allmægtige
Guds og Himmelske Faders Legemlige
Velgierninger; Men saa store, som de
ere (som dog ere saa store, at ingen syn-
dig Tunge kand dem udsige) saa ere de
dog, som intet at reigne imod de Aan-
delige, som hand haver giort os, da
hand udsendte sin eenbaarne Søn JE-
SUM Christum, saa og den Hellig
Aands herlige Gaver, som os ved Chri-
sti Fortieneste ere forleente.

Hvilke ere disse Aandelige Velgierninger?

Derom tales i de tvende efterfølgen-
de Troens Artikler, som lyde om Guds
Søn og den Hellig Aand.

Forklar mig dem, ligesom du haver giort ved denne?

Den Anden Troens Artikel lyder saaledes:

Jeg troer paa JEsum Chri-
stum, hans eenbaarne Søn, vor
HErre, som er undfangen af den
Hellig Aand, fød af Jomfru Ma-
ria, piint under Pontio Pilato,
kaars-

kaarsfæst, død og begraven, nedfoer til Helvede, og paa tredie Dag opstod fra de Døde, opfoer til Himmels, fidder hos Gud Faders allmægtiges høyre Haand, derfra hand skal igienkomme til at dømme Levende og Døde.

Hvad bekiender mand nu i denne Artikel?

Mand bekiender, at ligesom mand troer paa Gud Fader, som er den første Person i Guddommen, saa troer mand og paa JEsum Christum Guds Søn, som er den anden Person; thi omendskiønt at dette Ord, Jeg troer, ikke staar i Begyndelsen af denne Artikel, saa hører den dog dertil, saa at det er ligesom du sagde, jeg troer og paa JESUM Christum.

Hvorledes er denne anden Person i Guddommen JESUS CHRISTUS?

Det siger Lutherus dig best udi Forklaringen over denne Artikel i Børnelærdommen, med disse Ord: Jeg troer at JEsus Christus er en sand Gud, fød af Faderen fra Evighed, og at

at hand er et sandt Menniske, fød af Jomfru Maria, at hand er min HErre.

Du sagde, at hand var Guds Søn, hvorledes kommer det til?

Thi hand er fød af Faderen fra Evighed, som jeg nylig sagde.

Hvad er dette, fra Evighed?

Det er fra Evighed; Thi ligesom GUD haver ingen Begyndelse, saa haver ey heller hans Søn nogen Begyndelse, ey heller hans Fødsel, men denne Fødsel haver været fra Evighed, er endnu, og skal vare i all Evighed; det beteignes med disse Ord, da Faderen siger: **Du est min Søn, i Dag fødde jeg dig.** Psal. 2 v. 7. Du maa ikke tænke saaledes herom, som om Menniskelig Fødsel, da et Menniske kommer af et andet, og Faderen er altid førend Sønnen; men denne Fødsel kand ingen begribe, som Propheten siger: **Hvo vil udsige hans Fødsel.** Esa. 53 v. 8. Men Tiden, efter hvilken noget siges at være enten først eller sidst, i Gaar og i Dag og i Morgen, tilhører de Ting, som ere foranderlige, og har haft sin Begyndelse i det samme som Verden blev skabt,

og Hiñelens Lys, som afteigner Tiderne, og med deris Gang viiser Meñisken hvad først eller sildere er; Men sligt var intet førend Verden blev skabt; og saa som Guds Søn er fød førend dette Verdens Løb begyntes, og førend der blev sagt først eller sidst, saa er det vist, at hand er lige ævig med Gud Fader, og at Gud Fader var aldrig førend hans Søn var, og Sønnen ikke efter Faderen.

Dette forstaar jeg ikke endnu?

Det veed jeg, at du betragter Guddomelige Ting efter din Forstand, og begriber dog ikke selv, hvorledes du est danned i Møders Liv, hvorledes skulle du da kunde forstaa, hvorledes at Guds Søn er fød af Faderen fra Evighed? Men du bør troe det, om du vil blive salig; thi om du det forstod, og kunde viise det med Skiæl, hvorledes denne Hemmelighed hengte sammen, da havde du ikke Troen fornøden herudi; Men om du troer, da dømmer du intet herom efter Menniskelig Forstand, men giver dig og din Siæl Gud i Vold, som sig saaledes har aabenbaret for Mennisken, og tager
2Cor. 10. v. 5 din Fornuft fangen under Troens

Ly-

Lydighed, og tænker ved sig selv: Jeg er eenfoldig og vanvittig til at forstaa saa høy og guddommelig Ting, men saasom GUD haver sagt det, saa troer jeg det, og det er den eeneste Grundvold, som du kand have til at troe dig til Salighed, men ikke din Legemlig Forstand.

Hvad er dette, som der staar i Børne-Lærdommen, og at hand er et sandt Menniske, fød af Jomfru Maria. Er hand da baade Gud og Menniske?

Ja visselig. Hand var en ævig GUD, er endnu og skal være i Evighed, efter den Guddommelige Natur; Men hand som var GUD af Evighed, og Guds eenbaarne Søn, paatog sig den Mennieskelige Natur i Tiden, da ongefehr fire Tusinden Aar vare forleedne fra Verdens Skabelse, og er fød af Jomfru Maria, som der siges udi Lutheri Forklaring.

Hvad er det fra Evighed, eller hvad er Evighed?

Den kand ikke siges anderledes end saa, at den haver hverken Begyndelse eller Ende, siig mig, hvor er Begyndelsen paa denne Ring O? det er ingensteds.

steds. Saa er og Evigheden, den haver ingen Begyndelse.

Hvorledes paatog hand sig Menniskelig Natur af Jomfru Maria.

Hand blev undfangen i hendes Liv, af den Hellig Aand, uden nogen Mands Gierning, derfore sagde hun til Gabriel Engel, som forkyndede hende Undfangelsen: **Hvorledes kand dette skee, efterdi jeg veed af ingen Mand;** Men hand svarede hende: **Den Hellig Aand skal komme over dig,**
Luc. 1. v. 34. 35. **og den Høyestes Kraft skal overskygge dig;** Og siden da hendes Time var kommen, blev JESUS fød af hendes Liv, ligesom andre Mennisker, **deelagtig i Kiød og Blod, ligesom**
Cap. 2 v. 14. **smaa Børn,** som Paulus siger til de Hebræer.

Er da Guddommen forandret til Manddom?

Det er langt fra; Thi Gud kand ikke forandres, men den Anden Person i Guddommen antog Manddommen i Jomfru Mariæ Liv, i det samme Øyeblik, som Christus blev undfangen af den Hellig Aand, saa at den siden kaldes

den Guddommelig Natur, naar der tales om Christo, saasom Gud og Menniske; thi den og den Menniskelige Natur ere sammenfoyede i een Person, dog er hand efter Guddommen af samme Værelse med Faderen, det er en ævig allmægtig GUD, som Apostelen siger: At Ch istus er af Fæderne efter Kiødet, som er GUD over alting, velsignet i Evighed, AMEN: Rom. 9.5.
Hand legger her det Ord til, Amen: det er vist og og sandt, og bruges i Skriften til at bekræfte og bestyrke dermed, at det er en u-feylbar Sandhed, som der tales om.

Hvad er dette: hand er i samme Værelse med Faderen?

Det er, hand er GUD, ligesom hand, Joh.1.
som hand selv siger: Faderen og J g 30.
ere Et; Det bør forstaaes efter Guddommen, ligesom hand er af samme Værelse med Faderen efter Guddommen, det er en sand GUD, saa er hand og af samme Værelse med os, efter Manddommen, det er et sandt Menniske, Kiød af vort Kiød, og Been af vo- Gen.2.
re Been, ligesom vor første Fader 23.

sagde om vor første Moder, fordi de vare af samme Væretse, det er, Mennisker begge; saa at JEsus Christus udi en sammensat Person af Guddom og Manddom, er baade Skaber og Creatur, Skaber efter Guddommen, thi
Psalm. 102. 26. du HErre grundfæstede Jorden i Begyndelsen, og Himlene ere dine Hænders Gierninger, siger David, Men hand er Creatur efter Manddommen, thi hand er skabt ligesom andre Mennisker, saa at hand er større end hand selv, og mindre end hand selv, hans Skaber og hans eget Creatur, saasom hand selv opgav sin Siæl, og tog den igien.

Haver Christus anden Siæl end Guddommen?

Ja visselig: Ellers var hand ikke et fuldkommen Menniske, thi Siælen er den som gier Mennisken til Menniske, ellers var der intet Forskiæl fra de umælende Creature. Christus havde baade Siæl og Legem fra sin Moder, ligesom andre Mennisker fra deres Forældre; Hand haver paataget sig den Natur, som havde syndet, og den som skulle igienløses, og sammenføyet med Gud-

Guddommen i een Person; Og Siælen havde meest syndet og regieret Legemet til Synd; derfore havde den og meest Forløsning behov, thi haver hand og taget den i Fælledsskab med Guddommen, og lidt paa den, og herforuden siger Christus: **Min Siæl er bedrøvet til Døden**, men Guddommen kand ikke bedroves; thi Gud er alleene salig. Matth 26, 38.

Hvorfore staar dette her særdeelis udi Lutheri Forklaring, om Christo, at hand er min HErre, er ikke Gud Fader og den Hellig Aand og min HErre?

Visselig er den heele Guddoms Tre-Eenighed baade din og alle Tings HErre, det er, alle skabte Creaturs, Ja baade Dievelen og hans Engler, saa vel som de fordomte Mennisker ere under hans Magt; Men her meenes ikke slig Herredom, naar du kalder JEsum Christum din HERRE; Men paa slig Maade, som naar nogen kiober en Ting, som tilforn ikke var hans, til Eyendom: Baade du og alle Mennisker vare tilforn under Dievelelens Magt og Guds Vrede, og havde intet andet at vente, end at piines med Satan ævindelig i

Helvede, og at være hans og Syndsens Tienere, uddrevne fra Gud og hans Ansigt; Fra dette Fængsel forløste Christus dig og alle Mennisker, og giorde os til sin Eyendom, og tog os fra Satans Haand og fra Guds Vredes Magt; thi er hand særdeles vor HErre, og derfore siger Lutherus i Forklaringen over denne Artickel, at hand er min HErre, som haver igienløst mig, som var fortabt og fordømt til den ævige Død, og haver friet mig fra Synd, fra Død og Satans Rige.

Hvormed haver Christus igienløst dig?

Det siger Lutherus med St. Petri
1 Pet. 1 Ord: Hverken med Guld eller
18. Sølv, men med sit hellige og dyrebare Blod.

Har hand ikke fortient andet mig til Salighed og Barmhiertighed?

Jo visselig, men Lutherus nævner ikkun dette, thi derudi bestaar Forløsnings Verkets Fuldkommnnhed, at hand udøste sit Blod paa Kaarset, og lod sit Liv for os; thi sagde HErren da hand opgav sin Aand, og hans hellige Blod var udrundet, saa at hand efter Natu-

rens

rens Maade ey kunde leve længere: Det er fuldkommet. Dog skal du vide, at alt det som hand haver giort, siden hand først blev undfangen i Moders Liv, det tiener til vor Forløsning, og derfore opreignes det fornemmeste i denne Troens Artickel: 1. Hand er undfangen af den Hellig Aand, og fød af en Jomfru, reen og hellig, og afskildt fra Synderne, Hebr. 7. 26. saa at omendskiønt at vi ere undfangen og fød i Synd, saa haver hans allerhelligste Undfangelse og Fødsel borttaget vor Undfangelses og Fødsels Synds Brode (som efter vor ved Synden fordærvede Natur følger enhver, som er kommen af Adam) bliver borttagen, og vi bliver beqvemmere ved Christi Død i Daaben, til tiene GUD i et nyt Levnet alle vore Livs Dage. 2. Efterdi hand er nu saaledes undfangen og fød ligesom Ebr. 5. 2. et andet Menniske, dog uden Synd, saa er det vitterligt, at hand er funden i all Skikkelse som et Menniske: Phil. 2. 8. Hand aad og drak, vaagede og sov, sad og stod, talede og taugde, lige-

som andre Mennisker; Hvormed hand helligede vor heele Naturlige Væsen, som formedelst Synden, som boer i os, ere u-reene og vanhellige for GUD. 3. Hand er piint under Pontio Pilato, en hedenske Lands-Dommer, af Hedninger, paa det at hand kunde giøre os Hedningernes Børn, som vare uden
Eph. 2. Gud i Verden, og langt fra I-
12. sraels Borgerskab, til Guds Børn. 4. Hand er kaarsfæstet, paa det at vi kunde kaarsfæste vort Kiød med
Gal. 5. dets Lyster og Begiærligheder,
24. det er: At vi kunde dempe Kiødets syndige Lyster, som stride imod Aanden. 5. Hand er død, paa det at den Legemlige Død ikke kand skade dem, som troe paa hannem; Thi med sin Død haver hand frelst dem fra den ævige Død, som før er sagt. 6. Hand er begraven og kommen i Jorden, som Lutherus siger, derfore skulle og alle Christne Menniskers Grave være en Helligdom, siger hand, ikke formedelst deris egen Hellighed, men fordi de døde i Troen paa den hellige, kaarsfæste, døde og begravede Guds Søn. 7. Hand er nedstegen til

til Helvede, til at binde Dievelen, og nedbryde Helvedes Porte, at de Matth. 16.18.
skulle intet formaa imod dem som troe paa hannem. 8. Hand opstod paa tredie Dag; paa det, at de som troe paa hannem, skulle opstaa til det ævige Liv. 9. Hand opfoor til Himmels; paa det, at hand kunde bereede os de ævige Boeliger med hannem, og forhverve os den Hellig Aand; Og 10. Sidder hand hos Gud Faders allmægtiges høyre Haand, til at bede for os, og til at lade sig see der for hans Ansigt, med det Offer, som hand betalede paa Kaarset for Menniskén.

Jeg veed GUD har ikke Hænder og Fødder som et Menniske, hvad er det da at sidde hos hans høyre Haand?

Visselig haver hand hverken Hænder eller Fødder; thi hand er en Aand; Joh. 24.24.
men dette siges om Christo efter den Menniskelig Natur, og er sagt efter Jødernes Maade, som satte dem hos deris høyre Haand, som de agtede lige ved dem, saasom Salomon, da hand satte sin Moder ved sin høyre Side; derfor 1 Reg. 2.19.
betmærker dette, at Christus efter Mand-

dommen sidder hos Faderens høyre Haand, at hand haver de Guddommelige Egenskabers fuldkomne u-afladelige Brug, saa at det som den Guddommelige haver af sig selv for all Evighed, det fik den Menniskelige i Tiden ved Guddommens Fylde.

Haver Guds Søn igienløst alle Mennisker fra den evige Fordømmelse?

1 Joh. 2, 2. Ja sandelig; thi Johannes siger: At hand er en Forligelse for heele Verdens Synder.

Bliver da ingen fordømt?

Jo visselig bliver mange fordømt, disværre.

Hvorfore?

Det siger Christus selv hos Johañem med disse Ord: Men hvo som ikke troer, hand er allerede dømt, fordi hand ikke troede paa Guds eenbaarne Søns Navn. Joh. 3, 18, 36.

Er da Vantroe alleene Aarsage til Menniskens Fordømmelse?

Det er den nærmeste, men dog ikke den eeneste, thi eftersom de Vantroes Synder ikke bliver forladne, formedelst Guds Søns Fortieneste, paa hvilken de burdte

troe,

troe, og de ikke annamme den med Troen, saa bliver de og dømte efter deris onde Gierninger.

Men de som blive salige, blive de salige ved deris gode Gierninger, eller ere deris gode Gierninger, tillige med Troen, Aarsage til deris Retfærdighed?

Ingenlunde: Men alleene ved Troen paa Christum, som Paulus vidner: Vi troe, at Mennisken bliver salig ved Troen, uden Gierninger, Rom. 3 28. thi ingen kand giore de Gierninger fuldkommelig, som befales i Loven; og vore beste Gieeninger ere endog Synd for Gud, formedelst deris Ufuldkommenhed, om de ikke blive helligede ved Christi Fortieniste.

Hvorfore bor mand da giore gode Gierninger, hvorfore bor mand leve efter Loven?

Det lærer Lutherus dig i Forklaringen over den Anden Artickel, da hand siger, hvorfor din HErre Christus har igienlost dig fra alle Synder, Doden og Dievelens Vold, som er, paa det at du skal være hans egen, eller gandske, og om du est hans egen, da bor du ikke paa ny igien giore dig til Satans Tiener med vitterlige Synder: Guds Son haver

ver forløst dig fra Synden, men ikke fordi at du skulle eller maa synde, hand haver igienløst dig, paa det at du skulle leve under hannem, i hans Rige, og tiene hannem i Hellighed og Retfærdighed, alle dine Livs Dage, hvilket bør forstaaes først om hans Naades Rige her paa Jorden; Det skeer med gode Gierninger, som hand har befalet i Loven, i hvor vel at de ere u-fuldkomne, og du kand ikke gandske giøre ved at du synder, og om du giør saaledes udaf Troen til hannem, da skal du ved Troen komme til hans Æres Rige, hvor du skal tiene hannem ævindeligen i fuldkommen Retfærdighed, Uskyldighed og Salighed.

Hvad betyder disse Ord, som staar i bemeldte Lutheri Forklaring: Ligerviis som hand og selv opstod fra de Døde, lever og regnerer i Ævighed?

Det siger Apostelen Paulus med disse Ord: Vi ere begravne med Christo ved Daaben til Døden, at ligesom Christus er opreyst fra Døde, ved Faderens Herlighed, saa
Rom.6 4. skulle vi og vandre i et nyt Levnet,

det

det er, vi bør leve hellige, som hand levede, omendskiønt at vi det ikke kunde saa fuldkommelig; Men disse Ord: Lever og regnerer i Evighed, de paaminde os, at saa sandelig som Christus er død for dine Synder, og opstanden dig til Retfærdighed, og indgangen til sin Herlighed, saa skal du og ævindelig leve og regnere med hannem: Jeg vil og sige, at hvo som rettelig troer paa Guds Søn, hand længes efter at giøre det GUD haver befalet, og hvo som det ikke forlanger, hand kand være vis paa, at hand haver ikke endda den rette Troe; Derfore skal du giøre det som er got, ikke alleene til at lade din Troe skinne for Mennisken, men og at giøre dig selv forsikret om, at du est rettroende; Det kalder Apostelen, at stadfæste sin Udvælgelse; Saa er da Meeningen 2 Petr. 1. 10. her paa: At gode Gierninger kand ikke retfærdiggiøre nogen for Gud, thi de ere u-fuldkomne, og Synderne ere langt fleere end de, men de følge stedse Troen, som alleene giør retfærdig: Men de onde ere nok til at fordømme, dersom deres Brøde ikke bliver borttagen, formedelst Troen.

Kun-

Kunde GUD ikke forlade Menniſken Synden, om Chriſtus ey havde lidt Pine?

Forend jeg ſvarer dig herpaa, da bør du betragte, at Guds Retfærdighed, Allmægtighed og Viisdom er lige det ſamme; thi i GUD er ingen Forandring, men hand har aabenbaret ſig for os vanvittige Menniſker med diſſe Ords Maade i Skriften, at vi ſkulle kiende hannem efter den Fornuft, ſom hand haver givet os, for ſaa vidt, ſom os kand være nok til Salighed; Derfore ſvarer jeg paa dette dit Spørsmaal: At Gud kunde ikke forlade Synden, foruden at hans Retfærdighed ſkulle fyldeſtgiøres, thi om nogen vilde ſige, at hand kunde giøre det, den ſtadfæſtede ikke dermed hans Allmagt, men nægtede den, ſaaſom den er, ſom er det ſamme ſom Retfærdighed, men ſaa ſom hans Godhed og Viisdom ere og det ſamme ſom Allmagt og Retfærdighed, ſaa tog hand dette Raad, ſom intet Menniſke kand begribe, uden oplyſt af den Hellig Aand, at lade ſin eenbaarne Søn paatage ſig Manddom af Adams Kiøn, hvor udi alle ſyndede, thi ſiger Skriften: Saa

elſke-

elskede Gud Verden, at hand udgav sin eenbaarne Søn, paa det at alle de, som troe paa hannem, ikke skulle fortabes, men have det evige Liv; Og bør du betænke, at om Gud havde kundet forlige Verden med sig selv paa anden Maade, da havde hand ikke ladet sin eenbaarne Søn, i hvilken hand havde Behagelighed alleene, lide saa forskrækkelig Pine for sine U-venner, som Christus leed for os. Joh. 3. 16.

Hvorfor var Christi Død saa dyrebar for Gud, at de syndige Menniskers Forløsning blev ikke paa andre Maader betalt?

Betænk, at det som det syndige Kiød havde fortient, maatte betales med Kiød uden Synd, dog paa den Maade, at det var kommet af det samme Kiød, som havde syndet, Kiød kalder jeg her baade Siæl og Legeme, ligesøm Skriften det ofte kalder, saasom Gen. 6. v. 12. alt Kiød havde fordærvet sin Vey, det er alle Meñisker; nu paatog Christus sig Adams Kiød, hvor af Jomfru Maria var kommen; Men hans Kiød, det er hans Manddom, Liv og Siæl, var uden

Synd,

Synd, reent og u-besmittet, og dog døde hand for alle sine Brødre, det er alle Adams Børn, u-skyldig og hellig.

Var det nok til at fornøye Guds Retfærdighed, at et helligt Menniske skulle døe for alle syndige?

Ingenlunde, thi ingen kunde fornøye Guds strenge Retfærdighed, uden Gud, og derfore paatog hans eenbaarne Søn, som er en sand GUD, lige i alle Ting med Faderen og den Hellig Aand, sig Menniskelig Natur, saa at hand blev een Person, bestaaende af Guddom og Manddom, ligesom blotte Mennisker bestaar af Siæl og Legeme, som tilhobeføyede ere een Person, og den samme Person Christus, leed for alle Verdens Synder, for at forlige Menniskene med den hellige Guddoms Tre-Eenighed, ja selv med sig selv; At et helligt Menniske kommen af Adam, haver villig lidt for Verdens Synder, foraarsager, at Forløsningen tilhører alle dem, som ere kommen af Adam, og skulle komme dem til gode, saasom den var betalt af dem; Men efterdi at Gud leed i samme Person med Manddommen, saa er denne

Be-

Betaling saa dyrebar, at GUD haver taget den for fyldest imod den heele Verdens Synder, at intet Menniske skulde fortabes, om alle retteligen troede paa Christum: Og her seer du, iblandt andet, at den anden Person i Guddommen er lige med Faderen; Thi uden saa var, saa havde denne Forløsnings Penge ikke opveyet hans Høyhed.

Hvorledes skal mand faa denne fuldkommen Troe paa Christum, som du haver taled om?

Det skal jeg sige dig i efterfølgende Artickel.

Den Tredie Artickel.

Jeg troer paa den Hellig Aand, een hellig allmindelig Kirke eller Meenighed, de Helliges Samfund, Syndernes Forladelse, Legemets Opstandelse, og efter dette Liv det æwige Liv.

Du haver sagt, at den Hellig Aand var den Tredie Person i Guddommen; Er ikke Fader og Søn lige saa hellige, og ere de ikke og een Aand?

GUD er een Aand, siger Johannes; Det bør forstaaes om den heele Cap.4. 24.

Gud-

Guddoms Tre-Eenighed: Det er om een GUD i Tre-Eenigheden og tre-eenig i Eenigheden, men den Tredie Persen i Guddommen kaldes besynderligen Aand, fordi at hand fra all Evighed paa u-randsagelig Maade (fremgaar fra Faderen og Sønnen, og kaldes den Hellig Aand) ikke alleene fordi at hand er hellig i sig selv, ligesom Faderen og Sønnen, men formedelst hans Embede, som er at hellige os: Thi ligesom Faderen kaldes Skaber, Sønnen Igienløser, saa kaldes og den Hellig Aand Helliggiører, thi hand haver helliget os, og daglig helliger alle dem, som have annammet hannem, og ville leedes af hannem.

Hvad er det hellige?

Du haver hørt at Mennisken er undfangen og fød i Synden, u-reen og vederstyggelig for GUD, det er, hand er
Eph. 2. 3. vanhellig, Vredens Barn, og Guds
Rom. 6. 10. Fiende, da hand fødes til Verden,
Joh. 3. 6. Kiød af Kiød; men i Daaben igienfødes vi ved den Hellig Aands Kraft, som sammenføyes med Vandet, formedelst Ordet, hvormed vi blive døbte, og det giør, at Mennisken, død i Synden, igienfødes

fødes til det Aandelige Liv, og annammer Aandelige Gaver, som ere disse:

1. Fornuften, som af Naturen ikke kand forstaa de Ting, som hore Guds Aand til, den oplyses, saa at den kand kiende GUD til Salighed. 1 Cor. 2. 14.
2. Villien, som er forvendt fra GUD, bliver omvendt. 3. Arbeyder hand Troen i os paa Christum, hvorved mand alleene bliver retfærdig for Gud. Rom. 3. 28.
Dette virker nu den Hellig Aand i Daaben, som er u-muligt for vore naturlige Kræfter, og derfore siger Lutherus i Forklaringen: Jeg troer, at jeg ikke af min egen Styrke eller Fornuft kand troe paa Christum eller komme til Christum min HErre, men det er den Hellig Aands Gierning, som haver kaldet mig ved Evangelium, oplyst mig med sine Gaver, og helliggiort mig. Fremdeelis, naar vi saa ere døbte, fornyer hand os, og opvækker den ved Igienfødelsen os givne Kraft, som hand først indplantede i Daaben; Hvorom tydeligere bliver talt i Forklaringen over Daabens Sacramente; Ja, dersom vi end ved vore Synder taber Igienfødelsen, oplyser,

omvender og igienføder hand os paa ny ved sit hellige Ord, naar vi ikke modtvilligen imodstaar hans Virkning.

Hvormed gior hand det?

1. Naar hand ved sit Evangelium kalder Mennisker til Salighed, og ved Loven og Evangelium fordriver deres naturlige Mørkhed og Vankundighed, og oplyser dem om sit Væsen, Villie og Veyen til Salighed, og ydermeere ved Loven virker en sand Anger og Ruelse i dem, at de af Hiertet fortryder deres Synder, og frygter sig for Guds Vredes Trudsel, og kiender sig at have fortient den ævige Dod og Fordømmelse.
2. Naar hand husvaler de Hierter, som ere sønderknusede af Syndens Kundskab, og af det at finde til Guds Vrede, ved at give dem denne Troe, at Christus haver fortient dem Syndernes Forladelse og det ævige Liv, ved hvilken Troe de bliver retfærdiggiort for Guds Dom.
3. Naar hand gior os til Guds Boelig, saa at Gud Fader, Søn og Hellig Aand boer i vore Hjerter og ydermeere forøger vores aandelige Kundskab, og bøyer vores Villie til at giore det, som GUD har befalet, og at bedre sit Levnet;

Saa

Saa at naar os noget deslige falder i Tanker, vi da kunde vide, at det er ikke af Naturens Kræfter, men af denne den Hellig Aands helligende Kraft. 4. Naar hand styrker os i Kaarsset, og hielper vor Skrøbelighed, at vi med Taalmodighed og Haab tage imod Guds Refselse. 5. Naar hand i Medgang demper de onde Lyster i os, at vi ikke vis-vidende giore det som Gud imod, og vogter os fra at falde i kiødelig U-agtsomhed. 6. Naar hand virker i os, at vi ere alvorlige i Bønnen, og bede i fuld Tilliid om de Ting, som vi fattes, helst i aandelige Sager, og hielper os, til at bede, som ikke vide, hvorom vi skulle bede, og deruden beder hand for os med usigelig Suk, som Paulus vidner. Rom. 8. 26. Og i alt dette bestaar den Hellig Aands Helligelse, hvor med hand leeder os til den sande u-synlige Christelige Kirke, som alleene er de Helliges Samfund, det er de ret-troende Guds Børns. Gud Fader haver skabt os, Guds Søn haver igienløst os, men vi vare forgiæves skabte og igienløste, om ikke den Hellig Aand havde helliget os. I Christi Død og

Pine er os alt det bereed, som vi havde fornøden til Igienløsning; Men det Liggendefæ var skiult, om ikke den Hellig Aand havde oplyst os til at kiende hannem til Nytte; Derfore sagde Frelseren til sine Disciple: Det er eder gavnligt at jeg gaar til Faderen, thi om jeg ikke gaar til Faderen, da kommer Talsmanden ikke til eder, men
Joh. 16. 7. naar hand kommer, da skal hand lede eder i all Sandhed. Deraf seer du, at Christus har seet, at vi havde den Hellig Aand behov, omendskiønt at hand betalte Forløsnings-Pengen for os: Saaledes er Guds Beskikkelse om vor Salighed, hvilket vi ikke fuldkommelig forstaa, men bør dog troe det, som os er aabenbaret derom i Skriften.

Hvorfore siges der i denne Artikel: Jeg troer en Christen Kirke?

Den Christen Kirke, som her tales om, er de ret-troende Guds Børns Samfund, som troe paa Gud Fader, Søn og den Hellig Aand, med slig Troe, som jeg dig før haver sagt; Men den nævnes i denne Artikkel, fordi at du skal bestyrke din

din Troe ved, at du est indtagen i Guds Christenhed, ved den Hellig Aands Helligelse, og kand derfore være vis paa din Salighed, naar du døer.

Er da alle de Christne eller i den Christen Kirke, som ere døbte, kunde Budordene, og troe det som du haver sagt om disse Tre Personer i Guddommen?

Det er langt fra. Der ere mange, som kaldes Christne, fordi de døbte ere, men modstaar dog den Hellig Aand, som dem blev givet i Daaben, og lade hannem ikke raade med sig udi at bruge Guds Ord, og dempe Kiødets Lyster, som ere Synder og Laster, Gierighed, Avind, Hoffærdighed, Bagtalelse, Løgn og alt det, som er imod Guds Villie, og du haver hørt opreigne i Budordene; Derfore er ikke med disse Ord: Christen Kirke, meent et Sogn, et Herred, et Land, som kalder sig at troe paa Christum, men alle Guds Børn, som rettelig troe paa hannem, i hvor helst de ere i Verden, omendskiønt at den eene ikke kiender den anden, eller veed af den anden. Dette er den Christen Kirke, som der tales om i denne Artikkel, men ikke den heele Al-

mue, som du seer for dine Øyen, og kalder sig Christne.

Hvad er dette: De Helliges Samfund?

Det er intet andet end Forklaring over disse Ord: Christen Kirke. De Helliges Samfund er deres Selskab, som rettelig troe paa GUD, giøre hans Bud, elske hannem, og troe paa Christum, som før er sagt. Den samme Christen Kirke, som den Hellig Aand kalder, forsamler, i hvor den er i Verden, og opholder i den rette Troe til JEsum Christum, som Lutherus siger i Forklaringen over denne Artikkel.

Hvorledes kand jeg kiende dem, som ere i samme Huus, Sogn og Land, som jeg, om de have den Hellig Aand eller ey?

Matth. 7. 16. Christus sagde: Paa deres Frugter skulle I kiende dem, det er, af det, som de giøre og tale, thi et Menniske kand ikke komme videre; Men bekymre dig ikke saa meget om andre, see heller til, at du kand selv være i den Christen Kirke og deris Samfund, som jeg for har talt om, det kand du altid lære.

Hvorledes bør jeg vide, at jeg er i den Christen Kirke, eller de Helliges Samfund?

Dis-

Disse ere Tegn dertil: 1. Om du elsker GUD og hans Ord, og har Lyst til at høre det. 2. Om du glæder dig ved, at dine Synder straffes af hvem det end kunde være; Om du længes efter at føre et bedre Levnet, end du tilforn har ført. 3. Om du ikke reigner dig det til Fortieniste, som du kunde synes at have giort got, og foragter alle dine Gierninger, i hvor gode de end kunde agtes af Mennisken. 4. Om du ikke reigner det for smaa Synder, som holdes almindelig, og overveyer daglig dit Levnet imod Guds Bud, og beflitter dig paa at forbedre det som er forseet. 5. Om du forlader dine U-venner af Hiertet, og beholder ingen Vrede hos dig for at hævne dig over dem, om du kunde.

Jeg troer Syndernes Forladelse, hvad er det?

Det er: At eftersom Christus haver lidt Pine for dig, og den Hellig Aand saatedes haver oplyst dig, at du kiender Synden og fortryder den, saa veed du og at dine Synder ere forladne, naar du troer paa Christum; Men med det samme bør du forlade din Næste alt det som hand haver giort dig imod, om du

vilt være vis paa din Troe, ved hvilken du faaer Syndernes Forladelse hos GUD.

Dette er tungt.

Det maa du dog giore, om du vil have det æwige Liv; thi Syndernes Forladelse maa først skee, og derfor siges i denne Artikkel: Jeg troer Syndernes Forladelse og det æwige Liv.

Kand mand da ikke faa det æwige Liv, uden mand forlader dem, som haver giort os alt Ont i mod?

Ingenlunde.

Viis mig det af det Guds Ord, som du saa ofte taler om?

Det skal skee i Forklaringen over den Femte Bøn i Fader Vor.

Forklar mig disse Ord: Jeg troer Legemens Opstandelse?

Legemens Opstandelse skeer paa yderste Dag, naar den HErre JEsus kommer i Himmelens Skyer, til at dømme de Levende og de Døde; Men de som da leve paa Jorden, skulle snarlig blive forvandlede, som Paulus vidner:
1 Cor. De som leve, og som overblive,
15.51. skulle oprykkes tillige med de Opstand-

standne fra de Døde, i Skyerne, at møde HErren i Luften, som efter Manddommen haver faaet Magt af Gud til at holde Dom over alt Kiød, det er alle Mennisker, da skulle de, som have troed paa Guds Søn, ved JEsu Christi Fortienestes Kraft, opstaa til ævig Glæde, og siden blive hos GUD ævindelig; Men de Ugudelige og Vantroe til ævig Fordømmelse, og pines ævindelig med Dievelen og alle hans Aander. 1 Thes. 4. 17. Joh. 5. 27. Joh. 5. 29.

Skal de samme Legemer, som døde, opstaa?

Ja, sandelig de selvsamme; Thi vi skulle alle stilles frem for HErrens Domstoel, siger Apostelen, og det er ret vist for GUD, at det samme Legem, som Menisken døde udi, og den samme Siæl, som syndede eller giorde got, skal derefter dømmes. Rom. 14. 10. 2 Cor. 5. 10.

Nu siger du, at ingen bliver salig for sine gode Gierninger?

Det er sandt; Men for Guds Dom agtes de for at have giort alt Got, som have troed paa Christum, og i den Troe ere bortdøde af Verden: Thi deris Syn-

der forlades ved hans Fortieneste, og om de have giort noget Got, i hvor vel at det er u-fuldkommet, da fuldkommes det formedelst den samme Christi Fortieneste.

Nu hører jeg dog, at mand skal giøre Reigning for hvert u-nyttigt Ord i Dommen, hvo kand da blive salig?

Det er sandt; Men naar jeg skal giøre Reigning for Ord og Gierninger i Dommen, og bliver tilspurt: Haver du frygtet og elsket GUD, saaledes som du burde? haver du ikke taget hans Navn forfængeligt? haver du helligholdet hans Hviledage? og saa fremdelis; Da maa jeg svare: Jeg haver intet giort af det, som Gud haver befalet, saaledes som jeg burdte, men tvert imod, det som hand haver forbudet, men jeg haver troed paa hannem, som har giort Loven fyldest, og med sin Fortieneste giort mig retfærdig, som var u-retfærdig, og da skal den Undskylding fuldkommen gielde for Guds Dom.

Hvorledes er det muligt, at de døde Menniskers Legemer, som blive Fiskene, (som igien spises af Menniskene) og Dyrene til Føde; Eller naar et Menniske æder det andet, at de samme kand igien opstaa?

Det

Det som er u-muligt for Menisken, det er muligt for GUD. Matth 19.26.
Hvorledes var det muligt, at Gud kunde skabe alle Ting af intet, og du troer det dog, saa som Gud haver sagt det i Skriften; hvorfore skulle du ikke troe det andet, som GUD ligeledes i samme Skrift haver aabenbaret. Og om nogen synes u-muligt, at de døde Legemer skulle opstaa, da kand hand vende sig til Naturen selv, hvorledes HErren forandrer de synlige Ting, som mand kand fornemme, saa at somme blive til intet for vore Øyen, og dog varer og vedligeholdes den Ting, som de vare giort af, ellers maatte Verden blive tom, om det forgik og blev til intet, som de Ting vare giorte af, som vi see ødelegges; Saasom Vandet, naar det tørres, Jorden, naar den blæser bort og forgaar, men hvor den bliver af, eller hvad der bliver af, det veed hand alleene, som haver skabt Naturen; Hvorfore skulle hand da fattes Viisdom til at kiende, hvad der bliver af Menniskens Legem, eller Magt til at forsamle det igien, og at skille enhvers Legeme fra andre Ting, hvorudi hand

har

har boed indtil Opstandelsens Tid. Paulus haver et herligt Exempel her paa, da
1 Cor. 15.36. hand siger: Du Daare, det som du saaer, bliver ikke levende giort, uden det døer, i hvike Ord hand ikke meener de Dødes Opstandelse er Sæden aldeeles liig, men hand beviiser, at noget deslige er i Tingenes Natur; Og dette Exempel er meget herligt, da Kornet ikkun saaes, og raadner i Jorden, indtil Forraadnelsen bliver til en anden Opstandelse med langt meere Frugt, end da blev saaed, og den, som det havde aldrig hørt, skulle ikke mindre forundre sig derover, end over de Dødes Opstandelse, og er der mange deslige Ting i Naturen; Men saa som det skeer daglig for vore Øyen, saa holde vi det ikke for noget Under, i hvor vel at vi ikke vide eller forstaar dets Beskaffenhed; Men saa som vi have ikke seed nogen opstaa, saa holde somme det underligt; Men jeg vil sige: Det er ikke større underlig Gierning, at opvække de Døde, end at lade et Menniske fødes af et andet. Til Slutning, er det en stor Daarlighed af Christne Mennisker at twifle om Opstandelsen,
da

da de troe at Christus er opstanden, og haver opvakt Døde i sine Kiøds Dage; Og om den, som det ikke troer, vil jeg sige med Paulo: At hand er endnu i sine Synder. 1 Cor. 15,17.

Hvorfore tales der om det ævige Liv i denne Troens Artikel?

Fordi vor Salighed fuldkommes ved den Hellig Aands Kraft og Gierninger; Forgiæves vare vi skabte, om vi ikke vare igienløste, som før er sagt, og forgiæves igienløste, om vi ikke vare helligede ved HErrens Aand, som Christus sendte os fra sin Fader, til at leede os i all Sandhed: Det er at lære os at kiende Gud vor Skaber, JEsum Christum vor Frelser, og hannem selv, som er vor Helliggiører og Trøster, og vor Talsmand hos Faderen. Denne vor Saligheds Fuldkommelse udretter den Hellig Aand dermed, at hand igienføder os i Daaben, hvor vi tages i Forliig med GUD, oplyser os, virker Bodfærdighed, Troen, og Længsel efter gode Gierninger i os, og saaledes leeder hand os til de Helliges Samfund her i Livet, som er den sande Christen Kirke, og naar vi heden fare, samler hand

os

os til den seyerrige Kirke i Himmelen, som er det ævige Liv, som der blev talt om i denne Artikkel, hvilken alle Mennisker bør troe og forvente, i hvor meget Ont de end kunde lide i denne Verden; og tage sig vare at bedrøve den Hellig Aand med Vantroe, U-agtsomhed eller onde Gierninger, paa det at de ikke skulle forlore dette Liv, som dem er forhvervet med Guds Søns Blod, og hvor om Guds Aand forsikrer alle dem, som ikke staa hannem imod.

Hvorledes er dette ævige Liv?

Det er en saa u-begribelig og u-udsigelig Salighed, at det ingen syndig Tunge kand udsige, og ingen Tanke indbilde sig, at derved er noget at ligne; thi siger Paulus: **At intet Oye har seet,**
1 Cor. 2. 9. **og intet Ore hort, og det er ey opkommen i nogen Menniskes Hierte, hvad Gud haver bereed dem, som hannem elske.** Og hand som var undrykt i den tredie Himmel, siger: **At**
2 Cor. 12. 4. **hand horte der u-sigelige Ord, som ingen Menniske kand udsige;** Og Peder kalder det en u-udsigelig Glæde.

Og med et Ord at sige: Om denne Her-
ligheds Boelig bliver ikke paa anden
Maade talt, end med de Ord, som den
Hellig Aand selv har lagt i Propheter-
nes og Apostlernes Munde, som er: At
vi skulle see GUD Ansigt til An- 1 Cor.
sigt; Vi skulle blive Englene lige, 13.12.
og liig dannet ved JEsu Christi Matth
ærefulde Legeme; Vi skulle skin- 22.30.
ne som Solen i vor Faders Rige; Phil.3
Der skal ingen Vildfarelse være i For- 21.
standen, men vi skulle kiende, saa som vi Matth
ere kiendte; Men Villien skal blive 13.43.
gandske hellig, og ikke have Lyst til an-
det, end at glæde sig i GUD, og forlyste
sig i hans Herlighed, thi Paulus siger
om Christi Brud, som skal blive hans
seyerrige Christenhed i Himmelen; At
den er herlig, og har ingen Smit- Eph.5.
te eller Rynke, eller noget deslige. 27.
Med et Ord at sige: Om een havde
all Verdslig Medgang, og kunde hver
Dag have alt det som hand vilde ønske
sig, da var det Modgang at reigne i-
mod denne overmaade vigtig Her- 2 Cor.
lighed, hvilket kand fornemmes af dem, 4.17.
som

som have forladt all timelig Rigdom, og taalt de grueligste Plager, i Haab om at nyde den; Thi om Fængslet er saaledes, hvorledes skulle da Riget være?

Hvorledes kand jeg blive deelagtig i denne Salighed?

Paa den Maade, som før er sagt,
1 Joh. 17, 3. at du troer paa GUD, og den hand udsendte JEsum Christum, og lader dig regiere af den Hellig Aand, til at giøre det som Gud i Loven har befalet, saaviit dig mueligt være kand.

Hvorledes kand jeg det giøre, da jeg er tilbøyelig til alt det Onde?

Det kand du giøre med idelig Længsel, og alvorlig ivrig Bøn til GUD,
Joh. 15, 5. thi uden hañem formaar du intet.

Hvorledes skal jeg da bede?

Det lærer dig ingen saa vel, som JEsus, din Frelser, med den Bøn, som hand lærdte sine Disciple at bede med, som du
Luc. 11, 2. kand, og kaldes HERRENS BØN, hvor udi alt det er indsluttet, som vi have fornøden at bede GUD om, baade paa Siælens og Legemens Vegne.

Jeg forstaar ikke denne Bøn, forklar mig den?

Det skal jeg giøre, saaviit som jeg retteligt veed af Guds Ord?

Læs dey da?

Fader vor, du som est i Himmelen, helligt vorde dit Navn, tilkomme dit Rige, skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden, giv os i Dag vort daglige Brød, og forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldener, og leed os ikke i Fristelse, men frelse os fra det Onde.

Udi de tvende foregaaende Parter i den Christelige Lærdom, haver du hørt af Bud-Ordene, hvad du skulle giøre, og af de Tre Troens Artikler, hvad du skalt troe; Men saasom ingen kand fuldkommeligen holde Budordene, formedelst Legemets Skrøbelighed, og Dievelen søger Dag og Nat at stiæle Ordet af vore Hierter, saa at vi ikke skulle troe og blive salige, og der- Luc. 8. 12.
foruden er Verden, som er Satans Tiener, og forretter Satans Tieneste i at fordærve vor Salighed paa alle Maader, med onde Exempler, Svig og Bedragerie; og vores af Synden fordær-

vede Natur er henbøyet til alt det Onde, da er det viſt, at vi ingenlunde kunde giøre denne ſaa ſterke og trædſke U-ven nogen Modſtand, uden vi faaer Kraft af det Høye, formedelſt JEſum Chriſtum, ſom haver overvundet Verden, og dømt og udkaſtet Verdens Førſte, thi er det os fornøden og u-miſteligt ſtedſe i Bønnen at trettes med Gud, at hand vil være kraftig i vor Skrøbelighed, ſaa at vi kunde giøre Modſtand, og beholde Seyer; Men ſaaſom et hvert Menniſke ikke betænker, hvor u-miſtelig Bønnen er, ſaa vil jeg med faae Ord viiſe, hvad der ſkal ſkærpe os til at bruge den flittelig.

Siig mig, hvad er da det Fornemmeſte?

1. Det eene haver jeg alt ſagt i den næſte Artikkel, ſom er, at det er u-mueligt at imodſtaa Dievelen, Kiødet og Verden, uden Bønnen. 2. Det andet er, at GUD har ſelv befalt at bede ſig, ſom mange Steder udi Skriften kand læſes, thi at bede, det er, at paakalde Guds Navn; og derfore er Bønnen en Artikkel af den Guds Navns Dyrkelſe, ſom os er befalet i den førſte Tavle i Budordene, ſaa at den ſom forſømmer

den, hand synder storlig derimod, og det tvert imod sig selv; thi hand berøver sig de herlige Gaver, som Gud ellers skulle forleene hannem: Derfore skal du ikke lade nogen Ting forhindre dig fra at bede, og ikke dine egne Synder, i hvor store de end ere; thi hand haver befalet alle at tilbede sig, og sagt uden Forskiæl, at hvem der kommer til hannem, Joh. 6.
den vil hand ikke udkaste fra sig: 37.
Og du kand ikke komme til hannem uden med en ydmyg og bodfærdig Bøn: Og dis syndigere som du finder dig at være, dis meere haver du fornøden at bede: Thi hos hannem alleene er Syndernes Forladelse, hvor om endog alle Helli- Psalm.
ge have fornøden at bede ham. 3. 6.
Peder og Paulus vare meget helligere end du, men Guds Bud ere lige saa hellige for dig, som for dem; Og Gud anseer ikke Menniskens Hellighed i Bønnen, men sine Bud og Christi Fortieneste, i hvis Navn baade de Retfærdige og Syndige maa bede, om de skulle blive bønhørte; derfore skal du ikke agte din Bøn ringe, naar den kommer af et tro Hierte og en brændende Aand, ikke for-

medelst nogen din Fortieneste, thi den er ingen her udi, meere end naar du giør Almisse eller andre gode Gierninger, som Gud haver befalet, men fordi at Gud haver befalet dig at bede og dyrke hannem med Bønnen, som disse Davids
Psal. Ord klarlig vidner: **Paakald mig i**
50.15. **din Nød, og jeg vil bønhøre dig, og du skal priise mig;** derfore maa du forviist vide, at Gud haver ikke befalet dig noget, at det jo bliver dig til Synd, om du det foragter, men til Retfærdighed, om du giør det i Troen, og af Lydighed til GUD; Og om Troen er svag og Aanden ikke saa ivrig som du vilde, da **lad dig nøye med hans Naa-**
2 Cor. **de, hans Kraft fuldkommes i**
12.9. **Skrøbelighed;** Og derforuden siger Paulus os: **At Aanden,** det er den
Rom. 8 **Hellig Aand, kommer vor Skrøbe-**
26. **lighed til Hielp, og beder for os med u-sigelige Suk;** Derfore maa du, i Kraft af dette Budord, frimodig fremkomme for GUD i Christi Fortienestes Navn, til at bede om alt det som du fattes, og ikke er imod Guds Villie,
ikke

ikke tviflende; Thi havde hand ikke Jac. 1.
villet bønhøre dig, da havde hand ikke 6.
befalet dig at bede. 3. Det tredie, som
skal komme os til at bede, er Guds Forjættelse, som hand siger: Paakald mig Psal.
i Nødens Tid, og jeg skal frelse dig, 50. 1.
og Nødens Tid er hver Dag; Thi vi
ere aldrig sikkere for vore U-venner, og Matth
Christus siger: Beder, og I skulle 8. 7.
faae. Slige Forjættelser ere uden Ende i den Hellige Skrift: Skulle jeg da saaledes hade mig selv og min Siæl, at jeg ikke skulle legge all Fliid paa, at bede hannem om, det som jeg har behov, baade i Aandelige og Legemlige Maade, som jeg veed, at der er saa mægtig, at hand kand give mig alle Ting, saa viis, at hand veed, hvad mig er best, saa tryg i sine Ord, at før skulle Himmel og Jord forgaae, end et Ord skulle slaa feyl; thi hand er tro, hand kand ikke nægte sig selv, og hand er saa riig af Godhed, at hand haver lovet, at hvad jeg beder Joh.
om, det vil hand bønhøre. Troer 16. 23.
du nu ikke disse Guds Forjættelser, da maa du være forsikret paa, at ligesom

at du giør stor Synd i det, at du ikke beder, saa giør du hannem endnu større U-ret i det, at du ikke troer det som hand har lovet, saasom hand siger, at hand vil bønhøre dig, og du tillegger hannem Løgn med din Vantroe.

Nu veed jeg ikke, hvorledes jeg skal bede, som jeg før sagde dig?

Jeg haver og før sagt dig, at ingen lærer dig det saa vel som Christus, i HErrens Bøn, og det maa meest styrke dig i Troen om Bønhørelse, at hand forud haver lagt dig Ordene i Munden, hvorledes du skal bede; Saa at naar du læser denne Bøn med god Forstand, og med et Hierte som troer, og Lydighed imod GUD, da kand din Samvittighed aldrig tvifle om, at du jo haver rettelig bedet; Den som vil bede, hand skal vide, hvem hand beder, det er sagt med disse Ord: Fader vor, du som est i Himmelen. Hand skal kiende sin Nød og Angist, og sin Tarf i det, som hand beder om, saa at hand kand blive ivrig i Bønnen; thi ingen beder for Alvor, som ikke kiender, hvor meget det er ham angelegen, som hand beder om; Men paa alt dette paamin-

minder dig HErrens Bon, og du har ingen anden Lære-Mester fornøden, til at bede ydmygelig, end den, om du den ret betragter. Den som vil bede om noget, bor nævne den Ting, som hand beder om; Thi i hvor vel at GUD best veed, hvad vi have fornøden, saa vil hand dog lade sig dyrke dermed, at vi kiende vor Nød, ellers kiende vi hannem ikke for vor Nødhielper, og at vi nævne det som os brister, ellers give vi ikke vor Tarv tilkiende.

Saasom jeg har vel fornoden at forstaa denne Bon, saa beder jeg dig, at forklare mig den?

Jeg vil først tale om Fortalen, som lyder saaledes: **Fader vor, du som est i Himmelen.**

Hvad er der at betragte i disse Ord?

Først, at dette Ord, **Fader**, bemærker den heele Guddoms Tre-Eenighed, Fader, Søn og Hellig Aand; Saasom det bemærker, Deut.32.v.6. da Moses siger: **Er hand ikke din Fader, som haver bragt dig tilveye, den som giorde og bereede dig;** Og Esaias siger: **Du HErre er vor Fader og vor** Cap.4. 16.

Frelser. Dette Navn tilhører og med rette enhver Guddoms Person i sær: Om Gud Fader siger det sig selv, saasom den HErre JEsus kalder hannem sin Fader; Men Esaias kalder Christum,
Cap. 6. den æVige Fader og Freds Første, og Cap.8.v.18. siger hand under Christi Person: See mig og de Børn,
Hebr. 2. 13. som HERren haver givet mig; Hvilke Ord Paulus udtyder paa Christum: Og om vi ere hans Børn, da siger det sig selv, at hand er vor Fader. Den Hellig Aand er og vor Fader, saasom hand haver igienfød os i Daaben, saa er hand og vor Fader. Denne Betænkning nytter dertil, at naar vi fremkomme for GUD i vor Bede-Sted, da skulle vi staa for den ærefulde og forfærdelig store Guddoms Høyheds Ansigt, som dog er saa naadig, at vil kaldes
Ps. 103 13. vor Fader, og vil være os barmhiertig, ligesom en Fader forbarmer sig over sine Børn, hvilket iblant andet styrker os om Bønhørelsen: Thi om vi, som ere onde, kunde give vore Børn gode Gaver, hvorfore skulle den

den Himmelske Fader ikke give dem den Hellig Aand, som bede ham derom: Og om hand vil give os den Hellig Aand, fordi at hand er vor Fader, hvorfor skulle hand da ikke give os alle Ting med hannem. Med et Ord at sige; Eftersom hand haver befalet os at kalde Gud Fader i Bønen, da er det vist, at hand vil forsørge os baade aandelig og legemlig, saa længe vi ere hans Born, og ikke med Ulydighed og Haardnakkenhed bryde os denne Børne-Ret fra, ligesom en Fader forsørger det Barn, som hand kiender sig ved, og om vi med dette trøstelige Fader Navn ikkun sukkede til den første Person i Guddommen, saa falder det dog hen paa det samme Sted; thi Faderen og Sønnen er et, og den Hellig Aand udgaar fra dem begge, og disse Tre ere Et, som Johannes vidner; Saa at den, som tilbeder Faderen, hand tilbeder Sønnen og den Hellig Aand: Dog skal du altid, naar du beder med denne Bøn, lade dine Tanker være til alle Tre; Du kand ey heller andet, thi hvorleds vil du komme frem for GUD, uden i JEsu Navn, som haver sagt: Hvad I

Joh. 11. 30.

1 Joh. 3. 7.

Joh. 16.23. bede Faderen om i mit Navn, det skal hand give eder; og hvorledes vil du værdelig bede, uden den Hellig Aand
Rom. 8.26. styrker din Skrøbelighed, og beder for dig med u sigelig Suk, som Paulus siger, saasom ingen kand
1 Cor. 12.3. kalde JEsum en HErre, uden ved den Hellig Aand, det er, at kiende hannem for sin HErre, som har skabt, igienløst og frelst hannem, saa at hand i hans Navn kand ved Arvedeelens Pant, det er Guds Sons Aand, kaldes
Rom. 8.15. Abba, det er Fader. Vilde mand dette betragte, saa skulde ikke saa mange hastig og uden Agtsomhed læse HErrens Bøn, og giøre den beste Guds Tieneste, som er Bønnen, til en forskrækkelig stor Synd, formedelst U-agtsomhed og forfængelige Tanker.

Hvorfor siges i denne Artikkel: Fader vor?

Dette lidet Ord, Vor, er ikke sat her forgiæves; Thi 1. paaminder det os om den Christen Kiærlighed, som ikke lidet udviiser sig derudi, at naar jeg beder for mig, da beder jeg og for alle andre, ikke alleeneste Venner og Slægt, men end-

end og for mine U-venner, og er denne Erindring nodvendig; Thi jeg maa vide at jeg ikke bliver bønhørt, uden jeg under alle Mennisker af Hiertet alt det, som jeg beder for mig selv i denne Bøn, og derfore staar der siden i Bønnen: Giv os i Dag vort daglige Brød; Forlad os vor Skyld, leed os ikke i Fristelse, men frels os fra det Onde. Og efterdi at Gud vil, at den heele Christenhed, det er: alle de Helliges Samfund, skal bede i een Aand, saa er Bønnen skikket derefter med dette Ord, Vor; Thi om Gud vil bønhøre To eller Tre, hvorfore skulle hand ikke meget snarere høre den gandske Christen Meenigheds Bønner. I. Denne Bøn læse baade de, som have tient Gud vel, og de andre, som have giort ham meest imod, og dog fortryder deris onde Gierninger; Men dette Ord, Vor, udviiser, at Bønnen er giort for alle, for de Hellige, som saa kaldes imod de andre, paa det de ikke skulle hofmode sig, men for de grove Syndere, paa det at de ikke skulle fortvifle om Guds Naade; thi Bønnen er giort for alle, saasom alle have Guds Naade behov, lige saa vel som alle skulle nyde den, som

Matth. 8. 19. 20.

som gior Bod og ville aflade Synden; Og naar jeg beder for alle, saa beder jeg for mig selv; Men haver jeg noget særdeles at bede for mig selv, enten det er Aandeligt eller Legemligt, da maa jeg saaledes fremføre det for Gud, i hvor vel at det er indsluttet i denne Artikkel.

Hvad betyder disse Ord: Du som est i Himmelen?

De paaminde os at giøre Forskiæl imellem GUD, som er en Fader over alt det som kaldes Børn baade i
Joh. 3. 15. Himmelen og paa Jorden, og Jordiske Fædre; Hvortil Christus selv har givet os Anledning, da hand siger: I
Matth 2. 9. conf. Mal. 1. 6. skulle ingen kalde eders Fader, paa Jorden, thi een er eders Fader, som er i Himmelen. Men dette Ord, Himmelen, betyder ikke den synlige Himmel, som vi see, men det betyder Guds Æres-Throne. Hand er ikke indelukt paa noget Sted, saasom skabte Ting, men hand er allevegne, hand er lige saa vel fuldkommen i det mindste Sands-Korn, som hand opfylder Himmel og Jord. Hand er end og uden for Verden, saa hand kand, om hand vil, giøre utal-

lige Tusende Verdener, foruden denne
Verden; Hand er ikke langt fra Act.17
eenhver af os; thi i hannem leve 27.28.
vi, røres vi, og i hannem ere vi.
Derfore betyder dette: At den vor Fader, som vi bede, hand er allmægtig, alviis, og allevegne nærværende, og regierer alle Ting baade i Himmelen og paa
Jorden, saasom David siger: Vor Psalm.
Gud er i Himmelen, og gior hvad 115.3.
hand vil: Og saasom det Ord, Fader, paaminder os om hans Faderlige Godhed, at hand vil hielpe os, naar vi bede hannem, saa paaminder og disse Ord: Du som est i Himmelen, alle dem, som bede denne Bøn, om hans Allmægtighed og Guddommelig Forsyn, at hand kand hielpe os i alt det, som vi behøve; Thi for hannem er ingen Ting u-muelig, saa og bekiende vi hermed, at ingen veed saa vel hvad os nytter, eller seer saa vel paa vort Beste, som hand.

Haver Christus da indsluttet alt det i denne Bøn, som vi have behov at bede om, saa at vi har ey fleere Bønner behov?

Det er altsammen indsluttet derudi, omendskiønt at det er ikke alt nævnet ved

Nayn.

Navn, HErren siger, forend hand lærde
Matth 6.7. te Disciplene denne Bøn; Naar I bede, da skulle I ikke bruge orkeslø-
se Ord, som Hedninge, thi de mee-
ne, at de blive bønhørte, naar de
bruge mange Ord; Hvor Frelseren
ikke meener lange Bønner; thi baade
hand og hans Disciple vare ofte i Bøn-
nen længe, og hand sagde dem Lignelsen
om Enken og den u-retfærdige Dom-
mer, paa det at de skulle idelig bede, saa-
Cap 18 1. som Lucas siger, men hand meente man-
ge u-nyttige Ord, og Mundbrugen, om
de Ting, som ikke tiener os, og ikke ere
GUD til Ære, hvilke end og de vanvit-
tige Hedninger have givet agt paa, der-
om taler Jacob, sigende: I bede og
Cap. 4. 3. faa ikke, fordi I bede ilde, at I
kunde fordøye det i eders Vellyst;
Og derfore siger Christus: Men I
Matth 6. 9. skulle bede saaledes, det er, paa den
Maade, og om de Ting, som kand hen-
føres til denne Bøn: Hvorudi nævnes
Hoved-Meeningen paa alt det I kunde
bede om; dog skulle vi ingenlunde for-
agte de Bønners Form, som enten ere
udi

udi Skriften; thi Frelseren tog selv sin sidste Bøn af den 31. Davids Psalme; eller dem som ere sammensat af viise og gudfrygtige Mænd, til at bede Morgen og Aften, og i adskillige Tilfælde; Thi Johannes lærdte og sine Disciple at bede; Saa ere og de Bønner GUD best behagelige, som vor Nød og Angist tvinger ud af vore Hierter, naar de ere bygte paa Guds Ord. Luc. 11 1.

Den første Bøn lyder saaledes.

Helligt vorde dit Navn.

Hvad bemærker nu dette Ord: Dit Navn, i den første Bøn?

Guds Navn er baade hans Ord og alt det, som derudi læres: Om den Guddommelige Værelse, og Personerne i Guddommen; Om hans Gierninger, og det, som allmindelig kaldes Egenskab, som er, hans Allmægtighed, u-randsagelige Viisdom, Retfærdighed, Godhed, Nærværelse allevegne, hans Barmhiertighed, Taalmodighed, og alt det, som GUD om sig udi Skriften haver aabenbaret, og ville lade Menniskens forstaa, sig til ære, og dem til timelig og ævig Salighed, alt dette forstaaes under det Ord, Guds Navn.

Er ikke Guds Navn helligt i sig selv? hvorfor skal mand da bede, at det maa blive helligt?

Guds Navn er vel helligt i sig selv, som Lutherus siger, saa ingen kand legge noget dertil, eller tage noget derfra: Om heele Verden bespotter Gud, da er hand dog lige hellig, lige salig, og lige ærefuld; Men vi bede i denne Bøn: At det maa vorde helligt iblant os, og helliges af os.

Hvad er det at hellige?

Det er at giøre og holde herligt; Derfore bør du betænke, at vi bede i denne Bøn, at Guds Navn maa helliges paa tvende Maader iblant os, først at hand ville giøre sig selv priselig i os og iblant os: Og for det andet, at vi kunde holde hannem priselig, det er: hædre, love og prise hannem, med Hierte, Mund og Gierninger.

Hvorledes helliger eller lover GUD sig i os, og iblant os?

Det giør hand, ikke alleene, naar hand lader sit Ord prædikes reent og klart; hvorudi vi kunde kiende, hvor herlig, retfærdig, allmægtig og god-riig hand og hans Navn er, og borttager os ikke denne dyrebare Skat, som er det forfærdeligste

ligste Guds Vredes Tegn, som hand selv vidner ved Propheten, da hand siger, at hand vil sende Hunger i Landet, Amos 8. 11.
ikke Hunger af Viin og Brød, men af sit Ord; Men og fornemmelig, naar hand lader sig see at være saaledes, som hand haver aabenbaret sig i sit hellige Ord; Thi saa siger Skriften, at GUD helliger sig og sit Navn, naar hand klarlig lader see, enten Retfærdighed, Magt eller hans Godhed: Da HErren straffede Aarons Børn, Nadab og Abihu, da siger hand; Jeg skal Lev. 10 3.
helliggiøres i dem, som kommer til mig. Og hos Esaiam, efter at hand havde trued Jøderne med sin Vrede, siger hand saaledes: HErren skal op- Cap. 5. 16.
høyes i Dommen, og den Hellige skal helliggiøres i Retfærdighed, og hos Ezechielem siger hand om sin Godhed imod Juda: Ikke for eders Cap 36
skyld, men for mit hellige Navns 22. 23.
skyld, vil jeg det giøre, at Folket skal vide, at jeg er HErren, naar jeg bliver helliget i eder, ved dem.
L For

For det tredie helliger GUD sig selv i os, naar hand virker Helligheden i os, ikke alleene med at tilreigne os Christi Fortieneste, hvorved vi alle reignes hellige, naar vi troe, at Synderne blive os derved forladne: Men endog virker hand i os et helligt Levnet, gudelige Tanker og Bevægelser i Hiertet, hvoraf de Ord og Gierninger fremkomme, som ere Gud behagelige, af dem, som ere i hans Venskab, omendskiønt de ere u-fuldkomne; Og det giør hand ved den Hellig Aand, som os forleenes i Daaben, og saa vedholder og formeerer dette daglig, paa det at hans Navn ikke skal blive u-reent og vanhelliget i os og iblant os.

Hvorledes kunde vi Mennisker hellige GUDs Navn?

Det skeer paa tvende Maader: Først naar vi imodtage og samtykke den sande og reene Guds Ords Kundskab, saasom den er aabenbaret i Skriften, og der ud-af rettelig uddragen og os sat af Guds Ords Tienere, som bør underviise os i Ordet, og ikke alleene annamme den, og troe alt det, som der udi af GUD bliver sagt, men endog bevare det i gode og frugtbare Hierter, elske og holde det i

Agt

Agt frem for Alting, og tragte efter dagelig at tilvoxe i Guds Kundskab, og det kaldes, at hellige GUD i sine Hierter, saasom Peder os befaler i hans første Epistel, og derforuden stille vort Levnet efter det, som vi høre og troe, det er: At vi tragte efter det, som GUD haver befalet i Budordene, af yderste Formue, og skye det, som hand haver forbudet, og det kalder Paulus, at prise GUD i sine Legemer og sine Siæle, som er det samme, som at hellige hannem; Saa at vi, med et Christeligt Levnet, kunde lede andre til at prise GUD, efter Frelserens Befaling, da hand siger: Saa lader eders Lys skinne for Menniskken, at de kunde see eders gode Gierninger, og prise eders Fader, som er i Himmelen.

Cap. 3, 15.

Matth. 5, 16.

Hvorledes kunde vi vanhellige Guds Navn som er saa helligt i sig selv?

Det sees klarlig af det som før er sagt om Helliggelsen, thi det andet strider der tvert imod. Guds Navn vanhelliges: 1. Naar hans Navn misbruges med Eeder og Banden, Troldom, eller paa anden forfængelig Maade, som du vi-

dere kand see i Forklaringen over det andet Bud. 2. Naar de, som kaldes Christne, og skal kaldes Guds Folk, leve tvert imod Guds Bud, værre end Hedninger, foragte hans Ord og Prædiken, ere Forældrene, Præsterne og Øvrigheden u-lydige, Hævngierige, U-dydige, Gierige, Bagtalere, og øve sig i slige Synder; thi af sligt ugudeligt Væsen, tage de Vantroe sig Anleedning til at laste Guds Navn, og meene, at hand har ikke Mishag i sit Folkes Levnet; Thi siger Paulus til Joderne i Rom (de som rosede sig af Loven, og lærdte andre at leve derefter, men selv vanærede de Gud med Lovens Overtrædelse) **at for deres**
Rom. 2, 23, 24. **skyld bliver Guds Navn bespottet iblant Hedningene;** Derfore befaler hand og Tienere, som havde taget imod Christendommen, men vare dog under Hedningernes Aag, **at de skulle holde sig deres egne Herrer un-**
Tit. 2, 9. 10. **derdanige, paa det at Guds Navn og Lærdom ikke skulle bespottes.** 3. Bliver Guds Navn vanhelliget, naar mand har vrange Meeninger om

Gud

Gud og hans Navns Dyrkelse, tvert imod det som hand haver aabenbaret os i Skriften, og gior det i hans Navn, og bruger hans Ord vrangt der til, hvilket er den største U-ret, og grueligste Foragt imod Gud. Dette giøre alle vildfarende Folk, og de som omgaaes med vrange Lærdomme.

Du sagde i Fortalens Forklaring, at HErrens Bøn paamindede os om alt det vi havde nødig at bede om, hvorledes paaminder nu denne Artikkel mig derom?

Det skeer paa den Maade, at naar du betænker ved dig selv, at du daglig vanhelliger Guds Navn, med Hierte, Tunge og Gierninger; thi hvo kand sige: Mit Hierte er reent; Eller hvo er den, som ikke raser med sin Tunge, eller vanærer Guds Navn med alt det, som hand har at giøre; da finder du med det samme, at du haver fortørnet GUD, og fortient Helvedes Pine, om Gud ville tilreigne dig Synden, men hand tilreigner den alle dem, som ikke fortryde den, og ikke sætter sig for at forbedre sit Levnet. Sig mig, synes dig da ikke, at du haver fuldkommen fornøden at bede, at Guds Navn fremdeles maa helliges i

Prov. 26, 9.

dig, ligesom før er sagt; thi uden hannem kand du intet udrette i dine Poenitentzes eller Fornyelses Sager: Derfore siger Lutherus, at den som beder, at Guds Navn maa blive helliget, hand maa med det samme bekiende, at Guds Navn endda nogenledes bliver vanhelliget i sig; thi intet dødeligt Menniske kand hellige det tilbørligt: Derfore siger Cyprianus, som var een af de helligste Lærefædre i Christenheden: Vi have daglig Helliggiørelse fornøden, paa det at vi, som daglig synde, kunde reense vore Synder med daglig Helliggiørelse. Denne Helliggiørelse skeer med Poenitentze og sand Troe, hvor om vi bede i denne Bøn; Og seer du her, hvorledes denne Artikkel erindrer dig om din Tarf. For det andet, om du est en Christen, og vil nyde noget med Bønnen af GUD, da bør du med samme bede hannem af Hiertet for alle Mennisker, Venner og U-venner, Gudfrygtige saa vel som Ugudelige; thi du veed ikke Guds Raad, at hand kunde give dem Bedring til Omvendelse, som dig synes meest u-lige dertil; Og omendskiont at hand alleene veed, hvad hand vil giore, saa elsker hand

dog

dog din Kiærlighed, i det at du beder for alle, og den Retfærdiges Bøn formaaer meget, naar den er alvorlig, siger Jacob. Gud give mand vilde derefter være alvorlige, flittige og eendrægtige i Bønnen; Med et Ord at sige: Christus er død for alle, hvorfore skulle du da ikke bede for alle. Nu veed mand hvor fuld Verden er, ikke alleene af falsk Lærdom, men og af ugudelige Mennisker, som ingenlunde leve efter det som de troe, og dog ere de fleere, som baade ere vantroe og fare frem i alle Misgierninger, som Tyrker og Hedninger: Haver du nu nogen Medynk over denne Menniskens Forblindelse, (som ere af samme Natur som du) da skal denne Bøn paaminde dig at bede for dem, at Guds Navn maatte helliges i dem, paa den Maade som før er sagt. Cap. 5. 16.

Bør jeg bede for Guds Navns og den Christen Kirkes U-venner?

Du bør vel bede imod dem, at deres onde Forsæt ikke maa lykkes dem i at nedtrykke Guds Christenhed og den sande Lærdom; Men du skal bede for dem, at Gud vilde omvende dem til Sandhe-

dens Bekiendelse, og give dem Bedring
til Omvendelse; Thi det er skeed ved
Guds Naade, at Guds Meenigheds Forfølgere
Act. 6. 7. ere gangne Christo tilhaande,
saasom Præsterne der forfuldte hannem,
men troede dog siden paa hannem,
hvor om Paulus er det klareste Exempel,
Act. 9. 20. som i Begyndelsen forfulte Guds
Meenighed, men blev siden Christi Apostel:
Derfore befaler hand og at bede
for Keyser Nero, som var deres grummeste
Fiende, som tr oede paa Christum.

Forklar mig den anden Bøn,

Tilkomme dit Rige.

Hvad er Guds Rige?

Guds Rige kand betragtes paa tvende
Maader: Først hans Allmagtes Rige,
det er den Magt, hvormed hand styrer
og raader alle Ting i Himmelen
og paa Jorden, hvor om David taler:
Psal. 103.19 **HErren haver stadfæstet sit Sæde
i Himmelen, og hans Rige raader
over alt**, og paa et andet Sted.
Psal. 145.13 **Dit Rige er et ævindeligt Rige.**
Dette Rige er ikke saa meent i denne
Bøn; Thi Guds Magtes Rige er saa
riigt og har saa stor Magt over alle Creatur,

atur, at ingen Magt kand staa derimod, og hand regierer enten der bliver bedet der om eller ey: Dog bede vi der om, at vi med største Ydmyghed maa kiende hans guddommelige Forsyn og Almagt, som regierer alt, paa det vi ikke skulle forlade os paa os selv, eller tilreigne vor Magt eller Forsigtighed nogen Ting; Saa og at hand vil lade see sin Magt imod sine U-venner, som legge Vind paa at nedbryde hans Naades Rige i den Christen Kirke. For det andet, hans Naades Rige, hvilket er særdelis i de Ret-Troende, det er, i den sande Christen Kirke, hvilket hand regierer med sin Hellig Aand, som er tilhobeføyet med Ordet og Sacramenterne; Hvorom Frelseren taler, da hand svarede dem, som spurdte hannem ad, naar Guds Rige kommer, med disse Ord: **Guds Rige kommer ikke saa, at mand kand udvortes tage derpaa, thi see, Guds Rige er inden i eder;** det er, Guds Rige kommer ikke med stor Bulder og Overdaadighed, saasom et Verdslig Rige, men det er bereed i Menniskens Hierter ved den Hellig Aands Indblæ-

Luc.17 20.21.

sende og Gierninger, og Paulus siger:
Rom. Guds Rige er hverken Mad eller
14. 17. Drikke, men Retfærdighed, Fred og Glæde i den Hellig Aand. For det tredie Guds Æres Rige, hvilket ikkun de Rettroende og Udvalde skulle nyde, naar de regnere med Christo, og blive med hannem evindelig. Om disse tvende sidste bede vi særdeles i denne Post af HErrens Bøn.

Hvorledes kommer Guds Naades Rige til os?

Det skeer, naar GUD giver os sin Hellig Aand, som saaledes bereeder vore Hierter, at vi kunde fatte Guds Ord, og troe det, og tilbydes os alt det i Ordet, som Christus, saasom Retfærdighedens Konge, haver os forhvervet. For det andet: Naar den Hellig Aand arbeyder i vore Hierter, saa at det som Christus haver os forhvervet, bliver kraftig i os, saa at vi lade os regiere af hannem, og ikke alleene ved Troen annamme den Retfærdighed, som er gyldig for Gud, og derover blive qvitte og fri fra all Skyld, men end og blive fornyede i vore Tanker, til at tiene Retfærdigheden, saa at Synden skal ikke reg-

regnere i vore dødelige Legemer. Rom.6 12.
For det tredie, naar den Hellig Aands
Gierning henfalder til andre, som ikke
endda ere i Guds Naades Rige, det ere
alle de, som ikke frygte Gud, og ikke ret-
telig troe paa hannem, og leve i Synder
og Ondskab. For det fierde, naar disse
den Hellig Aands herlige Gaver og
Gierninger vedholde og tiltage med og
i os daglig, saa at Guds Rige forøges
og styrkes hos os, men Dievelens Rige
(som bestaar i Vantroe og et ont Lev-
net) nedbrydes, saa at hand ikke faar
Overhaand over os, men at vi, ikke allee-
ne blive De Helliges Medborgere Eph.2.
og Guds Huus-egne, men end og 19.
blive, det er, staa faste udi hans Tieneste;
Derfore siger Cyprianus, at vi have for-
nøden idelig at bede, paa det at vi ikke
skulle miste Himmerig. Men hvad
Guds Æres Rige angaar, da bede vi i
denne Bøn, at Gud ville borttage alle
Forhindringer, som kunde bøye os der-
fra, og om en daglig Forbereedelse til en
salig Død og den yderste Dag, saa at vi 1 Thes.
kunde blive værdige til Guds Ri- 1. 5.
ge, og stedse bereedte, og saaledes med Luc.13
40.
glad

glad Hue forvente vor Forandrings Tid, paa det vi maatte regnere ævindelig med Christo.

Hvorledes paaminder denne Bøn mig om hvad jeg har fornøden?

Den paaminder dig ikke alleene om din, men og om alle deres Nødtørft, som du skal bede for; Men hvad dig selv angaar, da er det vist, at uden du finder Guds Rige inde hos dig, det er, den Hellig Aands Rørelser, som arbeyder Troen og dens Frugter udi dig, det er, et Christeligt Levnet, da est du ikke et Guds Barn, men Dievelens; Og du veed ikke naar Døden borttager dig: Est du da i Guds Rige, da er der dig bereed Boelig med hannem i hans Æres Rige; Men est du i Dievelens Rige, da skal du faa Lod med hannem og alle hans Engle, i den ævige Helvedes Baal. Betragte dette vel, og da skal du intet videre spørge, hvorledes denne Bøn paaminder dig om din Nødtørft.

Forklar mig den tredie Bøn,

Skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden.

Du skal først agte, at dette Ord, Skee, be-

betyder her ikke alleene et slags Ønske, saasom naar mand ønsker een noget got, men en ydmyg Bøn og Suk til GUD, med største Underdanighed, saasom da Frelseren sagde: **Dog ikke min, men skee din Villie:** Med hvilken Bøn og Suk Gud bliver eenfoldig og ydmygelig beden, at saasom vi ere blevne deelagtige i Evangelio, have vi annammet den Hellig Aand, som os meddeeler det Liggendefæ, som os tilbydes i Evangelio, at formedelst hans Arbeyde maatte det og skee, og fuldbyrdes i os, som GUD haver tilbereed; Saa og det, som vi paa vor Side bør at giøre der til.

Matth 2.39. Act.21 14.

Hvorledes er denne Guds Villie, som her tales om i denne Artikkel?

Guds Villie er vel i sig selv ikke uden een; Thi i GUD er ingen Forandring, eller **Forvendelses Skygge**, siger Jacob, dog kunde vi indbilde os Guds Villie paa tvende Maader, saasom vor Menniskelig Fornuft kand ikke begribe det anderledes, derfore sige vi, at den eene Guds Villie er denne, naar hand selv vil giøre noget; Den anden, naar hand

Cap.1. 17.

hand vil at noget af os skal giøres eller lades. Den første er og paa tvende Maader: Først, naar Gud vil en Ting endelig og absolut, som Mennisken er aldeles ikke medarbeydende udi: Denne Guds Villie kand ingen Kraft staa imod, som David vidner: Hand giør
Psal. 115, 3. hvad hand vil i Himmelen og paa Jorden, og Paulus siger: Hvo skal
Rom. 9, 19. staa imod hans Villie, og hos Esaiam: Mit Raad skal staa, og all
Cap. 46, 11. min Villie skal skee. Og for det andet, naar GUD vil en Ting med For-Ord og Vilkor, hvilket, naar det ikke bliver opfyldt, da vil Gud ogsaa ikke det, som hand ville at med dette Vilkor skulle skee; For Exempel; GUD vil, at alle Mennisker skulle blive salige ved Troen; Men denne Guds Ville kand Menni-sken hindre med Vantroen, saa at mangen fortabes; Men om hand efterfølger, det er at forstaa, naar Vilkorene holdes, da skeer det alt, som hand saaledes vil. For Exempel: At den som
Matth 10, 22. troer og bliver bestandig indtil Enden, hand skal blive salig. Den

an-

anden Guds Villie, som i Begyndelsen af denne Artikkel blev talt om, bestaar i det som Gud haver befalet, og forbudet, at vi skulle giøre, enten i Loven eller Evangelio; det kalder Paulus **Guds gode, behagelige og fuldkommen Villie**; Saa bede vi her, at GUD med sin Aand ville regiere os til at giøre sin Villie, men hindre Dievelens, Kiødets og Verdens Villie. Rom. 12.2.

Hvad nytter det mig at vide denne Forskiæl paa Guds Villie?

Det nytter dig til, at du kand vide, hvilken Guds Villie det er, som du beder om at skulle skee; Thi du bør forstaa hvad du beder om.

Hvor om beder mand da i denne Bøn?

Ikke derom, at Guds absolute Villie skal skee, hvilken hand endelig vil lade skee, i hvad som enhver siger eller beder, thi er det ufornøden at bede derom: Men i alt andet bede vi at Guds Villie maa skee, og siger Skriften os med faae Ord, hvilken der er Guds Villie, som os er nødvendigst at bede om; Saa siger HErren hos Ezech. 33. Cap. v. 11. **Jeg vil at Synderen skal omvende sig;**

Der-

Derfore bede vi denne Bøn, at GUD ved sin Hellig Aand ville virke en sand Poenitentze i os, lære at kiende Synden, og af dens Kundskab og Guds Godhed at faae en sand Anger og Ruelse. Ydermeere siger Skriften: **Det er hans Villie, som mig udsendte, at hver den, som seer Sonnen** (det bemærker her, kiender ham) **og troer paa hannem, haver det ævige Liv.** Derfore bede vi i denne Bøn, at Gud ved sin Aands Kraft ville virke Troen i os paa Christum, at vi ikke alleene maatte kiende hannem, men endog stadelig troe, at Synderne blive os forladne for hans skyld, naar vi fortryde dem af Hiertet.

Joh. 6. 40.

For det tredie, siger Paulus: **At Guds Villie er vor Helliggiørelse,** det er: At vi skulle leve hellige, og stille vor Villie i Tanker, Ord og Gierninger, det meeste muligt er, efter Guds Villie; Thi bede vi her, at GUD ville give os Helliggiørelsens og Igienfødelsens Aand, og formedelst Aanden skabe et reent Hierte i os, og døde Kiødsens Gienstridighed i os, paa det at vi kunde tænke, læn-

1 Tess. 4. 3.

længes efter, tale og giøre det, som er
GUD behageligt, og hans Villie; men
skye og gandske bortkaste Dievelens,
Verdens og Kiødsens Villie, som ere
Synder og Ondskab; paa det at hans
velsignede Villie, som er: At alle Men-
nisker skulle blive salige, ikke skulle
hindres formedelst vor Vantroe. Saa
kiende vi nu og bekiende i denne Bøn, at
vor Villie er gandske svag til at fuldbyr-
de dette, og derfore bede vi, at Guds Vil-
lie maatte styrke os til at fuldbyrde hans
Villie. Men vi bede særdeles i denne
Artikkel, at Guds Villie maa skee os i
alt det, som hannem behager at paaleg-
ge os, i hvad det end kunde være, saa si-
ger Tertullianus: Med disse Ord paa-
minde vi os til Taalmodigheden, og saa-
ledes brugte Frelseren dem, skee din og Matth
ikke min Villie. Det samme er at si- 26.39.
ge om vore kiæreste Venner, derfore
brugte og St. Povels Venner denne
Tale, da hand reyste til Jerusalem, der
at sidde i Fængsel, og lide meget ont, og
de vilde hindre hannem derfra, men
hand vilde ikke lyde dem, da sagde de:
Skee Guds Villie; Og saasom vi be- Act. 21
14.
M de

de GUD om, at hans Villie maa skee, da er det en stor U-retfærdighed for os, at vi ville skyde os fra det, som hand vil lade skee, derfore skulle vi aldrig meene andet, end værdeligt om hans Villie, i hvad som hand lader os lide, og i hvor ont hand lader de Gode lide, og got de
2 Sam Onde, men sige med David: **Hand er**
15.26. **Jehova, giøre hand med mig, som hannem best behager;** men ikkun bede om en hellig Taalmodighed, og sige: Skee din Villie, men ikke søge u-lovlige Middel, som er imod hans Villie.

Som i Himmelen, saa og paa Jorden, hvad er det?

Himmelen bemærker her Guds Æres Rige, hvor de hellige Engle og Udvalde giøre Guds Villie fuldkommeligen.

Er det mueligt, at nogen kand giøre den lige saa fuldkommelig her paa Jorden?

Det er langt fra, at den kand giøres saa fuldkommelig af os, som i Himmelen; Vi bede og ikke derom, thi det var all for stor Dristighed, saasom vi vide, at de Igienføddes Kræfter ere u-fuldkomne i dette Liv; saa ere og vore Kræfter til at fyldestgiøre Loven, u-fuldkomne,

ne, og GUD kand ikke i dette Liv antage dem for fyldest, paa det at Menniskens Brødes Storhed og Christi Fortienestes Overflodighed kand sees deraf. Men dette Ord: Saasom, bemærker ikke her, saa fuldkommelig, men deslige; Og at den stridende Guds Christenhed her paa Jorden, maa blive den anden liig, som er der oppe, udi at giøre Guds Villie: Det samme Ord staar her videre frem i Bønnen: Forlad os vor Skyld, saasom vi forlade vore Skyldener, da mand veed dog vel, at Menniskеn kand aldrig saa fuldkommelig forlade, som GUD, men hand kand være hannem liig derudi; Saa og siger Christus: **Værer barmhiertige, ligesom eders Fader er barmhiertig**, og ere vi syndige Mennisker dog langt fra at kunde være lige saa barmhiertige som Gud; Derfore bemærker dette en Lignelse, og ikke en Lighed. Luc. 6. 36.

Hvorledes kand jeg see min Nødtorft i denne Bøn?

Ikke uden deraf, at om GUD ikke vilde at du skulle blive salig, og om den Hellig Aand ey virkede Villien i dig til at

troe, og giøre det Gud vil, da blev du det aldrig, men ævig fordømt; Thi om ikke Verdens, Kiødets og Dievelens Villie blev hindret ved hans Villie, da blev hverken Guds Navn helliget iblant os, ey heller kom hans Rige til os. Deraf seer du, hvorledes du har fornøden at bede, at Guds Villie maa skee.

Sig mig noget af den Fierde Bøn.

Giv os i Dag vort daglige Brød.

Hvad betyder Brød her?

Det betyder ikke alleene all den Mad og Drikke, som Gud opholder Legemet med, som mange Stæder kand sees i
Cap. 52.33. Skriften, og iblant andre hos Jeremia, hvor der siges: At Kong Joachim havde ædet Brød ved Kong Evid Merodachs Bord, hvor der var fleere Ting, end et Brød; Men det bemærker, som Lutherus siger: Alt det som giøres behov til dette Livs Næring, det er, alt det som dertil tiener og duer, at vi maa med Fred og Glæde nyde dette Liv, uden hvilket vi have liden Nytte af det, som Gud os giver, og vort Brød bliver til Bedrø-
Psalm. 127.2. velsens Brød, som David siger, og

vi æde, og blive dog ikke mætte; Alt dette haver Lutherus opreignet i hans Forklaring over denne Bøn, hvor iblant dette er ikke det ringeste, som efterfolger: En god Hustru, lydige Born, gode Tieneste Folk, god og forstandig Øvrighed, thi hvo som haver u-tro og u-rolige Tieniste-Folk, kand aldrig æde sit Brød med Glæde; Item god og from Øvrighed, hvor i Landets Velfærd bestaar; Thi hvor der er u-agtsom Øvrighed, der kand mand aldrig være i Fred for onde Mennisker, og maa mand æde sit Brød med Frygt; Og hvor der er egennyttig og u-retfærdig Øvrighed, der veed mand ikke naar Brødet bliver taget af Munden, og kand mand da aldrig æde det med Fred. Og omendskiønt at det kommer een underligt for, at kalde sligt det daglige Brød, saa ere dog slige Ordsprog almindelige i Skriften, som siger saaledes: **Frygter eder ikke for Folket, som ere i Landet, thi vi ville æde dem op ligesom Brød.** (Num: 3.19.) Heraf seer mand, at alt sligt er indsluttet under daglig Brøds Navn, saa at det kaldes alt daglig Brød, som styrker os til

at erhverve vor Næring, og nyde den med glad Hue.

Hvad bemærker det Ord: Vort, naar det er vort, hvorfore bede vi da at. give os det?

Det kaldes Vort, fordi Gud haver os det uddeelt, men ikke fordi at vi med vor Fliid og Omsorg have det alleene forhvervet, i hvor vel at vi bør at legge den dertil, efter den gammel Lov:
Gen. 3. 19. I dit Ansigtes Sveed skal du æde dit Brod, og ligesom en Betler selv binder for sin Pose, hvad hannem gives af dem der ere rigere end hand, saa bør vi og bruge vor Arbeyde og Fliid til at tage imod Guds Velsignelse, som oplukker sin milde Haand, og mætter alle levende Creatur, og annammer saa meget, som os bliver tillagt; det er, saa meget, som vi med vor ærlig Arbeyd kunde faa, efter enhvers Handtering og Vilkor. For det andet, erindrer dette Ord, Vort, os om, at det er vort eget Brød, som vi æde, det er: At det vi faar er vel faaed, og ikke taget fra vor Næste, enten med Vold, eller Svig og Bedrægerie, som fornemmelig skeer i Kiøb og Sal; eller

eller og med Svalg og Lediggang, naar nogen ved Uskikkelighed eller Ledighed gior sig til Betler, saa at hand maa gaa om at betle, og æder sit Brød i andres Ansigtes Sved, hvorom Paulus taler, sigende: **Vi høre, at nogle om-gaaes iblant eder u-skikkeligen, som arbeyde ikke, men drive u-fornø-den Handel, men saadanne byde vi, og formane, formedelst vor HErre JEsum Christum, at de arbeyde med Stilhed, og æde de-res eget Brød.** 2 Tess. 2, 11. 12. Her taler Apostelen om friske og føre Betlere, og Landløbe-re. For det sidste, erindrer dette Ord, Vort, os om Guds Befaling, at med-deele den Nødtørftige det, som vi kunde miste, thi her staar Vort, og ikke Mit; Thi det som GUD har givet dig i Hæn-der, er ikke dit alleene, men end og deres som have det fornøden, og er du pligtig at meddeele dem det, som du, uden din Tarf, kand miste; Saa siger Johannes den Døbere: **Den som haver to Kiort-le, hand deele med den, som ikke** Luc. 3 11.

haver, og hvo som haver Mad, giøre sig ligesaa.

Hvad er det: I Dag? maa mand ikke bede Gud, at hand sorger for mig fremdeles?

Christus siger vel, du skalt ikke sorge for den Dag, som kommer i Morgen, dog er det ret, at bede GUD at sorge for sig saa længe mand lever; men dette Ord, I Dag, bemærker ikke paa dette Sted, den Dag som nu er, men hver
Cap. 11
3. Dag, saasom Lucas haver det forklaret, da hand skriver denne Bøn: Ellers erindrer dette Ord os om Guds Godhed, som opholder os hver Dag og Time, thi om hand det ikke giorde, da kunde vi ikke leve et Øyeblik. For det andet, om vores Elendighed og foranderlige Væsen, thi om vi havde heele Huuse fulde af Alting, saa er det dog forgiæves, uden Gud velsigner det: Og om een vilde sige: Min Siæl, æd og drik, og vær
Luc. 12
19. 20. glad; Da kand Gud snart sige: Du Daare, i denne Nat kræves din Siæl af dig, og hvem skal det tilhøre, som du haver bereedt, hvorfor skulle hand da ikke kunde lade dig blive

blive fattig om Morgenen, som er gandske riig om Aftenen. For det tredie, bør dette erindre os om, at vi ikke skulle være bekymrede for hvad vi skulle æde og drikke, da vi ikke bede uden om hver Dags Ophold, saasom Agur bad: **Giv mig ikke Fattigdom eller Rigdom, men fød mig med mit daglige Brød.** Prov. 30.8.

Hvad er dette Ord: Daglig?

Det er saa meget, som vi have nok af hver Dag, saa længe vi leve; Saa at denne Bøn bemærker, giv os det vi have behov og kunde nøyes med hver Dag.

Om Gud giver os vort Brød daglig, hvorfor har jeg da fornøden at arbeyde?

Du bør ikke forstaa det Ord saaledes, at Christus dermed haver tilladt dig Ledighed, men de Ord erindre os om, at vi ere Betlere for GUD, end og naar vi have allermeest, og arbeyde meest, Ja meget meere end en nogen Betler er for os; Og for det andet, at vi have intet af os selv, og ikke Magt over nogen Smule Mad, uden vi annammer det af Guds rige Haand. Saa og erindrer det os om at takke hannem, som daglig giver

os saa meget Got u-forskyldt, i hvor vel vi hannem daglig fortørne og opirre til Vrede. Men dette, Os, erindre os om, at vi bør og bede for andre, og kand det da ikke vel staa os an, at vi skulle rappe det Brød udaf vor Næstes Mund, som GUD hannem giver, uden vi ville bede GUD at give hannem, paa det at vi kunde have dismeer til at stiæle og røve.

Nu lider Guds Venner ofte Mangel paa alt det som du kalder daglig Brød, hvorledes skal jeg det forstaa?

Giv agt paa denne foreſtaaende Bøn, Skee din Villie: Lader GUD dig lide nogen Mangel, da maa du vide, at det er hans Villie og dig til det beste, og
Matth 4.4. **Menniſken lever ikke alleene af Brød, men af hvert Ord, som gaar igiennem Guds Mund**, og maa jeg kalde det et af dem, at **hand er**
1 Cor. 10.13. **tro, og friſter ingen over ſin Formue**: Derfor, naar du fattes Legemens Ophold, da bør du være af samme Sind, som din Frelser var, **at din Mad**
Joh. 4. 34. **og Drikke skal være at giøre din Faders Villie.**

Nu giver Gud endog de onde Mennisker det dagelige Brød, og dem, som aldrig bede ham derom, eller takke ham derfore, hvad skal jeg sige derom?

Det gior hand derfor: 1. At hand ikke vil forraske den Lov, som hand engang haver givet Naturen, at der ikke skal fattes Sæd eller Høst, saa længe som Jorden varer. Gen. 8. 22. 2. Til at lære sine Børn at giøre dem got, som os giøre imod, saasom: hand lader sin Soel gaa op over den Retfærdige Matth. 5. 45. og U-retfærdige, og regne lige saa vel over Onde som Gode. 3. Til Rom. 2. 4. at leede dem til Pœnitentze, som ere saaledes, med sin Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom; Saa at Skylden ikke skal være hos hannem, men de som ikke ville lade sig befalde denne Guds Godhed, de blive opfødde til Helvedes Ild, saasom andet Slagte-Fæ.

Maa mand ikke bede om Rigdom?

Mand maa vel bede GUD at velsigne vort Arbeyde, Fangst og Forehavende, men jeg veed ingensteds befalt eller til-

tilladt at bede om stor Rigdom, men Agur siger: Giv mig ikke Fattigdom
Prov. 30. 8. eller Rigdom, men fød mig med mit daglige Brød. Og Jacob siger:
Cap. 4. 3. I bede og faa intet, fordi I bede ilde, at I kunde fordøye det i eders Vellyst. Og til dette eller andet værre bruger mand Rigdommen meest i Veden.

Jeg har ikke fornøden at spørge, hvorledes denne Bøn erindrer mig om min Tarf, thi alle ville have deres Ophold?

Det er sandt, Gud give at mand lod sig saa meget være angelegen om Guds Ære og sine Siæles Salighed, som om Legemet, dog skal du vide, at du haver intet til dit Ophöld, uden du faar det af hans Haand, som er alleene riig; Du veed at det du faar, bliver dig ikke til nogen Nytte uden Guds Velsignelse, skulle det da ey være fornøden at bede ham der om? Du veed hvad der forstaaes ved dette Ord, daglig Brød, saasom god og forstandig Øvrighed, Landets Velfærd, Fred, Helbred; Synes dig da ey fornøden at bede derom? Intet af dette kommer af en Hændelse

eller

eller af vor Forsigtighed, men af den allmægtige Guds Regiering, derfor har hand befalet at bede ham derom: Hvad synes dig da? Er det ikke fornøden at anvende all Fliid til at bede Gud der om?

Forklar mig den Femte Bøn?

Forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldener.

Hvad betyder dette Ord: Forlad?

Det betyder gandske at forglemme, ved Jeremiam: Da HErren siger, at hand vil ikke videre ihukomme sit Folkes Synder; Og ved Matthæum betyder det at eftergive Skylden, der staar: Og HErren ynkedes inderlig over Tieneren, og gav ham løs og forlod ham Gielden; Hvilken Udtydning best kommer over-eens med det som vi bede om i denne Bøn. Cap. 31. 31. Cap. 18. 27.

Hvad er det, som her kaldes Skyld?

Det er vore Synder, hvormed vi daglig giore Gud imod, thi det som Matthæus kalder Skyld, kalder Lucas Synder, og er den rette Skyld. 1. Fordi at Loven er ikke alleene en Regel, hvoref- Cap. 11. 4.

ter-

ter vi bør at leve, men saadan en Regel, som forbinder os til at leve fuldkommelig efter det som derudi befales og forbydes, under Helvedes Straf, om der giøres det ringeste derimod, thi
Matth .19. den som opløser, det er, den som bryder, et af disse mindste Bud, skal kaldes den Mindste i Himmerig, det er, hand skal blive skyldig for Guds Dom, og saasom Skyldeneren kastes i Fængsel, saa siger og HErren, i Lignelsen om den u-nyttige Tiener, som grov
Matt. 25, 30. sit Pund i Jorden: Binder Hænder og Fødder paa hannem, og kaster hannem i det yderste Morkhed, der skal være Graad og Tandgnissel, hvilket bør forstaaes saa, at hand ingen Haab haver om Forløsning; thi det er os u-mueligt at betale GUD af os selv, for den mindste Synd, langt mindre for saadan Mangfoldighed, som er større end Sand i Havet. 2. Formedelst den Skyld, som vi synke udi, naar vi enten giøre det, som er forbudet, eller ikke giøre det, som os er befalet, eller det lidet som vi giøre, det giør vi ikke ret eller fuld-

fuldkommen, om det skal confereres med Guds Lov, og maa dette endelig blive en forskrækkelig Summa, saasom vi paa den Maade ikke leve et Øyeblik uden Synd. 3. Formedelst Skyldens Betaling, thi ligesom Skyldeneren ikke kand undflye Brøden og Straffen, uden hand betaler Gielden, eller nogen paa hans Vegne, saa kand vi ey heller blive qvitte, uden Christus betaler for os, saasom vi ikke selv have det vi skulle betale. Men saasom her staar i Bønnen dette Ord, Vor, saa erindrer det os om, hvilke der ere vore Synder, som er alleene dem vi selv bedrive med Tanker, Ord og Gierninger, men endog den, som vi i Adam have bedrevet, og af ham bedrevet, som er den oprindelige Synd; og derforuden fremmede Synder, som vi enten ere Aarsag udi, eller og i hvilke vi paa nogen Maade ere deelagtige udi. 4. Bør dette Ord erindre os om, at bede for andre, endog for vore U-venner, Gud ville forlade dem deres Synder.

Sig mig noget meere herom, hvorledes kand mand blive deelagtig i fremmede Synder?

Paa mange Maader. Naar mand

lokker nogen til Synd, omendskiont mand ikke gior den selv, og giver Anslag dertil, saasom Drab, Tyverie og andet deslige. For det andet, med onde Exempler, naar mand synder andre til Forargelse, omendskiont at mand laste og straffe det paa andre, saa og naar mand lader dem, som os er betroed, see andet end det som got er, baade i Ord og Gierninger. For det tredie, naar roser det som er ilde giort, eller ikke laster det, og naar vi med U-regierlighed give dem, som vi ere satte over, Anledning til at synde. For det sidste, naar mand med U-agtsomhed see igiennem Fingre med dem, som giore ont, og ikke advarer eller
Lev. 19 paaminder sin Broder, naar hand syn-
17. der. I alt dette giore vi andres Synder til vore Synder, og have Lod i
Eph. 5. Morkhedens u-frugtsommelige
11. Gierninger, som Paulus siger.

Bede vi da ikke meere i denne Bon?

Dette er nok; Thi naar vore Synder ere forladne, saa ere vi Guds Venner og kiære Børn, og have ikke noget at qvide for, men kunde sige med Paulo: Hvo er den som anklager Guds

Udvalde, GUD er den som gior retfærdig; Men det er at agte, at vi af Naturen er gandske skiødesløse udi at fortryde Synden, vi bekymre os ey heller om, hvor mange og store de ere, i hvor vel at vi kunde kiende og erindre mange, om vi hver Dag gik i Rette med os selv; Vi slippe dem indtil de ere forglemt, og derover ikke fortryde dem af Hiertet, som vi have forglemt, vi blive ikke kiede af Synden, men synes vel derom, og glæde os deraf at erindre dem; vi roese dem, ligesom Sodoma; vi have ikke Gud for Øyen, eller finde til hans Vrede over Synden, og Synden bliver ikke forladt, uden mand fortryder den af Hiertet, enten i Almindelighed eller Særdeeleshed, og Fortrydelsen nogenledes kommer over-eens dermed: Derfore bede vi og GUD i denne Bøn, at hand ville tage den Skiødesløsheds Aand fra os, at vi ikke skal sove Syndsens Synd, men opvækkes med Lovens Basune, at hand vil borttage vore Steen-Hierter, og give os bløde Hierter til at finde til Synden, begræde den, og faa Kiedhed deraf, og med det samme

Rom 8. 33.

Esa 5. 9.

bede vi, at hand ville styrke os igien med Troen, at vi ikke skulle fortvifle (thi ved Troen faar vi Syndernes Forladelse) og det med saadan Troe, som bær den sande Poenitentzes Frugt, og ikke tillade os at vende om igien til samme Synd, ligesom Hunden til sit Spy, ellers er all deres Synds Forladelse u-nyttig, som er skeed, om vi af Haardnakkenhed og Forsæt bedrive Synden, ligge i den samme Ondskab, eller synes vel om de Synder, som vi eengang have faaed forladt. Og da vi nu bede saa meget i denne Bøn, saa siger det sig selv med hvor stor Andagt og Alvorlighed den bør læses.

Her staar: Saasom vi forlade vore Skyldener, er det muligt at forlade saaledes som GUD forlader?

Ingenlunde: Men vor Forladelse bør være hans Forladelse liig, undtagen at Gud er ikke pligtig at forlade os, uden vi gior Poenitentze, thi hand haver ikke lovet andet: Men vi ere pligtige at forlade dem, som bryder os imod, omendskiønt at de ikke fortryde det, og ikke begiære Forladelse af os: Det viiser Christus os: Vær venlig snart imod din

Mod-

Modstander, den Stund du est endnu med hannem paa Veyen, at Modstanderen skal ikke, maa skee, antvorde Dommeren dig, og Dommeren skal antvorde Tienerен dig, og du skal kastes i Fængsel. Matth 5.25.
Ellers haver den HErre JEsus efter sin Guddommelige Viisdom, tillagt dette endelige Ord i denne Bøn, thi hand vidste hvor tungt det falder os, at tilgive Misgierningerne, og at vi selv kunde dog ikke faa deres Forladelse, uden vi forlade andre, derfore repeterer hand ikkun denne Artikkel, og ingen anden, strax efter HErrens Bøn, i det samme Capitel som den staar, sigende: Thi om I forlade Menniskene deres Fald, da skal eders Himmelske Fader og forlade eder, men forlade I Menniskene ikke deres Fald, da skal og eders Fader ikke forlade eder eders Fald. Matth 6. 14.
Og derfore erindrer denne Bøn os om: 1. At saasom vi ikke kunde leve uden Synd for GUD, saa kunde vi ey heller leve uden at giore hver anden

imod, men hand haver Ret over os alle, saa at for alt det, som os giores imod, er Sagen dis større imod hannem, end imod os, som hand er ypperligere og høyere end hans Creatur. Men om hand vil forlade hver den, som beder hannem af Hiertet, da er det en stor Skam for os, ikke at forlade u-beden, thi det veed jeg, at der er stor Forskiæl imellem GUD og Menniſken. 2. At tæmme vort u-regierlige Kiød, som er saa stridigt til at forlade, da dette viiser os vor egen Farlighed; thi os forlades Synderne ikke, uden vi forlade andre. 3. At ødelegge de Skiæl og Omstændigheder, som Kiød og Blod kunde synes at have til at blive vred og føde Had, dermed, at overveye det vi have giort Gud imod, og saa vor Næstes Forseelse imod os. 4. Er dette en u-brydelig Forsikkring, som Guds Søn haver giort os paa vore Synders Forladelse, thi hand lover dem, som forlader sin Næste, at hans Fader vil tilgive Synderne: Og maa de lidet finde til deres Synder og Guds Vrede over dem, og til Helvedes Pine, som de have fortient, som ikke ville arbeyde paa, at forlade sin Næste, paa det at hand kand

være

være visse paa at have faaed deres Forladelse af Gud: Dog er dette ikke saa at forstaa, at vor Forladelse imod vor Næste, skulle være Anledning til Guds Forladelse imod os; Thi om vi giorde alt det vi burde at giore, da ere vi Luc. 17 10.
dog pligtige at bekiende, at vi ere u-nyttige Tienere: Men det skeer ikkun formedelst hans Forjættelse, som ikke kand slaa feyl, om end Luc. 21 33.
Himmel og Jord forgaar.

Bør jeg da forlade alt det som mig giøres imod, lige saa vel dem som har giort mig meget ondt, som dem der ikke har giort mig meget imod?

Du bør lige vel at forlade begge Deele, thi din Forladelse imod din Næste bør være lige saadan som Guds imod dig, som i Forstningen var et Vredens Barn, da GUD tog dig til Forliig, og siden har ofte brudt hans Venskab fra dig; Derfore staar her det Ord som du spurdte om: Som vi forlade vore Skyldener; Og Gud forlader dig lige saa vel de store Synder som de smaa, hand forlader lige saa vel grove Syndere, som dem der

kaldes Hellige, og med et Ord at sige, alle dine Skyldener, alle dem som du haver noget Klagemaal imod, i hvad Navn de have kunde, dem bør du alle forlade af Hiertet, thi HErren siger;
Mat. 18. Skulle du ikke være barmhiertig
33. over din Medtiener, ligesom jeg forbarmede mig over dig; Derfor staar der og i denne Bøn hos Lucam:
Cap. Thi vi forlade og alle dem, som
11. 4. os ere skyldige. Der undtages ingen, enten hand er riig eller fattig, enten hand har tilforn forskyldt noget got af os eller ey, enten hand er vor Jævnlige eller ringere. Vi skal forlade alle, og bestaar den Forladelse derudi: 1. Ikke at blive vred paa dem som gior os imod. 2. Men saasom det er neppe noget syndigt Menniske mueligt, at være sig selv saa mægtigt, at hand jo tænker paa, naar hannem uden Skyld giøres imod, da er det beste Raad, at ikke føde Vreden længe, men lade den fare saa snart mand kommer til sig selv igien, og aldrig tænke paa at hævne det, som hannem blev giort imod, langt mindre ønske, at Gud skulle hævne det paa dem, men heller

bede

bede, at hand ville forlade dem og omvende dem, enten det hannem behager at leede dem til Poenitentze med sin Godhed, eller Faderlige Ræffelse.

Er det mig da ikke tilladt at klage min Næste for Retten, naar hand gior mig U-ret?

Visselig tillades dig det. Derfore er Retten og Ovrigheden sat af GUD, men det bør skee uden Vrede og Had, om du vil være Guds Ven, men saasom det er Fare, at du kunde synde derudi, og tabe dine Synders Forladelse hos GUD, da er det raadeligt, at du ikke løber til Dommeren for ringe Ting; Men om du nødes dertil, da bør du bede Gud inderlig om, at du intet skal giore af Hævn eller Ondskab.

Meenes der og Penge-Gield i denne Artikkel?

Det er ikke egentlig meent her, thi tillades enhver at fordre sit; Men dog bør agtes, at saasom GUD haver Taalmodighed over dine Synder, saa bør du og være taalmodig imod din Skyldener, om du vil kaldes en ret Christen, og ikke fordre det af hannem, som hand ikke kand betale uden sin store Skade og Ruin, hvorom du nærmere kand see det, som jeg ha-

haver sagt i Forklaringen over det Syvende Bud.

Bliver jeg da ingenlunde bønhørt af GUD, om jeg ikke saaledes forlader, som du nu har sagt?

Ingenlunde, derpaa kand du forsikkre dig. Det tiener dig ikke at bede om nogen Ting, ey heller at annamme HErrens hellige Legeme og Blod, uden du forlader alle dem, som have giort dig imod, det er: At du ikke føder Had til dem i Hiertet, thi Frelseren siger ved
Cap. Marcum: Og naar I staa og be-
11.25. de, da forlade, om I have noget imod nogen, paa det at eders Fader, som er i Himmelen, skal forlade eder eders Fald: Og atter siger hand: Naar du offrer din Gave paa Altaret, og du kommer der ihu, at din Broder haver noget imod dig, saa lad blive din Gave der for Altaret, og gak forst hen
Matth og forliig dig med din Broder,
5.23.
24. og kom siden og offre din Gave. Hvoraf mand kand see, at GUD vil ikke tage imod det Offer, som frembæres med

med vred Hue: Og det, som var Offer i det gamle Testamentes Tider, det er nu de Christnes Bønner og Almisser; Derfore maa du agte begge Deele lige høyt. Og det er ilde, at Menniſken ſkulle fordærve ſaa god en Ting, ſom Bonnen og Almiſſen er, formedelſt Hofmod og Had imod ſin Næſte.

Her ſtaar hos Matthæum: Om din Broder haver noget imod dig, det forſtaar jeg ſaa; Om din Broder haver noget Klagemaal imod dig. Bør jeg da ſøge Forlig med dén, ſom har giort mig imod?

Viſſelig bør du; Thi den ſamme HErre ſiger hos Marcum: Om I have noget imod hver anden; Saa at det er Meeningen: At om du har giort andre imod, da ſkal du fortryde det, og bedre det, ſaa at din Broder bliver ſtillet til Freds; Men har hand giort dig imod, da bør du ikke hævne det. Denne Lov er lige ſaa god for den eene, ſom for den anden, for Guds Dom, i hvor vel at det ſynes u-rimeligt for den ſtolte og hævngierige Verden.

Alt dette forſtaar jeg, men maa jeg da giøre alt andet hvad jeg vil, om jeg ikkun forlader min Næſte?

Det er langt fra: Og tænk ikke at du ville have dette til at forbedre andre Synder med, thi, som før er sagt, da er din Forladelse ikke Aarsag til, at GUD forlader dig, men hans Forjættelse. Du haver hørt, at den som vil have Nytte af den Forladelse, som hand har faaed af Gud for de forbigangne Synder, hand skal fremdeeles leve et nyt Levnet alle sine Lives Dage, det er, at hand lever efter Guds Bud det meeste hannem muligt er; Dog kand hand aldrig giøre Budene fyldest, at du jo har daglig Poenitentze behov: Nu om du tilgiver din Broder hans Synder, da lover Frelseren dig, at hans Himmelske Fader vil forlade dig dine Misgierninger, og end og om dig kunde overkomme store Synder, saa er dog denne Guds Naade ey nogenslags Tilladelse til at synde, men en Trøst for den som haver syndet; Og i hvor vel du lever (da du dog aldrig lever saasom du burde) saa vil Gud dog ikke forlade dig din Feyl, uden du fuldkommen forlader din Næste; Thi den mindste Synd imod Gud er saa meget større, end alt det Onde, som din Broder kunde giøre imod dig, som GUD er

mee-

meere end Menniſken; tænk derfore ikke ved dig ſelv: Jeg vil ſtiæle, jeg vil lyve, jeg vil bedrive Hoer, og forlade dem ſom giøre dislige imod mig, ſaa ſkal jeg blive mine Synder forladne, efter Frelſerens Forjættelſe; Men ſaaledes: Har jeg ſtaalet, har jeg løyet og bedrevet Hoer, og fortryder det af Hiertet, og vil aflade diſſe Synder, og aldrig bedrive dem oftere, da ſkal Gud forlade mig dem, naar jeg beviiſer min Troe ved at forlade min Broder, men ellers ikke. Saa give diſſe Ord ingen Tilladelſe til at ſynde, men forpligte en Synder, ſom giør Omvendelſe, til at forlade dem, ſom hannem have giort imod.

Det ſees da lættelig, hvorledes denne Bon erindrer mig om det, ſom jeg har behov at bede om?

Det ſkulle ſynes dig, naar du betragter, hvor meget du eſt GUD ſkyldig, og hvad du haver fortient med Synden, og derforuden, hvor tungt det falder dig at forlade din Næſte, og hvor meget du taber, om du det ikke giør, ſom er: Guds Naade og dine Synders Forladelſe, og du veed dog ikke, naar Døden kalder dig for Guds Dom; Og hvad Farlighed det er, at døe i ſin Ondſkab, kand mand ſee

paa den skalkagtige Tiener, som HEr-
ren forlod all Gielden: Men hand gik
Matth. hen ud, og greb fat paa sin Med-
18. 23. tiener, og vilde qvæle hannem,
34. derfor blev hand udkastet i det
yderste Morkhed, det bemærker, den
evige Pine.

Nu kommer vi til den siette Bøn,

Leed os ikke i Fristelse.

Forklar mig den, ligesom de andre. Hvad er dette? Leeder GUD nogen i Fristelse, eller paa hvad Maade?

Fristelse er paa tvende Maader: Den
eene til det gode, den anden til det onde.
Cap. 1. Gud frister vel ingen til det onde,
13. siger Jacob, dog frister hand Menni-
sken, hannem til gode, det er: 1. Naar
hand lader ham falde i nogen Modgang,
til at prøve hannem, eller og hand und-
drager sin Hielp udi Modgangen, at
hand dermed skal øve sig og leve i Taal-
modighed; og dermed prøve hans For-
hold paa Guds Vey, Troe, Haab og
Kiærlighed til GUD, Lydigheden og
Standigheden, ikke fordi at Gud har for-
noden at vide hvad der boer i Mennisken;

thi alle Ting ere blotte og aabne Hebr. 4 13.
for hannem. Men paa det at Mennisken kand lære at kiende GUD og sig
selv: GUD derudi; At hand er tro,
og frister ingen over sin Formue; 1 Cor. 10, 13.
Sig selv, derudi, at hand formaar intet
uden GUD: Om denne Fristelse taler
St. Jacob, sigende: Mine Brødre,
agter det for Glæde, at I falde Cap. 1. 2, 12.
udi adskillige Fristelser. Og noget
derefter: Salig er den Mand, som
lider Fristelse, thi naar hand er
bleven prøvet, da skal hand faa
Livsens Krone, hvilken GUD haver lovet dem, som hannem elske.
2. Tilstæder Gud ogsaa at Menisket
fristes, naar hand taaler, at hand fristes
til det onde nogen Tid, af sine Aandelige
U-venner, og det ved samme Maade, som
før er sagt om at prøve Menisket i
Modgang, og derforuden at lære hannem Ydmyghed og Sagtmodighed, at
hand ikke skal ophøye sig over andre, som
ere svage, om hand er selv færdigere end
de, eller ikke formeget forlade sig paa sig
selv:

selv: Om denne Fristelse taler Paulus,
2 Cor. 12, 7. sigende: Og at jeg ikke skal ophøye
mig af de høye Aabenbarelser, da
er mig givet en Pæl i Kiødet, som
skal slaa mig paa Munden. Undertiden
overvinder mand denne Fristelse
formedelst Guds Kraft, som fuldkommes
i Skrøbeligheden, undertiden faar
den Overhaand, og det skeer gierne med
dem, som meget forlade sig paa deres
egen Magt, omendskiønt de ere Guds
2 Sam 24. 1. Børn: Exempel her paa have vi af
David, da Satan fristede hannem til at
Matth 26. 37. 70. tælle Folket, og af Peder, da hand tilstod
at hand vilde gaa i Døden med Christo,
men fornægtede hannem dog kort derefter:
Dette skeer, naar Gud tager sin
Haand fra Menniskenn, og lader ham
raade sig selv; Dog følger der altid efter
slig Fristelse en sand Omvendelse
hos Guds Udvalde, som kand sees af
Davids og Peders Exempel.

Af hvem bliver mand fristed til det Onde?

Af Dievelen, Kiødet og Verden.

Hvorledes frister Dievelen Menniskenn?

Hand er vor skadeligste Fiende; thi
hand

hand frister os ikke alleene med sine Tilskyndelser, men end og bruger vort eget Kiød, det er vor af Synden fordærvede Natur, som er hans Arbeyde, saa og Verden, hvorudi hand regierer imod os: Derfore kaldes hand en Fristere; Om hannem taler Frelseren, da hand sagde til Peder: Satan begiærede eder, at hand maatte sigte eder, som Hvede, men jeg bad for dig, at din Troe skal ikke aflade. Det er u-mueligt at opreigne hans Svig, thi hand er en Tusend Konstner, dog er dette efterfølgende det fornemste: 1. Naar Gud legger os sit Kaars paa, da ophidser hand Kiødet til U-taalmodighed og Fortvivlelse. 2. Lader hand os synes Guds Aag undertiden u-drageligt, u-forskyldt, særdeles og anderledes end andre Menniskers, helst om det er paa mange Maader og med det tungeste, saasom Jobs. 3. Naar hand lader os synes en Ting god, som dog er os for mægtig, og ikke tilhører vort Kald, men kommer os dog til at tage os den paa. 4. Naar hand skiuler vore Forseelser under Dydernes Skin: Saasom Gierigheden under et

a Tess. 3. 5.

Luc. 22. 31.

Skin

Skin af Forsigtighed, hastig Vrede under et Skin af at straffe, ligesom da hand kom Paulo til at forfølge Guds
Act. 22. 4. Christenhed, da hand kalder Hofmod Skikkelighed, Daarlighed en hellig Eenfoldighed, U-skikkelighed og Ødselhed Rigdom, Skiødesløshed og U-agtsomhed kalder hand Frihed og Fornøyelse. 5. Naar hand stiæler Ordet af Menniskens Hierter. 6. Naar hand kommer dem til at forvende Guds Ord, og lære vrang Lærdom, og forvilde Siælene, enten af egen Klogskab, Hastighed eller Myndighed. 7. Naar hand gior Synden forliden for vore Øyen, og pryder det for os for meget, som vi ville giore vel. 8. Naar hand gior Synden saa stor, at mand fortvifler om Guds Naade.

Du hat endnu ikke sagt mig, hvad det er: Leed os ikke udi Fristelse?

Det betyder intet andet, end det, at GUD ville ikke lade os falde i Fristelse. Saaledes haver Lærefæderne Tertullianus og Cyprianus forstaaed det, og ... det almindeligt i Skriften, at den siger, at Gud gior en Ting; naar hand tillader eller lider at det skeer, der siges i

Exo-

Exodi: At Gud forhærdede Pharaos Hierte, da der dog kort tilforn staar, at Pharao selv forhærdede sit Hierte.
Cap. 9. 12.
Cap. 10. 1.
Cap. 8. 15.
Cap. 7. 34.

Hvorledes blive vi fristet af Kiød og Blod?

Det siger ingen bedre end Apostelen Jacob, paa denne Maade: Enhver fristes, naar hand drages og lokkes af sin egen Begiærlighed, derefter naar Begiærligheden haver undfanget, da føder den Synd, men naar Synden er fuldkommen, da føder den Døden. (Cap. 1. 14. 15) Ellers frister Kiødet os i mange Maader: Med Frygt for Menniſken, naar mand skal forrette Guds Tieneste, med Forhaling og U-agtsomhed i vores Saligheds Sager, med U-besindighed og Mistrøstning i Modgangen, U-skikkeligded og Hoffærdighed, naar det gaar efter Ønske, med en Trældomsfuld Skrømterie for dem, som mand venter sig noget got af, og Hofmodighed imod dem, som mindre formaar. Men Dievelen, som best kiender denne hans Behændighed hos enhver,

hver, hand forsømmer ikke at bringe enhver det for, som hand er meest hengiven til, ligesom naar Fange-Mad legges for u-mælende Creature.

Hvad betyder dette Ord: Verden, eller hvorledes frister den os?

Verden bemærker ikke her Himelens og Jordens herlige Bygning og Forarbeyde, som vi seer, men det betyder de Ugudeliges Samqvem, som ikke leedes af Guds Aand, men ere Satans Børn, og leve efter deres Lyster; Om dem taler Jo-
1 Joh. 5.19. hannes saaledes: **At Verden ligger i det Onde.** Den er i mange Maader Guds Børn til Anstød: Først forfølger den dem som høre Gud til, saa at de skulle være vel tilrustede, om de ikke skulle blive leed i Fristelse. For det andet gaar det dem gierne vel i Verden, og hvad de begynde, lykkes dem, end og i Dievelens Navn: Det er ikke en liden Fristelse for Guds Børn, da de af naturlig Skrøbelighed begynde at dømme underlig om Guds Regiering her udover. Der om taler David saaledes: **See, at de Ugudelige leve roligen, og erhverve deres Føde, derfore**
reen-

reenser jeg mit Hierte forgiæves, og toer mine Hænder i Uskyldigheden; Og lidet derefter: Om jeg vilde tænke ved mig, at forstaa det, da skulle det synes forvendt for mine Øyen, indtil jeg gik ind i den stærke Guds Helligdom, og gav agt paa deres Ende, thi du sætter dem paa det Glatte, og kaster dem ned i Fordærvelsen. Herforuden frister Verden Guds Børn med onde Exempler, Tilskyndelser og Raad, hvilket alt Satan fører sig til Nytte, til at raade Guds Folk fra hannem. Psal. 73. v. 12. 13. 16. 18.

Saa som Gud frister Mennisken til det gode, og taaler at vi undertiden fristes til det onde, hvorom bede vi da i denne Bøn?

Vi bede ingenlunde, at GUD ikke ville friste os med Kaars og Modgang; Thi ved megen Trængsel bør os at indgaa i Guds Rige. Acl. 14. 22. Men vi bede om en hellig Taalmodighed i Modgangen, at vi stedse maatte sige: Skee din Villie, ey heller gandske afbede vi, at Gud ikke skulle lade os fristes af Die-

velen, Kiødet og Verden, thi vort Væsen er saaledes i dette Liv, at vi kand ikke være Fristelse foruden: Af Dievelen, thi hand gaar omkring som een
1 Pet. 5 brølende Løve, og søger efter dem
9. som hand kand opsluge; Eller af
Róm. Kiødet, thi naar vi ville giøre det
7. 2. gode, da klæber det onde ved os;
Matth Og om Verden, siger Frelseren: At
13. 7. det er fornøden, at Forargelse skulle komme. Det er Guds Villie, at det skal være saaledes, siden Mennisken faldt fra hannem; thi hvor ingen Striid er, der er ingen Seyer, og hand lader sin Magt meest see paa Dievelen og hans Redskab, naar hand træder hannem under sin Børns Fødder; Derfore sagde Frelseren i Bønnen til sin Fader:
Joh. 17 Jeg beder dig ikke, at du skal tage
15. dem af Verden, men at du vil bevare dem fra det Onde; Hvilke Frelserens Ord vel forklare disse tvende Bønner, denne og den efterfølgende; Derfore bede vi nu i denne Bøn, at GUD ville ikke lade os overvindes af

Fri-

Fristelsen, det er det samme som at indgaa udi Fristelse, saasom Frelseren siger ved Lucam, som at falde i Fristelse, hvilket Paulus tydelig forklarer, sigende: Cap. 22. 40.46.
De som ville blive rige, de falde i Fristelsen og Snaren, og mange daarlige og skadelige Begiæringer, hvilke som nedsenke Menniskene i Ødeleggelse og Fordærvelse: 1 Tim. 6.9.
Imod dette bede vi, men ikke det andet, at vi ikke skulle finde til Fristelsen, den Stund vi drage dette dødelige Legeme efter os, i hvor vel at vi gierne vilde være dem foruden. Saa er da Meeningen i denne Bøn, den samme, som Lutherus siger, at vi bede: At vi ikke skulle henkastes i nogen store Synder eller Laster: Men herudi bønhører Gud os: 1. Naar hand daglig fornyer og forøger Troen i os, og dens Frugter, saa at vi kunde fornyes i vor Sinds Aand, og iføres et nyt Menniske, som er skabt efter GUD i Retfærdighed og Hellighed; Thi Fristeren kand ikke vinde meget hos den, som GUD forleener den Naade. 2. Naar hand opvækker disse Kræfter i os, saa at vi bruge dem i Fristelsens

Tid, det er: Naar Dievelen, Verden og Kiødet, vil lokke os til nogen Synder, thi uden hannem kunde vi det ikke, hand
Phil. 2 er den, som udretter i os, baade at
13. ville og udrette. 3. Naar hand hindrer Dievelen, Kiødet og Verden, at de ikke kunde komme til at sigte Guds Born, saa at de falde i Fristelse eller indsnæres i Dievelens Snare. 4. Naar hand virker Taalmodighed og Haabet i
2 Cor. os, og lader os nøyes med hans
12, 9. Naade. 5. Om hand, efter sin retfærdige Dom tillader, at vi falde i Fristelse, enten formedelst de foregaaende Synder, eller fordi, at vi forlade os for meget paa os selv, saasom det hændede David og Peder: At hand da kalder os tilbage til Poenitentze, og taaler ikke at vi forlades i et forvendt Sind, eller blive haarde, og vandre saaledes efter vort Hiertes Begiærligheder: Og saasom vi intet af dette formaa af os selv, ja, om vi føre dette i vort Sind, da ere vi nærmest Faldet, da seer du, hvor høyelig vi have fornøden at bede GUD om, at hand ikke lader os falde i Fristelse, saasom vi ere saa svage, og vore U-venner saa trædske og mægtige. For-

Forklar mig den Syvende Bøn,

Men frels os fra det Onde.

Det Ord, som her staar udi Texten, bemærker ikke alleene, at frelse den, som allereede er stæd i Nød eller Fare, men end og at bevare een fra Ulykke og Fare; Men dette Ord: Fra det Onde; udtyde somme: Fra Dievelen, thi saa kaldes hand andenstæds i det ny Testamente, som og er det samme, thi Satan er Anledning og Begynder til alt det Onde, saa at naar vi ere frelsede fra hannem, da ere vi frelsede fra alt det Onde; Og naar vi ere frelsede fra alt det Onde, saa ere vi frelsede fra hannem; Derfore staar denne Post sidst af Bønnerne, thi den er saasom en Slutning for alle de andre: Udi de andre bede vi GUD vor Fader om at forleene os det Gode, og i Sandhed afbede vi det Onde med det samme, dog ikke saa udtrykkelig; Men her bede vi alt udi Et, som Lutherus siger i Forklaringen, og den gaar igiennem alle de andre Bønner; Thi Guds Navn helliges forgiæves, som er helligt i sig selv, om Gud ikke forhindrer Dievelen og bevarer os,

baade fra hannem, Verden og vort eget Kiød, at det ikke bliver vanhelliget af os; Og hans Rige kand ikke komme til os, eller være udi os, ey heller kand hans Villie skee iblant os, eller faa Fremgang af os, uden Satans Rige, som bestaar i alle Synders Øvelse, bliver nedbrudt, og hans Villie, som er at mishage Gud, og drage Menniskten fra hannem, bliver imodstaaed, og det samme er at sige om de andre efterfølgende Bønner; saa bede vi nu: 1. At GUD vil bevare os fra Dievelens List og Vold. 2. Om hand allereede har indsnæret os udi sit Garn, det er, kommet os til at synde, eller forført os i nogen syndig Vane, saa bede vi, at GUD ville udfrie os derfra. 3. Bede vi Gud om, at hand vil bevare os fra timelig Ulykke, enten det rører vort Liv og Lemmer, Eyendom, Hæder eller Ære, thi paa alt dette giør Satan sin Fliid at giøre os Hinder og Skade. Men denne Bøn bede vi med For-Ord, om hannem synes det ont for os, som vi afbede, men ikke videre; Thi vi vide ikke selv, hvad der tiener os best; Og om vi ere henfaldne i noget deslige, enten det er af Satans eller onde Menniskers Til-

skyn-

skyndelse, eller og af vore egne Laster, Forsømmelse eller Forseelse, da bede vi, at Gud vil det lindre, forbedre eller gandske borttage, eller og rette efter hans behagelige Villie. 4. Saasom Beskyttelsen og Befrielsen fra alt det Onde, kand ikke vare længe paa engang i denne Jammerdal, hvor vi ingensteds kunde leve uden Synd eller Gienvordighed, den Stund vi boe i Kiødet, saa bede vi, at vi omsider maa blive forløste fra all Dievelens, Verdens og Kiødets Anfægtning og Magt ved den timmelige Død. 5. Saasom Døden giør ikke en Ende paa alle Menniskers Jammer, men er en Begyndelse paa Qvalen for dem, som fortabes, men en Indgang til Livet for Guds Børn; Saa bede vi nu frem for alting, at GUD vil saaledes regiere vor Troe, at den maa blive frugtsommelig, og at vi aldrig findes saaledes, at vi tør frygte for at døe, og maatte stedse sige med Paulo udi fuld Tillid: HErren skal fri mig fra all ond Gierning, og frelse mig til sit Himmelske Rige, hvilken være Lof og Ære i all Evighed, Amen. I 2 Tim. 4. 18.

hvilke Ord Apostelen synes at have hensigtet til denne Bøn; Og om vi af Menniskelig Skrøbelighed, eller formedelst den trædske Dievels Tilskyndelse kunde henfalde udi de Tanker, at det var farligt at døe derudi, at hand da vil bevare os fra en hastig og brad Død, og give os Bod og Bedring til Omvendelse, at vi kunde døe de retfærdige Menniskers Død.

Thi dit er Riget, Magten og Æren i Evighed, Amen.

Hvorfor falder denne Slutning paa Bønnerne?

Den haver indsluttet meget udi sig, og er meget nødvendig: Thi 1. erindre vi GUD om hans Løfte og Kongelig Embede: Derfore bruge vi dette, som til en Anledning, hvorfore vi skulle bønhøres, naar vi rettelig bede, og at det hører ham til at see paa vort Beste og forsvare os, ligesom en Konge sine Undersaatter.

Thi dit er Riget: Dermed meenes Guds Naades Rige, det er Christi Rige, og det vi bede om i denne Bøn, ere de Velgierninger, som hand uddeeler, og hvor med hand regierer dette sit Rige

imod Dievelen, Kiødet og Verden, formedelst vor Skrøbelighed, som ingenlunde kunde imodstaa denne saa trædske Fiende af egne Kræfter, uden vi annamme det af vor Konge, hvis Embede det er at beskytte og beskierme sine Undersaatter, som før er sagt, og at give dem Vaaben og Værge der til, eftersom hand af sin Naade haver udvalt sig et Rige i Menniskens Hierter, og vil værdiges at kaldes og være vor Konge, og derfore haver hand befalet at bede hannem her om, og lovet at hand vil bønhøre os. Din er Magten: Dette Ord erindrer os om Guds Allmægtighed, at hand kand giøre alle Ting meget bedre, end vi kunde tænke eller bede, og hand er meere end alle vore U-venner. Og Æren: Med dette Ord erindrer 1. Troen vor GUD om, at det er hannem priseligt, og det hører til at priise og forkynde hans Ære, Godhed og Miskundhed, at hand bønhører os, sit Folk, i de Ting, som hand haver befalet os at bede om, og tiener til at forfremme hans Ære. 2. Bestyrkes Troen i os i Bønnen, ved disse Ord, først, da vi bekiende, at Riget er hans, hvor udi vi leve, derfore kunde vi

vi ikke tvifle paa, at saa naaderiig en HErre, som haver forhvervet os dette Rige med Guds Søns Død, hand skal unde os dets herlige Gaver, uden hvilke samme hans Rige ikke kand bestaa, saasom ingen kand indbilde sig, at hand har villed lade Sønnen forgiæves paatage sig vort Kiød og Blod, og derudi taale Pine og Kaarsens Død; Derfore kand Troen aldrig tvifle om hans Villie, til at give os det vi bede om, naar vi sige, at hans er Riget. 3. Naar vi bekiende, at Magten er hans, saa forlade vi os paa det, at hand kand give os det hand haver lovet, og saasom hand baade vil og kand, saa kunde vi med dis større Tilliid bede. 4. Naar vi sige: Og Æren, da er Troen dismeere forsikret, at hand skal give os det hand lovet haver, for dermed at aabenbare sin guddommelig Sandhed, Magt og Godvillighed, paa det at de Ugudelige ikke skulle sige,
Psalm. hvor er nu deres Gud? thi hand
115. 2. er Jehova, og vil ingen give sin
Esa. 42 Ære. 5. Erindre vi os selv om, hvor-
8. ledes vi skulle bruge disse Velgierninger, som vi faa med Bønnen, og hvor til og hvor-

hvorledes vi love at bruge dem, som er: hannem til Ære og hans Rige til Udbredelse, hvor om David saaledes taler: De skulle fortælle dit Riges Ære, og tale om din Magt, paa det at de kunde kundgiore Menniskens Born din Magt, og dit Riges Herligheds Storhed. Psal. 10. 12.

Hvad betyder det Ord: AMEN.

Den er et Hebraisk Ord, og betyder her: Visselig, Sandelig, som bruges i det ny Testamente til at bekræfte en Ting, at den skal være u-brydelig, saasom, da HErren sagde til Roveren paa Kaarset: Amen siger jeg dig, i Dag skal du være med mig i Paradiis; Luc. 23 43. og sluttes og forsegles derfore Bonnen med dette Ord: 1. Til at erindre den som beder, naar hand slutter Bonnen, om at give agt paa, med hvad for Gudelighed og Andagt hand haver læst sine Bonner, som mand efter den Christelige Sædvane pleyer at ende med denne Bon; Og til at opvække udi os et inderligt og andægtigt Suk til GUD, at hand ville hore de vore Bonner, som vi i Chri-

Christi Navn have udøst i hans Skiød, og forseiglet med den Bøn, som hans Søn har befalet os at fremføre for den høyværdige Guddoms Tre-Eenighed.
2. Forkynder Troen med dette Ord, at naar mand beder i Aand og Sandhed, da tvifler den ikke om Bønhørelsen, men forlader sig paa, at alt det som hand har bedet om i JEsu Navn, efter hans egen Befaling, det skal hannem gives; Thi den tager dette Ord, Amen, af Frelserens Forjættelse, da hand sagde: **Amen, Amen siger jeg eder, hvad I be-**
Joh. 10. 23. **de Faderen om i mit Navn, det skal hand give eder**, og dertil legger hand sit Amen, som en Forseigling paa, at Gud holder sine Ord, som der staar hos Johannem: **Den som annammer hans (Sønnens) Vidnesbyrd,**
Cap. 3. 33. **hand haver beseiglet det, at Gud er sandrue;** Derfore kalder og Hieronimus dette Ord, Amen, Bønnens Beseigling.

Efter at nu denne Bøn indeholder saa meget, som du nu haver sagt, hvorledes er det mig da mueligt at erindre alle de Ting, naar jeg læser den, i hvor gierne jeg vilde?

Der-

Derfore skal du først lade alle dine Bønner være grundede derpaa, saa at de kunde henføres paa det, som den bestaar udi, saasom du nogenledes her foran hørt haver. For det andet, skal du idelig tænke paa denne Bøn og de Ting som den viiser dig til, og særdeelis naar du begynder at bede, men Menniskens Tanke er hastig at løbe til de Ting, som hand er vant til, og hand elsker, saa og er den Hellig Aand med dig i Bønnen, til at hielpe din Skrøbelighed, og erindre dig om det som du har behov at bede: Om du nu giør det, da skal de verdslige Tanker snarere falde bort fra dig. For det tredie, da har du ikke fornøden at skynde dig med denne Bøn, læs den langsom, stadig og med god Andagt, da skal der falde dig meget got i Tanker, og betænk, hvor stor Synd det er, at lade den ikkun gaa ud af Munden, og intet tænke paa hvad mand beder om; For den Aarsag meener jeg, at det er foranstaltet i den hellige Guds Tieniste, at denne Bøn, og andre sædvanlige, siunges, paa det at Folket som tillige med Præsten bør bede til GUD, kand have Tid til at betænke hvad de bede.

Hvorledes skal jeg lauge det, at ingen Verdsiige Tanker skal falde i mine Tanker, i meens jeg beder?

Først skal du, forend du begynder at bede, betænke ved dig selv, hvor stor og forfærdelig en HERRE det er, som du agter at fremføre dine Bønner for. For det andet, hvor høyelig dig er fornøden at blive bønhørt, hvilket du best kand giøre, om du overveyer din Ælendighed og Skrøbelighed, og dine Fienders Styrke og Forstokkelse, og den Fare, som dig hver Dag bereedes af Døden, som bliver dig enten en Indgang til Livet, eller en Begyndelse til den ævige Pine. Derefter skal du først bede GUD om at forlade dig dine Synder, og beflitte dig paa, at være i Naade hos hannem, naar du beder, og fremdeles styre dit Hierte, og derudi opvække gudelige Rørelser. Og om du est dig den Skrøbelighed medvidende, at dine Tanker fare vidt omkring i Bønnen, da beed med faa Ord og dog fyndige og alvorlige, og beed heller tidt; Ville de verdslige Tanker endda stiæle sig ind hos dig, da trøst dig ved Guds Barmhiertighed, som tager Villien for Arbeydet,

det, og beed om Forladelse for denne Skrøbelighed naar du ender Bønnen.

Om jeg nu er fuldkommen forsikret om Bønhørelsen, som du haver sagt, ikke dismindre svækker min Troe ofte, og særdeles i Modgang, helst naar Gud unddrager Hielpen, end og i Aandelige Sager, undertiden?

Angaaende, at GUD unddrager med Hielpen, da gior hand det aldrig, uden dem til beste, som elske hannem, og bede af Hiertet; Thi hand siger: Jeg skal bønhøre dig i den behagelige Tid, Esa.49 8. og hielpe dig paa Salighedens Dag; Hvilke Prophetens Ord Paulus henfører til de aandelige Ting, men det er at agte, at du gior det der til, som staar i din Magt, og Gud har givet dig Kræfter til at fuldbyrde, som er: Daglig at kaarsfæste dit Kiød, det er: At dempe Kiødsens Lyster, og at iføres et nyt Menniske, det er, at anvende all sin Fliid paa, at giore det som GUD har befalet: Thi hvad er det at bede GUD at tage Kiøds Lyst og syndige Begiærligheder fra sig, men føde og elske dem dog, og ikke ikke at stride imod dem? Er Gud da pligtig til at bønhøre dig? Eller haver hand

forgiæves igienfød og fornyet dig? Men om du gior alt det dertil, som staar i din Magt, da maa du være forsikret om Bønhørelsen, som GUD er sanddrue: Men imidlertid at hand unddrager Hielpen, da med Paulo lade dig nøyes
1 Cor. 12.9. med hans Naade, thi hans Kraft fuldkommes i Skrobelighed. Men hvad Troens Svaghed angaar, da er det vel vist, at Naadens Forjættelse i Evangelio hører alle til, men paa det at Tro-
Rom. 10.17. en, som kommer af Ordets Hørelse, maa blive dis stærkere, da har GUD af sin usigelige Barmhiertighed behaget, at lade Ordet, som bliver hørt, følge synlige Tegn, som ere Sacramenterne, paa det at det kand blive meddeelt enhver i deres Kraft, som tilbydes alle udi Ordet.

Siig mig noget om Sacramenterne, hvad er et Sacrament?

Sacramentum er en Foreening, indstiftet af GUD, hvorudi Himmelske Ting føyes med de synlige, Jordiske Ting med visse Ords Kraft, og af Guds Tienere meddeeles dem, som bruge Sacramenterne, saa at, paa denne Maade, bliver Evangelii Naade, som i Ordet for-

forjættes, saasom med en Forsikring og Pant, tileignet og beseglet dem som troe.

Hvor mange ere Sacramenterne?

I det gamle Testamente var der To Sacramenter, som var: Omskiærelsen, hvormed Menniskken bleve indviet og indtagen i Guds Forliig; det andet var Paaskelammet, som blev indstiftet til en Ihukommelse om Forløsningen fra det Ægyptiske Fængsel. Disse Sacramenter ere nu afskaffede, og andre indstiftede af Christo i deres Sted: Daaben i steden for Omskiærelsen, og HErrens Nader i steden for Paaskelammet. Dog er det anderledes beskaffet med Sacramenterne i det gammel Testamente, end i det Ny: Thi Sacramenterne i det gamle Testamente vare et Forbillede og Skygge om de tilkommende Ting; Men i det Ny er alt det fyldestgiort, som var afmalet i det Gamle, og derfor have vi derudi Legemet selv og Tingen selv, som Paulus vidner, da hand siger: At sligt har været en Skygge paa de tilkommende, men Legemet er Christi, det er: at Alt er fyldestgiort i Christo.

Gen. 17, 10.
Exod.
Ebr. 10. 1.
Col. 2. 17.

Siig mig noget om Daaben?

Daaben er det første Sacramente i det Ny Testamente, hvorudi Menniſken levendes og fød i denne Verden, efter Guds Befaling sammenføyet med Naadens Forjættelse, bliver overøst med Vandet, som er sammenføyet med den Hellig Aand, som boer i Ordet, i Navn **Faders, Søns og den Hellig Aands**, saa at Troen, og ved Troen de Troendes Arvedeel og Igienløsningen forleenes og beſegles.

Hvad betyder dette Ord, at beſegle?

Det betyder her at bekræfte og giøre nogen forsikret om det, som er lovet: Saasom naar en giør en Contract, saa sætter mand et Signet der under, paadet at det skal være u-brydeligt og fast, saa haver og GUD herudi giort, for at hielpe Menniſkens Vantroe; Derfore siges i første Johannes Epistel: **Der**
Cap. 5 **ere Tre, som vidne paa Jorden,**
8. **Aanden, Vandet og Blodet,** hvor Aanden betyder Ordet, thi Guds Aand boer derudi, Vandet Daaben, og Blodet det hellige Altarens Sacramente, og

saa-

saasom Beseglingen duer intet uden Contracten, og Contracten bekræftes med Beseglingen, saa formaa ey heller Sacramenterne noget uden Ordet, hos dem, som ere komne til Aar og Alder, og have deres fulde Fornuft, men Ordet og Guds Forjættelse i Ordet bekræftes med Sacramenterne, saasom ongefær et Signet; Derfore siger Paulus: At Abraham annammede Omskiærelsens Tegn, saasom Retfærdighedens Besegling om Troen, Rom. 4. 11. det er paa den Troe som hand havde faaed af det Ord, som hand tilforn havde hørt af Guds egen Mund, at i hans Sæd Gen. 22. 18: (det er i Christo) skulde velsignes alle Folk, og at hand vilde være hans GUD, og hans Sæd efter ham.

Du siger, at den Hellig Aand sammenføyes med Vandet i Daaben; Men i Catechismo staar, at Guds Ord er i og med Vandet?

Det er det samme, thi Guds Aand boer i Ordet, og Ordet er det Middel, hvor med Guds Aand og Vandet sammenføyes, ellers er dette ret, at den Hellig Aand sammenføyes med Vandet

i Daaben, thi hand er den Himmelske Ting, som tillige med den Jordiske gior Daaben; Dette vidner HErren selv:
Joh.3. 5. Uden nogen fødes af Vand og Aand da kand hand ikke indgaa i Guds Rige; Og strax derefter siger hand: Det som er fød af Aand det er Aand, og GUD udøser sin Aand over os i Igienfødelsens Bad; Og saasom Paulus siger, at Guds Søn
Gal.4. 4. blev fød af en Qvinde, saa er og den Hellig Aand og Vandet Materien til vores Igienfødelses Sacramente, at vi gieres aandelige; Thi ligesom udi Altarens Sacramente Indstiftelsens Ord ere det Middel, som sammenføyer Christi Legem og Blod med Brødet og Vinen, saa sammenføyer og Ordet her Aanden og Vandet.

Hvilke ere de Guds Ord, som sammenføye Vandet og Aanden?

De ere paa tvende Maader: 1. Er det Budordet, det er det samme som Indstiftelsens Ord, som staar skreven hos Matthæum: Gaar ud i heele
Cap. 28.19. Verden, og lærer alle Folk, og døber

ber dem i Navn Faders og Søns og den Hellig Aands; Det andet Forjættelsens Ord er saaledes lydende hos Marcum: Den som troer og bliver døbt, hand skal blive salig, men den som ikke troer, hand skal blive fordømt. Cap. 16. 16. Begge Deele af disse Ord med deres Kraft, (som bestaar i Guds Bud og Forjættelse) sammenføyer det Himmelske og det Jordiske; Derfore siger Paulus: At Christus haver helliget Meenigheden, efterat hand havde renset den formedelst Vandbadet i Ordet. Eph. 5. 26.

Beviis mig udaf Skriften, at Børnene bør døbes?

Hvad kommer dig til at tvisle derom? Dette som Christus siger: Hvo som troer og bliver døbt, skal blive salig.

Og hvorledes kunde Børnene troe, naar de ikke have Forstand til at kiende den som de skulle troe paa?

Du skal og troe det meeste om GUD og de guddommelige Ting, som du slet intet forstaar, ellers var Troen ikke

Ebr.11 Troe; thi den er en Forsikkring om
1. de Ting, som vi ikke see, hvor udi vi
bør give vor Fornuft fangen under Troens Lydighed; Men hvorledes dette er,
da er det dog vist, at Børnene troe, det
vidner JEsus Christus selv, som haver
givet og forhvervet alle Troende Troen,
Matth da hand kalder dem de smaa Børn,
18.2.6 som troe paa hannem. Lucas kal-
Cap. der de samme smaa Børn, og siger, at
18.15. de bare dem til JEsum; hvilket ik-
16. ke forstaaes om voxne Børn, og det som
Matth meere er, saa siger Frelseren, at slige
19.14. hører Guds Rige til, men uden
Ebr.11 Troen er det u-mueligt at behage
6. GUD, som Apostelen vidner; Og de
som ikke behage GUD, kunde ikke høre
Guds Rige til; Og endnu videre siger
Luc.18 hand: At den som ikke annammer
17. Guds Rige, som et Barn, eller li-
det Barn, hand skal ikke komme
der ind. Men skulle nogen synes dette u-rimeligt, da kand hand see paa Johannes Baptista Exempel, om hvilken
Engelen sagde: At hand skal opfyldes

des, end af sin Moders Liv, med Luc. 1. 15.
den Hellig Aand: Hvorfore skulle da
GUD ikke lige saa vel kunde arbeyde
Troen i de smaa Born? eller var hand
Johanni meere pligtig, end et andet
Barn, da der er ingen Persons Anseelse
hos hannem? Derfore faar Bornene
viist Troen udi Daaben, og bør derfore
at døbes: 1. Fordi Salighedens Forjættelse tilhører dem; saa sagde Peder:
Eder og eders Børn er Forjættelsen tilsagt, og alle dem, som ere Act. 2. 39.
langt derfra. 2. Siger Frelseren: Luc. 18 16.
Lader smaa Børn komme til mig;
Og Daaben er det Middel, hvorved
Børnene blive ført til Christum. 3.
Hvad som er fød af Kiød, det er Joh. 3. 6.
Kiød; og Apostelen siger: At Kiød
og Blod skal ikke arve Guds Rige. 1 Cor. 15. 50.
Hvorfor skulle da Børnene ikke døbes?
4. Fordi Børnene bleve omskaarne paa
den ottende Dag, og Daaben er kommen i stæden for Omskiærelsen, hvorfore den og kaldes Christi Omskiærelse af Apostlerne. Col. 2. 11.

Kand ingen blive salig, uden hand er døbt?

Det er Guds almindelig Regiering udi hans ny Testamentes Kirke, at de alleene skulle blive salige, som blive døbte, derfore sagde hand til Nicodemus:
Joh.3. Uden mand igienfødes af Vand
5. og Aand, da kand mand ikke indgaa i Guds Rige; dog er Gud ikke bunden til dette Middel, derfore, naar hand siger: Hvo som troer og bli-
Marc. ver døbt, hand skal blive salig, men
16,16. hvo som ikke troe, hand skal fordømmes; da siger hand ikke: Hvo som ikke bliver døbt, skal fordømmes; Men dem som ey kunde naae Daaben, kand det ikke bøye fra Saligheden, at de
Matth ey ere døbte, thi Gud vil ikke at no-
18.14. gen af disse Mindste skulle fortabes, som ere de Børn, som ikke kunde naae Daaben, saa og de fuldvoxne Mennisker, som ikke kunde komme til at faa Daaben, og dog troe, som klarlig kand
Josv.5 sees af de Israels Børn, saa vel un-
5. ge som gamle, som døde u-omskaarne
Luc.23 udi Ørken, saa og Røveren som døde u-
42. døbt; Saa er og Exempel derpaa Da-
vids

vids Søn, som hand avlede med Bersabe, som døde u-omskaaren, og dog sagde hans Fader: Jeg skal komme til hannem, og hand ikke til mig igien. 2 Sam 12, 23.
Det er bekiendt, hvad Gud sagde om de Ugudeliges Børn af Ninive Stad, til Jonam: Skulle jeg ikke spare Ninive, den store Stad, i hvilken der ere meere end Tolv gange Ti Tusinde Menniſker, som ikke vide af høyre eller venstre Haand; Jon 4. 11. Og ved Ezechiam kalder Gud de Børn sine Børn, som de ugudelige Afguds-Dyrkere offrede Moloch. Cap. 16. 21. Hvorfore mand kand ikke fordømme deslige; Men det er dem nødvendigt og gandske u-mistéligt at døbes, som kunde faa Daab; Og Børnene have ingen Skyld udi deres Daabs Forsømmelse, og ere derfore under den samme Naade, som de Børn, som bleve offrede til Moloch; Men Skylden bliver hos dem, som skulle døbe dem, eller lade dem føre til Daaben, hvem Forsømmelsen findes hos, og det er en raabende Synd, thi de forbyde Børnene Himmerig, saa vidt som der

staar

staar i deres Magt, saa at Daabens Foragt fordømmer, men ikke at de ere udøbte; Derfore siges der om Pharisæerne:
Luc. 7, 30. Pharisæerne og de Skriftkloge foragtede Guds Raad imod sig selv, som ikke vare døbte af hannem. Om Børnenes Salighed taler
Lib. 2. cap. 39. den Lære-Fader Irenæus meget herligt: Hand, Christus, kom til at giøre alle salige formedelst sig selv, thi hand er kommen formedelst alles Alder, (hand meener for de Unges og Gamles skyld) og hand er bleven Børnene et Barn, paa det at hand vilde hellige Børnene. Her foruden have vi Exempel af de Helliges Vidnesbyrd: David siger om sig:
Psalm. 22, 10. Du est min GUD, alt fra Moders Liv. Men Gud er ikkun deres Gud, som troe, efter Naaden, saasom hand sagde til Abraham de Troendes Fader:
Gen. 17, 7. Jeg skal være din GUD, og din Sæds GUD; Og Job siger om sig selv, at om hand havde død i Moders Liv, da havde hand hensovet
Job. 3, 12, 13. og hviled i sin Søvn. Og med slige Ord pleyer Skriften at afmale de

Ud-

Udvaldes Salighed. Paulus siger: Vi Ebr. 4.
som have troet, skulle indgaa i 3.
Hvile, det er i Guds Børns Salighed; Og, Salige ere de som døe
udi HErren, ja Aanden siger, at Apoc.
de skulle hvile af deres Arbeyde; 14.13.
HERREN siger selv ved Jeremiam:
Forend du kom ud af Moders Liv, Cap.1.
helliggiorde jeg dig, og ingen bliver 5.
helliggiort uden ved Troen. Jeg vil her
ikke meget tale om de Børn, som Pharao lod aflive udi Ægypten; og Antiochus i Maccabæernes Dage, forend de
bleve omskaarne, eller Herodes, da Christus var nyfød. Vilde nogen fordømme
dem, da maatte hand være grummere
end Herodes, som var den største Skam
at tænke om Gud, som er Naadens Kilde.

Exod. 1. 22. 1 Mac. 1.51. Matth. 2. 16.

Maa ingen døbe uden Guds Ords Tienere?

Ikke almindelig, thi de alleene ere
Huusholdere over Guds Hemmelighed. Men i Nødsfald maa et hvert
Menniske døbe, saavel Mand som Qvinde, som haver Forstand dertil; Derfore
omskar Ziphora, Mosis Hustru, sin Exod. 4.
Søn, 25.

1 Cor. 4. 1.

1 Mac. 1.63 oc Søn, og i Maccabærnes Bøger læse
2 Mac. vi, at Qvinderne omskar: Thi naar Kir-
6. 10. kens Tienere fattes, da henfalder Tieni-
stens Ret til Meenigheden igien; Der-
Act. 18 fore lærte Apollos, Aqvilas, Priscilla,
og det er bekandt, at de og have døbt.

Hvad Nytte har mand af Daaben?

Det siger Lutherus med disse faae Ord: Den frelser os fra Døden og Dievelen, og giver dem alle det evige Liv og Salighed, som troe det som Guds Ord og Forjættelse lover, hvilket hand forklarer i den store Catechismo saaledes: At Daabens Kraft, Virkning, Frugt og Tilgang er, at giøre Menniskeu salig; thi ingen bliver døbt, for at hand skal blive en Herre, men for, at hand skal blive salig, saasom Ordene lyde; Og vi vide, at det er intet andet at blive salig, end at blive frelste fra Syndens, Dødens og Dievelens Vold, og at blive sat udi Guds Søns Rige.

Hvorledes bliver mand frelst fra Døden, ta dog alle skulle engang døe?

Rom. Det skeer saaledes: At vi blive først
6.4. begravede ved Daaben til Døden,
det er, til at giøre Synden død, og til at
døde

døde den gamle Adam; thi udi Daaben faar vi Kraft dertil, saa at ligesom Christus er opvakt fra Døden, formedelst Faderens Herlighed, saa skulle vi og vandre i et nyt Levnet alle vore Lives Dage; Og Døden kand ingen Skade giøre dem, som saaledes vandre, og troe paa Guds Søn, thi om de end døe, saa skulle Joh. xi.
de dog leve, som Frelseren lover. 25.

Hvorledes skeer det?

Du haver hørt, at Menniſken fødes i denne Verden Vredens Barn, thi Eph. 2. 3.
hvad som fødes af Kiød, det er Joh. 3. 6.
Kiød, og Kiød og Blod kand ikke 1 Cor.
arve Guds Rige. Med et Ord at si- 15. 50.
ge: Det er under Satans og Syndsens Vold; Men i Daaben bliver vi igienfødde, og Guds Børn af Satans Børn.

Hvad er det for Kiød og Blod, som du taler om? Alle Mennisker have jo Kiød og Blod?

Det er ikke det syndige Kiød og Blod, som vi finde paa og see med Øyen, men det er den Fordærf, som vi kalde den oprindelige Synd, og i Skriften kaldes det gamle Menniske, det er, den Ondskab,

skab, som vi, Mand efter Mand, have
Eph. 4 arvet efter vor første Fader Adam; thi
22. kaldes den og den gamle Adam; den
Col. 3. er Oprindelsen til alt det Onde, som vi
9. giøre, det er: At vi ere gierne vrede, hævngierige, u-barmhiertige, hoffærdige, gierige, avindsyge, løgnagtige, lade, løsagtige, u-skikkelige, skiødesløse, vantroe, og med et Ord, af Naturen tilbøyelige til alle Synder og Laster, somme meere og andre mindre, og vi have ikke alleene disse U-dyder i vor Hu, men end og øve vi dem, ligesom enhver er skikket til og tør giøre, uden HErrens Aand, som os i Daaben er given, drog os tilbage fra sligt, og saasom vi ere saa færdige til det Onde, saa have vi Leedhed til alt det Gode, og det som Gud har befalet; Nu som vi ere satte i Christi Rige, da kunde vi formedelst Igienfødelsens Kraft dræbe de onde Lyster, og det kaldes at døde det gamle Menniske, hvilket er Daabens rette Brug.

Hvad er Igienfødelsen?

Igienfødelsen er en Guds Naades Gave, hvormed Mennisken legemlig fød af det kiødelige, igienfødes med Ordet og Daaben, og fødes aandelig af Aanden

den, ved Christi Døds og Opstandelses Fortieneste, og faar Troen, ved hvilken hand faar Syndernes Forladelse, Guds Børns Arvedeel og det æwige Liv. Dette er klart af efterfølgende Skriftens Ord; Paulus siger: At Christus reenser Meenigheden formedelst Vandbadet i Ordet, og til Titum siger hand: Ikke for de Retfærdigheds Gierningers skyld, som vi havde giort, men efter sin Barmhiertighed giorde hand os salige, formedelst Igienfødelsens Bad, og den Hellig Aands Fornyelse; Hvoraf kand sees, at Igienfødelsen er en Anledning til Salighed, og Peder siger: Velsignet være GUD og vor HErres JEsu Christi Fader, som haver igienfød os til et levende Haab.

Eph. 5. 26.

Cap. 3. 5.

1 Epist 1. 3.

Hvad er det at blive aandelig fød af Aanden?

Det er at faa det aandelige Liv, som er Troen paa vor HErre JEsum Christum, hvorved ogsaa følger ny Kræfter til at døde Kiødet, det er, kiødelige Lyster, og til

at hade Synden, men elske GUD, og det som hand haver befalet.

Bliver mand da aldeles Aandelig, naar hand er igienfød?

Ney, det er ikke at formode, den stund
Rom.8 vi boe i Kiødet; vi faa ikkun Aandens
23. første Grøde, som Paulus siger, men Levningerne af den gamle Fordærv klæbe dog ved os, saa længe vi leve, hvorover Paulus klager, sigende: At hand finder en anden Lov i sine Lem-
Rom.7 mer, som strider imod hans Sinds
23. Lov, og tager hannem fangen i Syndens Lov; Og heraf kommer den Striid, som er imellem Kiødet og Aanden, saa længe vi leve i Kiødet.

Hvorledes er den Troe, som gior Menisken retfærdig?

Den Troe, hvorved Menisken bliver retfærdig, er ikke alleene en fuldkommen Kundskab om det gandske Menniskelige Kiøns Forløser JEsus Christus, og at Guds Vrede er ved hannem formildet og stillet, og Naaden lovet alle, men endog er den en Samtykke med disse guddommelige Sandheder og en

u-paa-

u-paatviflelig Forsikkring her om, hvormed at Synderen, angergiven og sønderknuset i Hiertet formedelst sine Synder, er fuldkommen forsikkret om, at Gud vil forlade hannem Synden, om hand end var den allerstørste Synder, for hans Søns skyld, og tilreigne sig hans Retfærdighed.

Gives denne retfærdiggiørende Troe Mennisken i Igienfødelsen?

Den gives vel Børnene i Daaben, i det samme som de igienfødes, som før er sagt, og i de smaa Børns Daab er det ikke fornøden at de først skulle være oplærde i Troens Lærdom; Men de som døbes naar de ere gamle, maa først oplæres i Troens Lærdom, paa det at de, formedelst Guds Naade, kunde samtykke det, som om GUD og Christo bliver sagt dem til Salighed, og at fortryde de forbigangne Synder, saa at de kunde blive dem forladne; Dette er klart af Kammer-Svendens Exempel, som sagde til Philippum: See, der er Vand, hvad hindrer mig at døbes? men Philippus svarede: Dersom du troer af gandske Hierte, da maa Act. 8. 36.37.

det skee, men hand sagde: Jeg troer, at JEsus Christus er Guds
Act. 18 Søn. Og om de Corinther siges der:
8. Da de det hørte, troede de og bleve døbte. Men denne Bekiendelse giøre de som bære Børnene til Daaben paa Børnenes Vegne, i den fulde Tilliid, at Troens herlige Gave bliver dem strax meddeelt, ved hvilken den som døbes, er bunden, naar hand kommer til Skiels-Alar og Alder. Men om Bod og Bedring, er det, som passerede Johannes Baptista og Apostlerne, et klart Exempel i det første, da Evangelium kom frem; ved Matthæum staar der:
Cap. 3. De bleve døbte i Jordan af han-
6. nem, som bekiendte deres Synder, og da det skar dem i deres Hierter, som hørte Peders Tale, og sagde:
Act. 2. Hvad skulle vi giøre, da svarede
38. hand; Omvender eder, og hver af eder lade sig døbe i JEsu Christi Navn, til Syndernes Forladelse. Saa er da Igienfødelsens Virkning denne hos Børnene, at dem gives Troen;

en; Men hos dem, som ere kommen til Alders, bekræftes og beseglet den ved Daaben.

Er der noget meere som Daaben udretter ved Menniskens Igienfødsel?

Troens Navn haver det vel alt besluttet; Men paadet at Daabens Kraft og Virkning dis bedre kand forstaaes, da lærer den Christen Kirke saaledes: 1. Udi Igienfødelsen bliver Fornuften oplyst, saa at vi kunde lære at kiende JEsum Christum os til Salighed, og at forstaa **hvad Guds Aands er, hvilket er det Legemlige Menniske umueligt, thi dets Tanker ere Vrede og Fiendskab imod Gud**, som Apostelen vidner, og herom taler saaledes: **Den GUD, som bod Lyset skinne frem af Mørket, hand skinnede i vore Hierter, til Guds Herligheds Kundskabs Oplysning i JEsu Christi Aasyn**; Hvor Apostelen, maa skee, og har nogen Henseende til Daaben, som kaldes Oplysning hos de Græker, men Daab hosos, hvilket Ord er af lige Meening, thi oplyste Ting ere

1 Cor. 2:14.
Rom. 8. 7.
2 Cor. 4. 6.

ere skiære, hvor af Daabens Navn er
taget, som paa gammel Sprog kaldes
Skiirn. For det andet, forbedrer Vil-
lien, som af Naturen er villig til det On-
de, og bøyes til Troens Lydighed; Der-
om taler Paulus saaledes: Gud væ-
Rom.6 re Tak, at I vare Syndsens Tie-
17. nere, men ere nu blevne lydige af
Hiertet til den Lærdoms Form,
som I ere tilgivne. For det tredie,
faar vi i Igienfødelsen Syndernes For-
ladelse, og blive retfærdige for GUD
Tit.3. formedelst Troen; thi udi Igienfø-
6.7. delsens Bad udøser Gud den Hel-
lig Aand overflodig over os, at
vi som ere, formedelst hans Naa-
de, retfærdiggiorte, skulle vorde
Arvinger til det ævige Liv efter
Haabet; og ved samme Aand faar vi
Guds Børns Udkaarelse; Derom taler
Paulus saaledes: I annammede
Rom.8 ikke en Trældoms Aand, atter til
15. Frygt, men I annamede en Søn-
lig udkaarelses Aand, i hvilken vi
raa-

raabe Abba Fader, og omsider annammede vi det ævige Liv, alle de som føre denne den levende Guds Forberedelse til Nytte; thi Paulus siger: Men Rom. 8. derfom vi ere Børn, da ere vi og 17. Guds Arvinger og Christi Medarvinger. Og Peder siger: Hand 1 Pet. 1. haver igienfød os, til et levende 3. 4. Haab, til den Arvedeel, som er bevaret i Himmelen.

Hvorledes er Retfærdiggiørelsen, som du talede om?

Den bestaar i tvende Ting; Førft derudi, at GUD ikke tilreigner os vor U-retfærdighed, det er, vore Synder; Det vidner Paulus: GUD haver i 2 Cor. Christo forligt Verden med sig 5. 19. selv, i det at hand ikke tilregner dem deres Synder. Og for det andet, at hand tilregner os sin Søns Retfærdighed, derfore kaldes hand og Jehova vor Retfærdighed, det be- Jere. kræfter Paulus: Den som ikke vidste 23. 6. af Synd, har Gud giort til Synd, paa det at vi skulle vorde Guds

Retfærdighed i hannem, det er Retfærdighed for Gud.

Bliver mand retfærdig for GUD fra den Tid af, at mand engang er bleven retfærdig i Daaben?

Mand kand forlore den Retfærdighed, som mand i Daaben bekommer, og, disværre, at mange forlore den gandske, du har alt hort, hvillke der ere de fornemste Frugter af Igienfødelsen, hvor iblant er Syndernes Forladelse, som er Retfærdiggiørelsen, men denne Retfærdighed er ikke saaledes beskaffen, at den oprindelige Fordærv borttages, saa at Mennisken kand ikke videre synde, men dens Brøde bliver borttagen, og Christi Retfærdighed os tilreignet, og denne Guds Naade kand mand forlore, i hvor vel at hannem Synderne eengang ere forladne, og hand har bekommet saa stor Kraft i Igienfødelsen, at hand ved den kand have det alvorlige Forsæt og stræbe at være GUD lydig, saa at hand ikke skal forlore den Naade og Retfærdighed, som hand har faaed i Daaben, thi de Synder, som skeer imod eens Villie og mand ikke tænker paa, reigner Gud ikke til Uretfærdighed, for dem som ere igien-

fød-

fødde; Ja, end ogsaa kand Guds Børn og hans Udvalde forlore denne Naade, og falde i U-naade hos GUD, som kand sees af Arons, Davids, Peders og andres Exempel, som ere falden i store Synder; Dog have de alle Omvendelse til Guds Naade, som engang ere retfærdiggiorde i Daaben, fortryde Synden, og troe at de formedelst JEsu Guds Sons Fortieniste blive forladne, hvorved de i Forstningen ere igienfødde og retfærdiggiorte, saa at om end Igienfødelsen paa vor Side bliver tabt, saa har dog alle de Adgang dertil igien, som søger dend ved en sand Poenitentze. Derfore bør Guds Børns Levnet være som en idelig Daab; Og derfore siger Lutherus, at Daaben betyder, at den gamle Adam bør daglig at drukne og dødes i os, og den bemærker ikke alleene det, men end og gives os i Daaben den Hellig Aand, som arbeyder med os baade at fortryde og at aflade Synden, og at tilvoxe i et gudeligt Levnet, i hvor vel at det aldrig bliver fuldkommet, formedelst Skrøbeligheden; Derfore have vi og daglig Poenitentze behov, ikke alleene for de grove Synder, som mand bedrive

Exod. 32. 4.
2 Sam 11. 5.
Matth 26. 7.

imod Samvittigheden, og med Forsæt, men end og for de andre, som vi kalde smaa, og skeer af U-videnhed, Overilelse og Skrøbelighed.

Hvad er Fornyelsen?

Fornyelsen er en Guds Naades Gierning for os, hvor med formedelst den Hellig Aand, ved JEsu Christi Fortieneste, den oprindelige Fordærvs Levninger tæmmes paa det Menniske, som i Daaben er igienfød og retfærdiggiort, Dag fra Dag; Og hand bliver altid meer og meer forbedret i sit Sind og Tilbøyelse, og skikket efter Gud, saa viit som mueligt er i dette Legems Skrøbelighed, saa at hand formedelst Troen kand blive bevaret til det ævige Liv.

Hvorledes arbeyder GUD dette udi Menniſken?

Hvorledes Gud det arbeyder, kand intet Menniske sige, men Skriften lærer os, at den Hellig Aand arbeyder alt sligt med os; derfore kaldes det Aand, som
2 Teſſ. 2.13. hand udretter med Ordet og Sacramenterne, saa siger Christus: Fader, hel-
Joh. 17. 17. lige dem i din Sandhed, dit Ord er Sandhed. Men om Daaben siger Pau-

Paulus: At den er Igienfodelsens Tit. 3. 5.
Bad i den Hellig Aand, og det der-
fore, at i Daaben meddeeles os Kræfter
til at fornyes daglig, om vi ikke ud- 1 Tess. 5. 19.
slukker Aanden, som Paulus siger;
Men i Altarens Sacramente blive alle
Ret-troende et med Christo, i hvil- Joh. 6 56.
ken mand bære megen Frugt. Ved Joh. 15. 5.
denne Guds alvidende Beskikkelse, bli-
ver hand, som død er i Synden, først Eph. 2. 5.
given Liv, og den Ugudelige giort Rom. 4. 5.
retfærdig. Saa at hand kand siden offre sig selv et levende Offer, hellig og behagelig for GUD, hvorudi Fornyelsen bestaar.

Hvad Forskiel er der paa Igienfodelsen og Fornyelsen?

1. Igienfødelsen, saa vel som og Retfærdiggiørelsen, gaar for ved Fornyelsen; thi Fornyelsen er dens Frugt. 2. Menniskien hielper intet til sin Igienfødelse eller Retfærdiggiørelse, men derudi er hand som en Steen for den som vælter den, thi vi fødes døde i Synden; men i Fornyelsen er mand med GUD arbeydende, formedelst de Kræfter, som hannem

nem ere givne i Igienfødelsen, derfore
befaler Paulus: At vi skulle for-
Rom. 12. 2. vandles i vores Sinds Fornyelse,
hvilket hand ikke befalede, dersom det ikke
stod noget i dens Magt, som er igienfød,
i hvor vel at Guds Aands Kraft udret-
ter det meeste; derfor siger hand atter:
Rom. 8. 26. At Aanden kommer vor Skrobe-
lighed til Hielp, eller vor svage
Magt. 3. I Igienfødelsen blive vi
retfærdiggiorte af Christi Retfærdig-
hed, som os er forhvervet, og med Troen
annammes; Men vi fornyes med vor
egen Retfærdighed, som dog aldrig bli-
ver fuldkommen, formedelst Kiødets
Skrøbelighed, og have derfor altid Chri-
sti fuldkommen Retfærdighed behov.
4. Retfærdiggiørelsen skeer i et Øye-
blik; Saa snart som vi med Troen an-
namme Christi Fortieneste, saa hastig
blive vi retfærdige, det er: Synderne
forlades os i det samme, og all vor U-
fuldkommenhed forbedres, men For-
nyelsen kommer efterhaanden, thi det
1 Cor. 4. 16. indvortes Menniske fornyes Dag
efter Dag, siger Paulus. 5. Til Ret-
fær-

færdigheden hielpe gode Gierninger aldeles intet, thi vi blive retfærdiggiorte uforskyldt af hans Naade, Rom. 3. 24.
ved den Igienløsning, som er i
Christo JEsu; og om det er af Rom.
Naaden, da er det ikke af Gier- 11. 6.
ninger; Men de ere indsluttede i Fornyelsen, og Fornyelsen i dem: Thi vi Eph. 2.
ere skabte i JEsu Christo til gode Gierninger, hvilke GUD tilforn bereede os, at vi skulle omgaaes derudi.

Retfærdiggiøres mand saa ofte som mand fortryder Synden, og troer at de blive forladne?

Ja visselig. I det første retfærdiggiøres mand i Daaben, men saasom vi synde daglig, og øve U-retfærdighed, saa have vi Retfærdiggiørelse saa ofte fornoden, som vi synde, hvilken vi faa ved den sande Poenitentze; Thi Igienfødelsens Kraft bliver altid ved til at retfærdiggiøre dem ved Troen, som giøre Poenitentze af Hiertet, omendskiønt at Vandet ikkun eengang øses paa os, og den som daglig giør Poenitentze, hand, saa

saa at sige, døbes daglig; thi udi Daaben er Naaden os given, og Aand og Kraft til at tæmme det gamle Menniske; Men de som ikke ville leedes af Aanden, men vandre efter Kiødet, det ere de, som uden Poenitentze fare frem i Synder og Laster imod Samvittigheden, de have ingen Nytte af Daaben, saa længe de ere saaledes, men de ere aandelige døde, og kunde ikke tiene Gud, og forlore saa Troen og Guds Naade, saasom de, som forkaste en god Samvittighed, og lide Skibbrud paa Troen. Hvoraf du seer, hvor u-mistelig en daglig Fornyelse er; dog nytter Daaben og Igienfødelsen dem, som saaledes frafalde, og end og længe faret vilde dertil, at de kunde have Omvendelse til Guds Naade, paa det at de kunde tvinge Kiødet under en sand Poenitentzes Aag igien paa ny; Thi naar den Ugudelige omvender sig til Gud, da skal hand leve, alle hans Synder skal ikke ihukommes i Evighed, siger HERREN.

Rom. 8. 8.

1 Tim. 1. 19.

Ezech. 18. 21.

Naar

Naar mand bryder det Forliig, som Gud giorde med os i Daaben, har mand da fornøden at giore det paa ny igien?

GUD har ikke fornoden at giore noget nyt Forliig med os paa sin Side, thi hans Gaver ere ikke saa, at hand kand fortryde dem, men formedelst vore Forseelser, have vi fornøden at fornye det. Rom. 11, 29.

Hvorledes skeer det?

Det skeer særdelis i Altarens Sacramente.

Hvad er Altarens Sacramente?

Altarens Sacramente, er det andet Sacramente i det Ny Testamente, indstiftet af JESU Christo selv, hvor udi, efter hans Bud og Forjættelse, hans sande Legem bliver meddeelt, i og med det hellige Brød, alle dem, som det æde; og hans sande Blod, i og med den hellige de Viin, alle dem som det drikke, men med denne Guds Gave, saasom med et Signet bliver Fornyelsens Kraft og Syndernes Forladelse bestyrket og bekræftet hos alle dem, som troe, paa det at de, som det værdelig bruge, skulle faa det ævige Liv.

Hvorledes kand jeg forstaa, at HErrens Legem og Blod, som er opstegen til Himmels, gives mig i og med Brødet og Viinen?

Det kand du ikke meere forstaa, end du kand forstaa nogen anden slig Guds Hemmelighed, men saasom Gud, det er: JEsus Christus, Gud og Menniske udi
Esa. 53 een Person, i hvis Mund aldrig
2. blev funden Svig, hand haver sagt det, og befalet dig og den heele Christenhed saaledes at holde det, som hand haver indstiftet, saa bør og maa du det stadelig troe; Men forundre dig ikke over, om hans Legem er opfaren til Himmels, og dog nærværende i Sacramentet; Thi Apostelen siger: At udi hannem
Col. 9. boer all Guddoms Fylde Legem-
9. lig, det er, i hans Legeme; saa at hvor Christi Guddom er, der er og hans Manddom: Og det er vist, at GUD er allevegne; hvorfore skulle da ikke Christi Legem kunde være tilstæde udi Altarens Sacramente, paa den Maade som GUD alleene er bekiendt.

Cap 26
26. 27. Hvilket er det Bud-Ord, som du talede om?
Cap 22 Det er det som staar hos Matthæum,
19.
Cap 14 Marcum og Lucam, som du læser i Ind-
22. 23. stif-

telsens Ord, og ere disse Ord: Giører det til min Ihukommelse, drikker det til m.n Ihukommelse.

Hvad er Forjættelsens Ord?

Det staar udi Indstiftelsens Ord saaledes: Det er det Ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udøses for eder til Syndernes Forladelse; Udi hvilke sidste Ord dem loves og forjættes Syndernes Forladelse, som værdelig æde Guds Søns Legem, og drikke hans Blod.

Maa skee at disse Ord: Det er mit Legeme, det er mit Blod, forstaaes paa en anden Maade, og betyder ikke HErrens egentlige og sande Legem og Blod, men ere ikkun et Tegn dertil?

Det var ugudeligt at tænke om Christo: thi dette er Testamentet eller den sidste Gierning, som hand giorde, ved sin Død, imod den Christen Kirke, formedelst sit Blod; Og et Testament giøres med fulde og reene Ord, hvor med den, som det giør, ikke skriver andet end hand meener; Og det er Guds Bespottelse at meene om Guds Søn, at hand, som da var bereed til at udgive sit Liv i Døden

for Menniſken, ſkulle bedrage Christenheden med tve-tydige Ord, i hvilken Dod hand haver baaret Guds Vrede, og lidt Helvedis bittre Pine, derfor bør vi langt heller lade dem forſtaaes ſaaledes ſom de ere udſagte; og aldrig har hand eller hans Apoſtler forklaret diſſe Ord anderledes; Det er vitterligt, da hans Diſciple ikke forſtod det ſom hand lærdte, da ſpurte de hannem om, hvorledes det ſkulle forſtaaes, ſom hand lærte, ſaaſom ved Mat-
Cap. 13. thæum ſtaar, da de bad ham at forklare
36. dem Lignelſen om Klinten paa Ageren, og videre andenſteds, eller og at de raadførte ſig derom indbyrdes, ſaaſom da de
Joh. ſagde: Hvad er det hand ſiger: Om
16. 18. en liden Stund? vi vide ikke hvad
hand ſiger: Og da hand talede i Lig-
Cap. 4. nelſer, forklarede hand for ſine Di-
34. ſciple alle Ting hemmelig, ſiger
Marcus; Og det ſkal aldrig findes, at de have enten tvilt om, hvorledes diſſe Ord ſkulle forſtaaes eller ſpurt hannem derom, eller at hand har forklaret dem anderledes. Og om nogen vilde ſige, at de ikke have givet Agt derpaa, formedelſt deres Vanvittighed, da maa den ſamme
give

give agt paa de Ord, som JEsus sagde: Jeg haver endnu meget at sige eder, men I kunde ikke bære det nu, men naar hand, Sandhedens Aand kommer, da skal hand ledsage eder til all Sandhed. Joh. 16. 12. Hvo vil nu være saa ugudelig at tænke, at Menniskens Frelser skulle skiule disse Ords Forstand, som der ligger saa stor Magt paa, for sine Disciple, som hand udsendte til at lære alle Folk? eller at den Hellig Aand har forsømt at giore sit Embede; Eller for det tredie, at Christi Tolv Apostler, som meesten lode deres Liv for denne Lærdom, skulle været samdrægtige udi at bedrage Mennisken med ikke at lade dem vide Ordenes rette Forstand, om de skulle anderledes forstaaes end de lyde, da dog Paulus vidner for de Eldste i Ephesô: At hand ikke forhuldte at forkynde dem all Guds Raad. Act. 20. 26. 27.

Forandres da Brødet til Kiød og Vinen til Blod?

Ingenlunde? thi du seer og finder Brødet, som du æder, og Vinen, som du

drikker; Men Christi Legeme og Blod er der udi og med, det er: At Legemet er sammenføyet med Brødet, og Blodet med Vinen, omendskiønt at du ikke seer det; ligesom du ikke seer den Hellig Aand i Daabens Bad, og hand er dog sammenføyet med Vandet; Og ligesom GUD var i Christo, og med Christo, formedelst den Personlige Foreening, dog u-synlig, saa er og Christi Legem og Blod udi og med Brødet og Vinen, formedelst Sacramentets Foreening, enddog at de ikke sees, derfore sagde Christus, da hand gav dem Brødet og Kalken, Dette er mit Legem og Blod, men hand taler intet om Brødet eller Vinen, thi de saae og annammede det synlig og findelig, men hans Legem og Blod saae de ikke, derfore nævnde hand ved Navn her den fornemste Part af Sacramentet, som var udi og med Brødet og Vinen. Mand kand bedre forstaae dette af en almindelig Historie, fast at den er u-lige at ligne herved; Naar jeg giver nogen en Obligation paa nogle Penge, da siger jeg, dette er en Obligation paa saa mange Penge, men jeg

2 Cor. 5. 19. Act. 10 38.

siger

siger ikke, dette er Papier og min Obligation. Naar jeg leverer nogen et Kar fult af Viin, da siger jeg, dette er Viin, og ikke, dette er Træ og Viin, thi hand seer, at det er Papier og Træ, som indeholder det andet. Derfore betyder disse Christi Ord, i Indstiftelsens Ordene, saa meget, som hand havde sagt: i og med dette Brød og Viin er mit Legem og Blod, og derfore bruger den Christen Kirke disse Ord: i og med, efter Chrysostomo og Augustino, til at forklare denne Hemmelighed, ikke dermed at forklare den Beskaffenhed og Maade, hvorledes Legemet og Blodet er nærværende (thi det kand ingen Menniske begribe) men til at forkynde, at vi troe, at det er der sandelig og egentlig tilstæde, og udi denne Troe styrker Paulus os, da hand siger: **Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er det ikke Christi Blods Samfund; Det Brod, som vi bryde, er det ikke Christi Legems Samfund;** Men i all Samfund, er baade det, som er meddeelt, og den, som bliver meddeelt, saa er og her: Paa den eene Side er Brødet og Lege- 2 Cor. 10. 16.

met, Vinen og Blodet; og paa den anden Side ere vi, som annamme det, og begge Tingene, baade de Himmelske og de Jordiske kalder Apostelen til dette Samfund, derfore annamme vi og begge Deelene, og tiener dette Apostelens Vidne, baade til at viise, at os meddeeles JEsu Christi sande Legem og Blod i Altarens Sacramente, saa og at Brødet og Vinen ikke forandres til Kiød og Blod, men sammenføyes med hver anden, ligesom Aanden og Vandet i Daabens Sacramente; thi siger hand her Samfund.

Disse Ord: Tager og æder, drikker alle her af, ere de andre vedkommende, end Disciplene, som HErren den gang talede med?

Visselig angaa de den gandske Christenhed indtil Verdens Ende; Men Apostlerne vare som dens Fuldmægtige, til at annamme denne Guds Gave; Derfor siger og Paulus, som dog ikke var nærværende, da Frelseren indstiftede dette Sacramente, da hand taler
1 Cor. her om: Jeg haver annammet det
11. 23. af HErren, som jeg haver overantvordet eder; og atter siger hand i det

det samme Capitel: At mand skal v. 26.
forkynde HErrens Død, indtil
hand kommer, det er, indtil Verdens
Ende, naar hand skal komme at dømme
Verden, og Kraften af disse Ord: Det-
te er mit Legeme, dette er det Ny
Testamentes Kalk i mit Blod,
(hvormed de Himmelske og Jordiske
Ting sammenføyes) varer stedse, saa-
længe Verden staar; saa vel som af de
Almagtens Ord, som GUD talede i Be-
gyndelsen: Vorer til og formeerer Gen. 1. 28.
eder og opfylder Jorden.

Hvad er det, at kundgiøre HErrens Død?

Det er det samme som at giøre det- Luc. 22 19.
te til hans Ihukommelse; det skeer:
Naar vi love og prise hannem, elske og
takke hannem for den u-udsigelige God-
hed, at hand udgav sit Liv i Døden for
os; Og for det andet, ihukomme vi,
at alle de Velgierninger, som hand os
forhvervede med sin Død, høre os til, og
derfore tilreigne vi os dem. For det tre-
die, saasom hand elskede os saa inderlig,
saa bør vi at ihukomme at elske hver-
anden, efter hans Befaling hos Johan-

Cap. nem: Deraf skulle alle kiende eder,
13.35. at I ere mine Disciple, at I elske hinanden indbyrdes; ellers ere vi ikke Christi retsindige Giæster.

Hvad Gavn og Nytte har mand af dette Sacramente?

Den første Nytte vi har deraf, er Troens Bestyrkelse.

Hvorledes bestyrkes Troen derved?

Det skeer paa den Maade, at enhver bodfærdig Synder tager disse Ord til sig: Tager og æder, det er mit Legeme, som gives for eder; Item, det er mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse: Thi saasom Guds Søn talede dette til alle, saa veed jeg at det og hører mig til, i hvor syndig jeg end er, og min Troe bestyrkes meest derved, naar jeg annammer det samme Legem og Blod med Munden, hvorudi GUD haver lidt for mine Synder, saa jeg kand da ikke tvile, at de jo ere mig gandske forladne, og derfor er Syndernes Forladelse den anden Frugt af dette Sacramente. Den tredie Frugt af dette Sacramente er Fornyel

nyelsens Kraftes Formeerelse: thi om Afguds-Dyrkerne, som blive Deel- 1 Cor. 10.21.
agtige i Dievelens Bord og Kalk, blive i Samfund med Dievlene, hvor meget snarere skulle de blive en Aand med GUD, som ere deelagtige i 1 Cor. 6.17.
den gudelige Natur, til at undflye den Fordærv, som er i Verden af 2 Pet. 1. 4.
Begiærligheden? som Peder siger. Frelseren siger selv: Den som æder mit Kiød og drikker mit Blod, hand Joh. 6. 56.
bliver i mig og jeg i hannem; Hvor hand taler om den Aandelig Føde, uden hvilken den som skeer i Sacramentet er ikke uden til Fordømmelse, som siden skal siges; Men hvo som bliver i mig og Joh. 15. 5.
jeg i hannem, hand bærer megen Frugt, siger hand. Saaledes bestyrkes nu alle de, som rettelig bruge denne Guds Gave, jo meere og meere i Troen, og alle gode, og GUD behagelige Gierninger, som kommer af Troen, formedelst Igienfødelsens Kraft, som allermeest fornyes med denne hellige Føde.

Blive da alle de deelagtige i disse Frugter, som bruge dette Sacramente?

Det er langt fra, disværre, som Gud i Naade forbedre! Derfore haver jeg tilforn talt om dem, som dette Sacra-
1 Cor. mente rettelig bruge; men de alleene
11, 28. bruge det rettelig, **som prøve sig selv**, 1. om de troe, det er: Om de samtykke det i deres Hierter, som der er aabenbaret om Gud og hans Villie, og her foran er talt om, og dog allerhelst om den Forligelse og Forløsning, som skeede formedelst JEsum Christum, hvis Legem og Blod vi annamme i dette Sacramente til Bekræftelse herpaa; Saa og for det andet, hvorledes de troe, thi det er ikke nok at troe, at det er sandt, som GUD haver aabenbaret os i sit Ord til Salig-
Jac. 2. hed, saasom **Dievlene vide og det, og**
19. **troe det**, men end og om den Troe er frugtsommelig hos enhver, som annamme dette Sacramente, om hand elsker Gud, og vil lide noget med Taalmodighed for hans skyld, om hand elsker sin Næste, og er villig til at forlade hannem sine Misgierninger, og om hand haver Medynk med hannem, naar det gaar han-

nem imod, ikke alleene med Ord og
Tunge, men med Gierning og 1 Joh. 3. 18.
Sandhed, og om hand ikke kand med
Gierning, da dog med inderlig Medynk
i Hiertet. For det tredie, om du finder
Brøst hos dig i det, at du ikke har giort
sligt saaledes som du burdte, og der fattes
meget udi, da bør du at fortryde det af
Hiertet, og have Vederstyggelighed til
de forgangne Synder, og sætte dig for,
at leve bedre fremdeles, og bede GUD
om Styrke af den Hellig Aand: Dette
kaldes at prøve sig selv; Og siger A- 1 Cor. 11,28:
postelen det endda klarligen med disse
Ord: Forsøger eder selv, om I ere
i Troen, prøver eder selv, om I 2 Cor. 13.5.
kiende eder selv, at JEsus Chri-
stus er i eder, uden saa er, at I
ere forskudte.

Hvorledes kommer det, at den sande Troe
er aldrig frugtesløs?

Det kommer deraf, at den er antændt
udi os af den Hellig Aand i Daaben, og
tiltager af den samme Aand, efter som
mand tilvoxer i Alder og Viisdom, hos
alle dem, som ikke imodstaa hannem og
hans

hans Gierninger, med visvidende Modvillighed, hvilket Paulus kalder, at be-
Eph. 4. 30. drøve den Hellig Aand; Og hvor den Hellig Aand boer i Menniskens Hierte, da gior hand Troen saa frugtsommelig, at den bær Frugt, det er, at deraf udspretter gode Tanker, Ord og Gierninger, som Gud haver budet i sin Lov, saa viit som skee kand udi dette dødelige Legeme, hos nogle meer, hos andre mindre, ligesom Gud uddeeler enhver sin Naades Gaver; Og denne den Hellig Aands Virkning skeer paa den Maade, saa viit Menniskelig Forstand kand kiende og begribe: At den som troer paa Gud, og alt det, som om hannem er sagt og foran er talt om, saa vel i Bud-Ordenes Forklaring, som Troens Bekiendelses, hand ikke alleene frygter hannem frem for alting, gruer for at handle uforsigtig med hans Navn og misbruge det, og at vanhellige hans Hviledage, eller foragte hans Ord, saa og at giøre noget som er forbudet i den sidste Bud-Ordenes Tavle, og før er nogenledes talt om i Forklaringen over Ordene: Og hand ikke alleene frygter for at giøre

det-

dette, fordi hand veed at GUD er saa mægtig, og saa retfærdig, men end og naar hand betragter Guds u-udsigelige Godhed i Skabelsens, Igienløsningens og Helliggiørelsens Verk, i Taalmodighed over hans Synder, som hand daglig bedriver, og alle andre u-endelige Velgierninger, som hannem skee hvert Øyeblik; da opvogner Kiærligheden til Gud i hans Hierte, saa at hand faaer Lyst til at giøre efter det, som hand har befalet, og skye det, som hand haver forbudet; og saasom hand veed at Gud er hellig, og hader det Onde, saa legger hand all Fliid paa, at iføres et nyt Menniske, det er, at forbedre sig Dag fra Dag, saa at hand kand blive skabt efter GUD: Og denne Frygt, (som er en Sønlig Frygt, ligesom naar nogen haver Frygt for gode Forældre, og ikke en Tieners Frygt) saa vel som Kiærligheden til GUD, opvækker den Hellig Aand i Mennisken, saa at Troen bliver frugtsommelig, og frembærer gode Frugter; Og derudi bestaar Fornyelsen, som jeg før har talt om, som omendskiønt at den er u-fuldkommen i dette Liv, da tager GUD dog de Gierninger for fuldkommen, som frembryde

de af Troen, formedelst JEsu Christi Fortieneste.

Hvad Forskiel er der imellem en Tieneres Frygt og Sønlig Frygt?

Den er saaledes, at en Tiener frygter ikke uden for Straffen, men gior intet af Kiærlighed eller Oprigtighed imod sin Herre; thi kalder Paulus det
Gal. 4. 25. 30. Tieneste-Qvindens Søn, det er, Tienere, som ville giore sig retfærdige af Loven, men ikke af Troen; Men en Søn baade frygter og elsker, og hans Frygt er altid beblandet med Kiærlighed: Disse tvende Ting gior Paulus Forskiæl paa, sigende: I annammede ikke en Trældoms Aand, atter til
Rom. 8. 15. Frygt, men I annamede en Sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe Abba, Fader. En Tiener bliver vreed og u-taalmodig, naar hand bliver straffet; Sønnen fortryder at hand har fortornet sin Fader; thi hand veed, at hand gior intet af Vrede, men af Kiærlighed, til at forbedre det som er forseet.

Er dette Sacramente gandske u-misteligt til at blive salig?

Det

Det er sandelig u-misteligt for alle dem, som kunde naae det og dets rette Brug; thi den som det foragter, hand foragter Christi Befaling, som hand sagde i Indstiftelsens Ord; Tager og æder; item, drikker her af alle; Og den som foragter hans Befaling, hand foragter GUD, og dem som hannem foragte, dem vil hand foragte; og de som hannem foragte, have Deel og Lod med dem, til hvilke hand vil sige paa den yderste Dag: Jeg kiendte eder aldrig, viger alle fra mig, som giore U-ret. Og hvo som ikke kand faa dette Sacramente, hand haver den Nytte af denne Aandelige Fode, som Frelseren taler om, sigende: Sandelig, sandelig siger jeg eder, uden I æde Menniskens Kiød, og drikke hans Blod, da have I ikke Livet i eder selv.

2 Sam 2.30.

Matth 7.23.

Joh.6. 53.

Hvorledes er denne Aandelige Fode?

Det er intet andet, end udi Hiertet at finde og med fuld Troe og Tilliid tilegne sig Frugten af JEsu Pine og Død,

Død, som er Syndernes Forladelse og det ævige Liv; Og bestaar Forskiællen imellem den som skeer i Sacramentet og den Aandelig Føde derudi: 1. At den Aandelige Føde virker altid Syndernes Forladelse; men den Legemlige ikke altid, og ikke uden den Aandelige følger med, thi somme æder og drikker u-værdeligen. 2. Thi den som skeer i Sacramentet, er u-nyttig foruden den anden, men den Aandelige arbeyder med fuldkommen Kraft, denne foruden, der som den Legemlige fattes. 3. Med den Aandelige Føde følger ingen synlige Ting, men den Legemlige kand ikke dis foruden bestaa.

Hvorfore er og det indstiftet at æde og drikke i Sacramentet?

Jeg haver ikke sagt, at den er nok, om mand kand nyde den anden, langt heller at den som foragter eller forsømmer at æde og drikke i Sacramentet, bliver ikke deelagtig i den Aandelige, thi hand er ikke Guds Ven; Men den Legemlige Føde er befalet, fordi at Troen kand ofte svækkes, Ja, ingen er saa stærk, at hand kand saaledes forlade sig paa sig selv, at hand jo nogen gang glider i Troen, i hvor

vel

vel hand er oplærdt og oplyst om Guds Godhed og Miskundhed; Thi det er det største Kiærligheds Tegn af Frelseren, at hand haver givet os sit Legem og Blod til at æde og drikke, saa vel med Legemens som Troens Mund; Saa at naar jeg annammer denne Guds Gave, som paa Kaarset er opoffret for mine Synder, med Legemens Mund, da bestyrkes min Troe derved, som før er sagt, at jeg kundgiører HErrens Død, som er død for mine Synder, paa det at jeg derved skulle blive retfærdig: Og det er at æde HErrens Legem og Blod paa Aandelig Maade, eller med Troens Mund, uden hvilket den Legemlige Føde ikke alleene er u-nyttig, men endog vendes den dem til Fordømmelse, som annamme Tingen u-værdelig; thi **hand bliver skyldig i HErrens Legeme og Blod**, som endog bliver meddeelt de Vantroe i dette Sacramente. Men i hvor vel at dette er saaledes beskaffen, saa er dog den Legemlige Føde u mistelig, ikke alleene formedelst Christi Bud-Ord, men endog fordi, at den besegler og stadfæster Syndernes Forladelse hos

1 Cor. 11.29.

alle dem, som bruge den værdelig, efter disse HErrens Ord: Det er mit Legeme, som gives for eder, det er mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse; Thi Christus haver givet sit Legem ud for Verdens Liv; Ikke alleene til Forløsning, hvormed det ævige Liv er forhvervet alle, men end og til Føde udi HErrens Nadvere, at den er det Middel til Salighed, hvorved at enhver Ret-troende tilegner sig Syndernes Forladelse, og annammer den, saasom en Bekræftelse og Besegling dervaa. Og omendskiønt at denne Tale-Maade synes underlig: At æde og drikke HErrens Legem og Blod i Aandelige Maader, saa er det dog ikke u-sædvanligt udi den hellige Skrift; David siger: Du skal æde dine Hænders Arbeyde, det er: Frugten af dit Arbeyde; Ligeledes æde vi JEsu Pines Frugt med Troens Mund, som hand taalte i vort Legeme, og vor indvortes Menniske opholder sig deraf, ligesom Legemet af vore Hænders Arbeyde. For det tredie, er dette Sacramente, saasom Lutherus siger i hans store Catechis-

Psalm 128, 2.

techismo, givet os, som til en daglig Føde, paa det at Troens Kræfter kand vederqvæges; Hand har vel uden Tvil meent: At ligesom et Menniske, om det æder sig eengang mæt, saa bliver det hungrig igien og har Føden behov, til at opholde sit Legemlig Liv; Iligemaade, om en ret-troende Siæl i dette Sacramente har eengang faaed Aandelig Mættelse, det er: Fuldkommen Forsikkring og sine Synders Forladelse, saa dog (saasom vi ikke kunde leve uden Synd) **hungre og torste vi igien** Matth. 5. 6.
efter Retfærdighed, hvilken vi faa udi dette Sacramente, og bliver paa ny mættede af Fornøyelse i Guds Huus, til Ophold og Vederqvægelse for vores Aandelige Liv, hvilket vi blive deelagtige udi i Igienfødelsen.

Hvor ofte skal mand bruge det hellige Altarens Sacramente?

Der om er ingensteds meldet i Guds Ord: dog kand mand see af disse Christi Ord: **Saa ofte som I dette giore,** at det bør snarere at bruges ofte end faa gange; Men det er den visseste Maade her til, at ligesom mand æder

saa ofte som mand hungrer, saa skal mand og bruge denne Siælens Føde, saa ofte som den fornemmer den aandelige Hunger, det er, saa ofte den fattes Aandens Husvalelse, hvorefter den skal ofte forlænges, som arbeyder sin Salighed med Frygt og Bævelse, og betragter, at hand daglig bryder sin Daabs Pagt, som bliver fornyet i dette Sacramente.

Men om nogen er saaledes beskaffen, at hand selden eller aldrig fornemm.r denne aandelige Hunger, bor hand da holde sig fra dette Sacramente, saa længe hand er saaledes?

Der skal vel ingen annamme dette hellige Sacramente, uden alleene een hungrig Siæl; Men det bliver dem ikke til Undskylding, men til dis større og forskrækkeligere Fordømmelse, som ikke forlænges efter dette Giæstebud, at hand forsømmer de Middel som GUD haver ordineret til at sønderknuse Hiertet, og at opvække Tørst efter Retfærdighed udi Menniskén, som er: 1. Guds Ords flittig og andægtig Hørelse; thi formedelst Ordets Hørelse kommer baade
Act. 2. Bodfærdighed og Troen: De skar sig
37. i deres Hierter, som hørte Peder tale

tale i Pintzedagene, og Guds Ord er levende og kraftigt, og skarpere end noget tve-egget Sværd, som trænger igiennem Marg og Been. Ebr. 4. 12.
2. Bønen, uden hvilken ingen kand fordre af Gud, at hand skal skabe et reent Hierte i hannem, og give ham en ny viis Aand, det er, den sande Poenitentze og Afskye til Synden, thi ingen haver Lyst til det som hand ikke beder om, derfor bad David der om. 3. At prøve og forsøge sig selv, Psal. 51. 12.
hvilket mange fattes, og de mindste beflitte sig paa saaledes som de vel havde fornøden, det er, at de ikke give sig Tid til at randsage sit Liv og Levnet, Tanker, Ord og Gierninger, enten af Skiødesløshed, eller fordi at de ere kommen udi en syndig Vane, som de enten ikke kiende for Synd, eller synes saa vel om, at de ikke ville det aflade. Den som forsømmer disse tre Ting, er ikke skikket til at fornemme nogen aandelig Hunger, og omendskiønt at hannem ikke hændes andet end smaa Synder, som mand saa kalder, da er hand dog meget værre faren, end den allergroveste Synder, som giør Poenitentze, og kiender sin Brøde: Men

om nogen af en sand Ydmyghed og sine Synders Vold, synes at være u-værdig, og tør derover ikke komme nær ved denne Helligdom, da maa hand vide, at hand haver saa meget meere fornøden at komme til dette Bord; thi her skal hand finde Husvalelse for sin Siæl; Og hand som har bereed det for Menniskens til Syndernes Forladelse og Salighed,
Matth 11.28. hand haver befalet alle dem som arbeyde og ere besværede, at kome til sig, og lovet at hand vil vederqvæge dem; Derfore skal ingen holde sig herfra, i hvor grov en Synder hand er, naar hand er bodfærdig af Hiertet, og stadelig troer, at Guds Tienere haver hans Fuldmagt til at forlade hannem Synderne i JESU Navn, som haver
Joh. 20.23. sagt: Hvilke I forlade Synderne, dem skulle de blive forladne. Item,
Matth 18.18. Hvad I løse paa Jorden, skal blive løst i Himmelen.

Hvorledes skal mand rettelig berede sig til at annamme dette Sacramente?

Der ere trende Ting, som du bør at betragte. 1. Hvad du skal giøre, forend du gaar til dette Sacramente. 2. Hvad du

du skal giore i det du bliver afløst, og den Stund du staar for Alteret. 3. Hvad du bør fremdeles at giore.

Hvad skal ieg giore førend ieg gaar til Sacramentet?

Du haver ofte hort, at ingen skal annamme dette Sacramente, uden hand haver et angerfult Hierte for Synden; Men saasom vi ikke kunde bringe det tilveye af vore egne Kræfter, thi GUD er den, som arbeyder i os, baade Phil. 2. 13. Villien og Gierningen, saa bør du først at bede GUD at sønderknuse dit Hierte med en alvorlig Poenitentze, og giore dig beqvem til denne gudelige Forretning, og saasom GUD i Igienfødelsen haver givet dig Kræfter til at arbeyde med hannem i din Saligheds Sag; Thi Gud siger ved Esaiam: Reenser Cap. 1. 16. eder, toer eder. Og videre: Sønderriver ikke eders Klæder, men Joel. 2. 13. eders Hierter: Saa bør du bruge alt det dertil, som GUD tilforn har givet dig Kræfter til.

Hvorledes kand ieg best opvække disse Igienfødelsens Kræfter udi mig, til at sønderknuse mit Hierte?

Du haver for hørt, hvad jeg har sagt om Bud-Ordene og deres Forstand, og hvad derudi er budet og forbudet. Betragte det nu nøye med dig selv, og randsage den inderste Gnist udi dit Hierte, hvor meget du haver ladet blive u-giort, af det som derudi er budet; Og for det andet, hvor meget du haver giort af det, som derudi er forbudet, ikke alleene imod din Villie af Menniskelige Skrøbelighed, men end og med Betænkning og Forsæt. Betænk nu med det samme, hvor stor en Herre GUD er, og hvor mægtig, at hand strax kaster dig
Matth 10,20. med Liv og Siæl i den ævige Ild; Hvor viis, at hand endog veed dine hemmeligste Tanker; Hvor retfærdig, at hand vil domme Menrisken til ævig Pine for Synden, ja end og for de mindste
Psalm. 50,&. og hemmeligste Synder, uden mand fortryder dem og troer paa Sonnen; Og du veed ikke naar Døden kalder dig for Guds Dom. Naar du dette nøye betragter, skulle du da ey tænke paa at fortryde, at du haver fortørnet en saa mægtig, viis og retfærdig HERRE, og bragt den ævige Fordommelse over dig?

Det gaar os jo meget haardt til Hierte, om vi have giort os selv nogen Skade, enten af Ubesindighed, Forsømmelse eller U-agtsomhed, enten paa Formue eller Helbred, hvorfore skulle mand da ikke fortryde, at vi med Synden have bragt **Guds Vrede over os**, som brænder indtil det nederste Helvede, og den ævige Pine, som er u-taalelig. Betænk og for det andet ikke mindre grandgivelig, hvor naadig, god og taalmodig at denne store HERRE er, læs det, som er sagt om ham udi Forklaringen over Troens Artikler, at hand haver skabt dig, forsørger og holder dig daglig ved Magt, med alt det, som i den første Artikkel er opreignet; At hand haver igienløst dig med sin eenbaarne Søns forskrækkelige Død og Pine, som var hannem saa kiær, som hand selv; Haver helliggiort dig, og igienfød dig i Daaben, som var død i Synden, og giort dig, som **var Vredens Barn**, til sit **Barn og JEsu Christi Med-Arving**, at hand har befalt dig at bede hannem om alle de Ting, som du har behov, og lovet at hand vil bønhøre dig, og bøn-

Deut. 32,2.

Eph. 2. 3.
Rom. 8 16. 17.

bønhører dig daglig; Ja, omendskiønt at du ikke har bedet hannem, som du burde, saa har hand dog ikke ladet dig fattes sine hellige Gaver, men er taalmodig, og har sparet dig midt i Synden, for at føre dig til Poenitentze; Og for det øvrige haver hand givet dig sin Søns Legeme og Blod til at æde og drikke, til Bekræftelse om alle dine Synders Forladelse, og selv givet dig dette dyre Middel, til at forlige dig med hannem; Og denne saa naadige, gode og taalmodige GUD haver du daglig fortørnet med vitterlige Synder, ja mangfoldig, siden den Tid, at du sidst i Skrifte-Stolen lovede Bod og Bedring; Naar du nu dette betragter, skulle du da ey fortryde det af Hiertet, thi om det giør gode Børn og Tienere ont af Hiertet, at de fortørne deres gode Forældre eller Hosbonder, hvorfore skulle mand da ikke fortryde, at mand fortørner saa god en GUD, hvis Naade og Godhed overgaar all Forstand. Naar mand randsager dette med sig selv, og den Anger og Ruelse som deraf kommer, udflyder de Ting, som GUD fordrer af en bodfærdig Synder, som har annammet Syndernes Forladelse,

som

som er: En sand Ydmyghed for hannem. Naar du overveyer hans Godhed og din Ondskab, hans Hellighed og din Ureerlighed, hans Taalmodighed og din Haarduakkenhed, hans Trofasthed og din Svigagtighed, hans Herlighed og din Elendighed, og heele din U-værdighed imod hans Guddommelige Høyhed. For det andet, naar du sammensætter dette imod hin anden, og deraf seer, hvor mange ti tusinde Pund at du est GUD skyldig, og har ingen anden Raad, uden at blive kastet i det yderste Morkhed, hvor der skal være Graad og Tandgnidsel, om hand ikke opgiver dig heele Gielden; Og du tænker paa det som din Næste har giort dig imod, da skal du see hvor lidet det er imod det, som du est GUD skyldig: Og om du vil faa dine Synders Forladelse, da skal du forlade hannem af Hiertet, hvad hand haver giort dig imod, og ikke tænke paa at hævne det paa hannem fremdeeles, i hvor meget det end er; thi uden du det gior, da er det forgiæves at du fortryder det, og du haver intet at fæste din Troe paa, om Syndernes Forladelse, uden du forlader din Broder hans Brøde. Dette er det fornemmeste, som du bor giøre i det du vil tage Afløsning, og det er ikke en Times Gierning, derfor har du fornøden at tænke herpaa noget forend du gaar hen at forlige dig med Gud i Skriftestolen, og dermed **giør du** best 1 Cor. **Forskiæl paa HErrens Legeme**, og anden 11. 29. Føde, som Apostelen siger. Naar du nu havet sonderknuset dit Hierte at ihukomme dine Synder, og Guds Vrede og Barmhiertighed, og den Hellig Aands Medarbeyde, da gaa ind til Skriftestolen,

eftet

efter den Christen Sædvane, og bekiende dine Synder for Guds Tiener, og hør med Andagt hvad hand paa Guds Vegne siger og forkynder dig, og troe stadig, at om du er ret bodfærdig, da haver hand Magt til at forlade dig dine Synder, efter Christi egne Ord, ikke af sig selv, thi hand er et syndig Menniske, ligesom du, men udi Fuldmagt af HErren, og efter hans Forjættelse; og naar hand det haver giort, saa kand du være fuldkommen forsikret om, at dine Synder ere forladne i Himmelen, i hvor fule og vederstyggelige de ere, og til Bekræftelse derpaa, saa annammer du kort derefter, det samme JEsu Christi Legem og Blod, som døde paa Kaarset; og du bør ikke alleene stadig troe, at det er egentlig og sandelig tilstæde i Sacramentet, men endog at det er givet og udøst for dine Synder, derfore siger Lutherus: Den haver allerrettest bereed sig, som troer disse Ord: Det gives og udøses for eder til Syndernes Forladelse, thi dette Ord: For Eder, udkræver et Hierte, som troer GUD. Paa disse sidste Ord, er det meget angelegen, at have en tydelig Forstand, og det er Meeningen, at den som vil gaa værdig til Guds Bord, hand skal stadig troe, at Christi Legem og Blod er udgiven til sine Synders Forladelse, og det samme bør du betænke, naar du hører disse Ord læse for Alteret i Indstiftelsens Ord, og om du ikke troer det, da est du
1 Cor. 11. 27. u-værdig, og bliver skyldig i HErrens Legem og Blod, dig til Fordømmelse; Derfor bør du vel prøve dig selv, efter Apostelens Befaling, om du est i Troen, det er, om du troer disse Ord: Tager
v. 28. og æder, det er mit Legeme, som gives for eder;

eder; Drikker alle heraf, det er det ny Testamentes Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse, de ere, saa som Guds Haand, hvormed hand rækker os Synderues Forladelse i Sacramentet; og Troen er, saasom det syndige Menniskes Haand, som annammer dem: Og om end Troen er svag, saa giør det den ey u-værdig, som gaar til HErrens Bord; thi en svag Troe, er dog en Troe, og en lam Haand tager lige saa vel imod Almisse, som den Allerføreste, og den som gierne vilde være stærkere i Troen, hand strider med Troen, og saasom hand strider med den, saa veed hand, at hand er i Troen, hand siger med den Maaneds-syges Fader: HERRE, jeg troer vel, men hielp min Vantroe: Marc, 9. 2.
Den som er vantroe, hand troer slet intet; men den som har en svag Troe, hand troer dog, ligesom en Halt gaar, i hvor vel hand ikke gaar saa hastig, som den der er rask paa Fødderne: Derfore skal hand som helst bruge dette Sacramente, hvor hand skal finde aandelig Styrke; thi Gud er tro og hand som haver indstiftet det, vil ikke udslukke den rygende Esa.42 3.
Hør, men imidlertid maa hand lade sig nøje med HErrens Naade, thi hans Kraft 2 Cor.
fuldkommes i Skrøbeligheden. 12. 9.

Det tredie som du skal giøre, efter at du saaledes haver annammet HErrens Legem og Blod, er, at du skal daglig forbedre dit Levnet det meeste mueligt er, og bruge all Aarvaagenhed og Fliid, alle Siæls og Lives Kræfter til at kaarsfæste dit Kiød med dets Lyster og Begiærligheder, og iføres

et

et nyt Menniske, som er skabt efter GUD, og uden du det gior, og du faar Lyst til dine forige Synder, da fordærver du den Forladelse, som du for har faaed; Derfore sagde HErren til Hoer-Qvinden, som hand afløste i Templet: **Gak bort og synd**
Joh. 8. 11. **ikke meere;** og til den Syge, som hand helbrede ved Vandet Bethesda, sagde hand: **Synd**
Joh. 5. 14. **nu ikke meere, at dig ikke noget værre vederfares;** Og hvad er det, om vi bede Gud at tage Synden fra os, og vi have den dog kiær, og ville ikke stride den imod, da Gud har givet os Kræfter der til. Vær derfor ikke saa ond og vanartig imod dig selv, at du giør dig denne Guds Gave saa u-nyttig, med at bedrive de samme Synder med fri Villie, eller fordærve den Pœnitentze, hvormed du fik deres Forladelse, helst da du veed ikke, om du kand faa den igien, thi det staar ikke i din Magt, naar du eengang har uddrevet og udslukket Aanden med Gienstridighed og Ulydighed imod Gud, som du har lovet Bod og Bedring. Betænk hvor stor en Velgierning du haver taget imod udi dette Giæstebud, som er dine Synders Forladelse, som formedelst Guds Søns Blod er forhvervet, hvis mindste Draabe er tusend gange dyrebarere, end Himmel og Jord. Vær derfore ikke saa u-taknemmelig, at du jo skulle erkiende denne overmaade store Velgierning med et Christeligt Levnet, og at øve de Ting, som Gud har befalet, og hade det, som hand har forbudet. Betænk hvor inderlig hand har elsket dig, og hvor stor Kiærlighed du est hannem igien skyldig derimod. Og om du elsker
1 Joh. 5. 3. hannem, **da bliver dig hans Budord ikke**
tun-

tunge, men heele det gudelige Liv og Levnet ud-
flyder af sig selv formedelst Kiærligheden til ham-
nem, thi den er en Roed til alle Christelige Dyder.
Du haver i dette Sacramente fornyet den Pagt,
som GUD giorde med dig i Daaben, og det Løfte,
som du giorde hannem, at forsage Dievelen og alt
hans Væsen; See til, at du ikke bryder det igien
paa ny med frivillige Synder og Laster. Udi dette
Giæstebud haver Gud fornyet dine Kræfter, som
hand gav dig i Igienfødelsen, tag dig vare, at du
ikke nedbryder Guds Gierning og hans Rige i dig,
med Satans Gierninger og hans Tieneste. Du
annammede HErrens Legem og Blod til din Troes
Bestyrkelse og dine Synders Forladelse, og du troe-
de, at de vare dig forladne; Og om den Troe va-
rer ikke længere end den gang, og bliver siden frug-
tesløs, da er den ikke bedre end deres, som troe til
en Tid, og falde fra i Fristelsens Tiden, Luc. 8. 13.
og da vil det lidet nytte dig, at du haver troed,
men du maa vide, at du haver forloret Troen, uden
du bær Frugt, thi Troen er død uden Gier- Cap. 2 17, 20.
ninger, siger Jacobus; og du er falden i U-naa-
de hos Gud paa ny; Hør derfore Peders Ord, da
hand siger: Dersom de der have undflyed
denne Verdens U-reenligheder, forme- 2 Pet. 2
delst den HErres og Frelseres JESU 20. 21.
Christi Bekiendelse, blive dog igien ind- 22.
viklede, at de overvindes af de samme,
da ere de sidste Ting bleven dem værre
end de første; Thi det havde været dem
bedre, at de havde ikke kiendt Retfær-

dig-

dighedens Vey, end at, der de den kiendte, have vendt sig fra det hellige Bud, som er overantvordet dennem. Men det er dem vederfaret, som siges i det sande Ordsprog; en Hund, som haver vendt sig igien til sit eget Spye, og en Soe, som var toen, til skiden Søle. Men Apostelen meener ikke dermed Guds Børns daglige Fortørnelser, som ingen kand giøre noget ved, og ikke engang, om de end kunde falde udi større Synder, thi de have stedse Omvendelse til GUD igien, formedelst Bod og Bedring, som frygte Gud; Om hvilke David taler disse Ord: Omendskiønt at hand raser, da bliver hand dog ikke bortkastet, thi HErren holder hannem i Haanden. Og Paulus trøster os
Rom. 6 dermed: At der er ingen Fordømmelse i
12. dem, som ere i Christo JEsu, hvilke ikke vandre efter Kiødet, men efter Aanden, det ere de, som ikke lade Synden regiere i deres dødelige Legemer, at de ere den lydige i dets Begiæringer. Og har jeg saaledes sagt dig noget om Christendommen; hvis Ende og Frugt er det, som nylig blev sagt, nemlig Syndernes Forladelse, hvorefter folger det evige Liv.

Den tre-eenige GUD skee Lof og Ære!

